

Syzytēsis medica inauguralis de scorbuto ... / offert Johannes Laurentius Loëlius.

Contributors

Loelius, Johann Lorenz, 1641-1700.
Rolfinck, Werner, 1599-1673.
Universität Jena.

Publication/Creation

Jenae : È chalcographéo Johannis Nisii, [1668]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/mxwrvvdc>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

ΣΥΖΥΤΗΣΙΣ MEDICA
INAUGURALIS

DE

SCORBUTO.

Hanc

SUPREMO FAVENTE ARCHIATRO,

indultu & auctoritate

gratiosi Senatus Medici in florentissima SALANA.

SUB PATROCINIO

VIRI

EXCELLENTISSIMI

DN. GUERNERI ROLFII,

Philosophiæ ac Medicinæ Doctoris celebratis-
simi, Therapeutices & Chimiæ Prof. Publ. famige-
ratissimi, Academiae Senioris gravissimi,

*Dñ. Patroni, Promotoris ac Doctoris sui vitam colen-
disimi,*

PRO LICENTIA

SUMMOS IN MEDICINA HONORES, DOCTO-
RATUSQUE PRIVILEGIA ET INSIGNIA SOLENNI AC LE-
GITIMO MODO CAPESSENDI,

publicæ ἱατρικῆς ventilationi offert

JOHANNES LAURENTIUS LOELIUS,

RÖKINGA-FRANCUS.

In Acroaterio majori

horis pro- & pomeridianis,

Die Julii, Anni c1815 c LXVIII.

JENÆ, è Chalcographéo JOHANNIS NISL.

SERENISSIMO AC CELSISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DN.

JOHANNI FRIDERICO,
MARCHIONI BRANDENBUR-
GENSI ET MAGDENBURGENSI, BO-
RUSSIAE, JULIAE, CLIVIAE, MONTIUM, STETI-
NI, POMERANIAE, CASSUBIORUM, VANDALORUM, CROS-
SLAEQUE ET CARNOVIAE DUCI, BURGGRAVIO NORIMBER-
GENSI, PRINCIPI RUGENSI, HALBERSTADIENSI
ET MUNDENSI, &c.

PRINCIPI AC DOMINO SUO
AUGUSTISSIMO,

Inauguralem hanc Συζύτην
medicam

submissa animi devotione
consecrat

Sereniss. Ejusd. Celsitud.

humillimus cliens

JOHANNES LAURENTIUS LOELIUS.

Σὺν Θεῷ, τῷ Ἰατρῷ Χριστῷ!

PROOEMIUM.

Μεῖλ' αἰὸς μάκαρε' ὑγείᾳ τέλειθε πάντα
καὶ λάμπ' χαρίτων ἕας, σέθεν ὃ χρεῖς
ἔπ' ἐνδαίμων.

O beata Sanitas, te presente amœnum

Gratis ver. floret, absque te nemo beatus:

Gregium hoc Sanitatis encomium nunquam intermorituræ seculorum memoria consecravit olim *Amphio Siconius* apud *Athenæum* libro ultimo *δεσποσσοφ.* Et enim, quid suavius? quid præstantius? quid optatius sanitate ac vitæ hujus incolumitate nobismet esse potest? Profectò, optimum condimentum, verba sunt *Plutarchi*

libro ultimo de tuendâ valetudine; sanum corpus est. Hinc & unanimes omnes, nihil magis desideramus, nihil exoptamus, quam ut sit mens sana in corpore sano. Hâc florente & vigente nulla res carior & charior, exceptâ animæ pretioso Christi sanguine redemptæ salute, hominibus existit. Hâc patiente ac dolente, nulla rerum omnium gratia habetur accepta. Perpulchrè *Syracides* cap. 20. vers. 14. 15. 16. Potior est pauper sanus & benè valens, quàm dives affecto corpore. Sanitas & Incolumitas præstant omni auro, & valens corpus immensis opibus. Nullæ divitiæ meliores sunt sanitate corporis, nec ulla voluptas major lætitiâ animi. Et *Austrius Albertus*, cùm aliquando à quodam interrogaretur, quæ jucundissima homi-

nis possessio esset? optimè respondit: Sanitatis, cujus thesaurus tam pretiosus, ut quidvis potius perpeti debeat homo, quam eum eripi sibi sinat. Inde breviter, sed eleganter ac accuratè admodum judicavit ingeniosissimus ille *Venusinus*, *Lyricorum* ferè omnium princeps, *Horatius* lib. 1. epistolarum ita scribens:

*Si cordi benè, si lateri, pedibusque, tuis, nil
divitiæ poterunt regales addere majus.*

Et omninò rem ità se habere indies ab ægrotis, & à morbis reconvalescentibus, tanquam hæc expertis, comperimur omnes. Hæc enim sanitas, ajunt, sola est, quæ *Crœsi* divitias & auriferi *Tagi* ac *Pactoli* arenas contemnit & respuit. Hæc, hæc est, præ cujus absentia immensæ facultates, sumptuosa ædificia, ampla longèque exposita jugera, ambitiosi tituli &c. fordescunt; imò hæc sola exoptatissima felicitatis humanæ pars est, è quâ unâ omnia reliqua mortalium bona, eam quam habent gratiam & dignitatem mutuari videntur.

Dolendum verò, & deplorandum est eò vehementius, quò negligentius pretiosum & amabilem hunc thesaurum, ac optimum *DEI* donum, omnium suprema & perfectissima hominis species, quæ & supra hæc omnia mentem, divinum munus, à *Diis* immortalibus (ut *Thom. More* *lib. de metall. caus. & metamorph. p. m. 92.* loquitur) consecuta est, curat & tuetur. Certè, vix unus in tantâ hominum multitudine felicissimam, ejusdem præstantiam sibi accommodat; imò, omnes potius nitimur in vetitum semper, cupimusq; negata.

Et dum nulla sanitatis habitâ ratione optima diætæ præcepta negligimus, atque sic, posthabitò quovis vitæ regimine, sanitatis stationem deserimus, in innumerabiles incidimus morbos. Olim quidem, referente acutissimo & sagacissimo morum magistro *Seneca*, lib. 15. epist. 96. ad *Lucil.* p. m. 233. immunes erant ab istis malis, qui nondum se deliciis solverant, qui sibi imperabant, sibi ministrabant. Corpora opere ac vero labore durabant, aut cursu defatigati, aut venatu, aut tellure, versata: excipiebat illos cibus, qui nisi esurientibus placere non

non poterat. Hodie verò, quantum quæso rerum per unam, gulam transiturarum permiscet luxuria, terrarum marisque vastatrix. Necesse est itaque inter se tam diversa dissideant, & hausta malè digerantur, aliis aliò nitentibus: Nec mirum, quod inconstans, variusque ex cibo & potu discordi morbus est, & illa è contrariis naturæ partibus in eundem compulsæ redundant. Brevissimis, multa fercula hodiè fecerunt multos morbos, luxuriæ supplicia, quæ nos toties mori jubent, priusquam mori liceat.

Et tot autem morborum myriadibus, quibus tenerimum homunculi corpusculum, pulcherrimum illud sapientissimi conditoris opificium, non aliter ac rex suis satellitibus, comitatur, non ultimum sibi locum vendicat SCORBUTUS, versutissimus ille Protheus, attestante *Joh. Mich. Fehr. tract. de hierâ picra p. m. 134.* malum grave & calamitatis plenum, *Eugal. lib. de Scorb. p. 5.* morbus expavescendæ turpitudinis, *Joh. Lang. libr. 1. Epist. 42.* & non tam lethalis, quàm fœdus & contagiosus, *Levin. Lemn. Libr. 2. de occult. nat. mirac. cap. 14. p. m. 174.* quin morbus quibusvis ægitudinibus tristior, *Olae Magno libro 9. de gentibus Septentrionalibus, cap. 38.* qui sub nescio, quò fucò & mentito schemate.

Omnia transformat sese in miracula rerum, & hominem inexplicabilibus symptomatibus enervat ac emaciat, sicque interdum etiam peritissimos medicos decipit, adeò, ut quid primum aggredi, & quid postremum tentare debeant, vix noverint. Et licet quidem testudineo gradu nos morti immolet, æquè tamen cuivis creaturæ molestum est, vinculo teneri mortis, & morbo temporis successu incurabili. Cuilibet sanè grâtior est cœna sub odoriferâ ac virescenti tiliâ, quàm sub taxo aut tristi cupresso. Natura enim ab interitu maximè abhorrescit, ejusdemque accessum omnibus viribus antevertere allaborat.

Hæc omnia cum mecum volverem ac revolverem, non contra rationem putavi, si portentosam ac gravissimam hanc luem inauguralis ac solennis dissertationis loco, decreto &

autoritate gratiosissimæ Facultatis Medicæ, hæc in Florentissimâ ad Salam Academiâ, publicæ ιατροφιλῶν censuræ submitterem & exponerem: certò confidens, si in hujus indagatione & explicatione parùm hallucinarer, faciliè apud candidum lectorem me veniam impetraturum, præsertim, cum nullus ita indolis semper sit evectæ ac excelsæ, quem non aliquando error seducere possit. Tentabo ergò, quid valeant humeri, & quid ferre recusent. Intentio bona tutissimus erit portus navigaturo mihi inter Syrtes.

Antequam verò hoc fiat, omnium Medicorum Philosophorumque primi (ut Hippocratem salutat *Sebast. Paparella, libr. de efficiente primi Motoris in rerum naturalium omnium factura p. m. 103.*) libro de naturâ mul. p. m. 225. relictum nobis observatu dignum esto. Δεῖ δὲ τὴν ὁρθῶς ταῦτα χειρίζοντα, πρῶτον μὲν ἐκ τῶν θεῶν ἀρχεσθαι. Oportet eum, qui hac tractare velit, à DEO ordiri.

Faxit itaque Ter-gloriosissimus medicinæ sacrae conditor, & potentissimus morborum omnium domitor, JEHOVA, ut omnes, tam præsentēs, quàm subsequentes laborum nostrorum progressus in sanctissimam sanctissimi nominis sui laudem ac gloriam, proximi lectulo affixi ac ægrotantis gratissimam sanitatem ac longævitatē, meæque ipsius tandem salutis propagationem vergant ac cedant.

CAPUT I.

De morbi nomine, ejusdemque descriptione.

Quamvis scrupulosissima ὀνομασολογίας tractatio neminem unquam teste *Foresto libro 10. schol. observ. 53.* servavit, ægrique ipsi non speculantem, sed curantem medicum exoptent, *Oth. Brunfels. in loc. commun. tot. rei med. p. m. 138.* & omnis morbi recta curatio non ex nominum, sed ex rerum, rectâ opinione, secundum maximum medicorum Pontificem

Galenum, (quem sic jure honorat *exercit. 61. p. m. 223. subtilissimus Scatiger.*) libro *meth. med. 1. f. m. 843.* proveniat, imò idem ipse illos, qui de nominibus laborant, prorsus operam ludere existimet, libro 3. de *differ. puls. f. m. 534*; de nomine tamen, ne Deam iratam habeamus Erida, pro usitato ac consueto more paucissimis agemus.

Dicitur autem hic affectus hodiernis Medicis Scorbutus seu schorbutus, mutuato nomine à Belgis, quibus audit Schoorbuick; procul dubio, ab effectu, quia magnos cruciatus fœvisissimaque ventri tormina infert. Danis nominatur Schorbock. Saxonibus Schürbuick / Schorbeck & Scharbeck. Nonnulli, si gingivas erodit, exulcerat, dentesque sic laxos & vacillantes efficit, Schormund; si verò crura, Schorbein; ob exortas autem maculas puniceas Blauschmut vel Blauschwitz, referente Roder. à Castro libro de morb. mulier. cap. 23. p. m. 306. 307. appellitant. A Regneto Snoy clarissimo, (ut Bilenburgius in epist. ad Echthium scribit) Medico, & Dav. Crusio libro 2. theatr. hermet. cap. 4. Gingipedium, & quia brachia quoque afficere solet, Gingibrachium, secundum Forestum libro 20. observ. schol. II. p. m. 301. vocatur. Germano idiomate non incommodè, judicante Petrao in nosologia harm. p. 2. dissert. 38. §. 2. Schorbein nuncupari potest. Ab Olao Magno in histor. de gentib. Septentr. libro 16. cap. 51. ad morbos Castrenses, die Soldaten Kranchheiten/refertur.

Alii Stomacaxiam, quasi στομαξιακὴν seu στανίακὴν, die Mundfäule salutant, quia plerumque gingivas erodere, exulcerare, orisque partes fœdissima putredine dilaniare solet. Inde & medicamina huic appropriata singulari nomine, στανιακά φάρμακα scilicet, gaudent. Joh. Gorraus in defin. medic. libro 18. f. m. 433.

Alii, & quidem non infimæ notæ medici Plinianam οὐστὴρ, libr. 25. histor. natur. cap. 3. descriptam, esse opinantur. Vide Joh. Gorr. defin. medic. libro 18. f. m. 419. Verum, an fontis, quod Plinius, & ex illo Andrea Corvini Fons Latinit. bicornis, à Joh. Georg. Schledero auctus, p. m. 182. vult, è quo milites Cæsa-

ris Germanici biberint, culpa ἀπλῶς sit adscribenda, meritò dubitatur. Credibilis forsan & probabilis est, è contagio, & pravâ militum victus ratione, hoc malum originem suam traxisse, & ita in castra irrepisse. Endemius enim hic morbus illi loco & finitimis est, de quo etiam prolixius infra.

Q. Seren. Samonic. cap. 14. de medicinâ. p. m. 7. & Marcellus (ut refert *Junius in nomenclatore*) oscedinem nominant. His autem contrarius est *Ronsæus libr. de magn. lien. cap. 2. cum Gellio, libr. 4. cap. 20.* statuens, sæpissimam oscitationem ità dici. Verùm, si veritatem fateamur, lis saltem in nomine hæret, quippe cum quo *Seren. Marcellus & Gellius* quidem conveniunt, re ipsa, verò multis parasangis à se invicem differunt, quod & *Medicamina à Sereno d. l. & Marcello cap. 11. de re Medica, Scorbuto & gingivarum erosioni*, non autem oscitationi, accommodata, uberius evincunt.

Quidam Icteri nigri seu μέλαν & ἀλφῶ speciem, cum *Galeno 3. de Symptom. caus. cap. 5. f. m. 687.* esse autumant; quia, ut in hoc, ita & in Scorbuto, non solum maculæ in corpore sensim efflorescant, sed & totum corpus quandoque lividum reddant. Vide *Levin. Lemn. de occult. nat. mirac. cap. 17. p. m. 120.* Ast cautè procedendum, ne entia multiplicentur. Licet enim negari non possit, Scorbutum aliquando cum Morphæa nigra conjungi, non tamen exinde sequitur, eundem semper individuum hujus comitem esse, multò minùs hanc ipsam speciem. Confer *Wierum, Echthium, & Ronsæum* prolixè hac de materia differentes.

Sennertus, tract. de Scorb. cap. 1. p. m. 7. Bald. Ronsæus de magn. lien. cap. 2. Joh. Echthius de Scorb. Matth. Martini, de morb. mesenter. abstrusior. p. m. 177. & 193. atque alii multi doctissimi viri, scorbutum ad magnos splenes Hippocratis, *libr. 2. de intern. affect. p. m. 216. & libr. 2. prædict. p. m. 422.* descriptos, referri posse arbitrantur. His autem contradicit *Joh. Wierus p. m. 5. & D. Casp. Horn, in tract. Germ. vom Scharbock / eò, quia secundum Hippocratem gingivarum erosio pedumque exulceratio non semper simul adsint; sed tum demum, ubi materia sursum fertur, gingivas,*

gingivas, si deorsum, crura affici; quod tamen utrumque in scorbuto.

Verum, facilis est horum clarissimorum virorum conciliatio. Cum enim mali hujus scorbutici, consentientibus omnibus, certi sint gradus, & pro loci ac temporis varietate, quoad copiam sive pravitatem, variae causae ac differentiae, necessarium esse haut putamus, ut semper stomacace cum scelotyrbe jungatur; quippe, quod & experientia verificet, alios salvis cruribus os graveolens & gingivas erosas habuisse; alios illaesis gingivis pedum exulceratione laborasse; alios verò, ob materiae copiam & luxuriam non solum utrumque passos esse, sed & insuper totum omninò corpus immanissimae ac insatiabili huic belluae pro subjecto venditasse.

Huc & ille trahi posset morbus, quem *Avicenna* libro 3. *can. fen. 3. cap. 5.* delineavit. Ita & *Pauli Aegineta* verba, libro 3. *cap. 49. p. m. 256.* annotata, non parùm pro scorbuto pugnant. *Garioponti* morbus splenicus lib. 5. *cap. 2. p. m. 48.* relatus, ex aetiam quoad curam scorbuto convenit.

Volvulum Haematites à medicorum Parente libro de intern. affect. p. m. 220. descriptum, *Langius* libr. 2. *epist. 14.* & ex eo *Gregor. Horstius*, pluresque alii, ob signa tam appositè convenientia, planè pro scorbuto exponunt. Coi verba ob rei evidentiam adponere volui. Incipit autem morbus, inquit, autumno fieri. Haec verò in morbo accedunt. Ex ore malè olet à dentibus, & gingiva discedunt, & à naribus sanguis fluit. Aliquando autem ex cruribus ulcera pullulant, & alia sanescunt, alia emergunt. Et color niger fit, & cutis tenuis.

Haec omnia, cum scorbuticis exactè quadrent, non levem sanè suspicionem excitant, scorbutum sub hac idea ab Hippocrate fuisse depictum. Et licet quidem *Wierus* & *Ronsaeus*, ob verba subsequētia, *πρὸς Ποιήν καὶ Γαλαπρόειν πρόθυμ* (quod interpretes sic verterunt, est autem ad deambulandum ac laborandum promptus) hoc negent, quia contrarium potius scorbuticis accidit. Credere tamen, ob excellentium virorum

quorundam adstipulationem, nequeo, verba recitata cum genuino Hippocratis textu convenire, utpote, quibus & insuper ratio & demonstratio obstat. Etenim, quomodo ad deambulandum prompti esse possunt pedes ulceribus afflicti? Aberrare itaque illos minimè à via puto, sed potius eorum partes teneo, qui & πρὸς ἄνθρωπον (ut sensus hic eveniat, ad deambulandum & laborandum non promptus) legendum esse, existimant. Confirmant etiam hæc ipsa Senis verba, dum in descriptione hujus morbi statim ab initio scribit: *Reliqua quidem eadem patitur cum prioribus.* Meminit autem in prioribus, de *crurum gravitate*; & si obambulent ægri, *tremore*; & si ad acclivem locum iter faciant, *vehementi anhelatione*. Quæ sanè omnia, si huc trahantur, promptitudinem in deambulando adesse nullam, clarissimè evincunt. Stamus igitur, ut modò dictum à latere Gelsi, Anthonii Foesii aliorumque, qui particulam negativam hoc in textu omninam esse, statuerunt. Vide *Remb. Dodonæi schol. in observ. medic. cap. 33. p. m. 88.*

Ex hisce autem procul dubio illi ansam acceperunt, qui de hujus existentia ac origine disputarunt, & etiamnum disceptant, ipsumque affectum pro novo præteritis seculis planè incognitò, cum *Jos. Quercetano, in peste alexic. cap. 1. p. m. 19.* censent.

Sed quoad prius; Nobis, cum magnum interesse non poterit, perinde est, si quis cum *Strabone* circa finem libri 16. *Geograph.* eum, cum aliis ductum sequentibus morbis, castrensibus Augusti temporibus, irrepsisse statuatur: vel cum *Sennerto libro 3. pract. medic. s. 2. cap. 1. p. 5.* jam dudum eum viguisse dicat: vel cum *Platero* credat, illum è regionibus exteris ad loca maritima translatum esse; modò illum dari persualum habeat, atque sic in curatione nobiscum conveniat.

Quoad posterius, cum illis sentimus, qui morbum planè novum non esse, sed multis retrò seculis cognitum, affirmant. Vide *Zeiler. cent. 3. epistol. 92. p. m. 642.* *D. Gotfr. Olearii Halygraphiam topochronologicam, part. 2. p. m. 213.* *M. Andr. Angeli annales Marchic. p. m. 253.* *Cyriac. Spangenberg in Chron. Saxon. cap. 342.* *Ab. Cranz. in Saxonia sua. Euric. Cord. in suo Botanologico &c.*

Imò Centurionis Capernaitici famulus, cujus sacra lité-
rae Math. 8. v. 6. memoriam posuere, tragoediae hujus verissi-
 mos praesentat lusus, quippe, quem nullatenus verâ, sed scor-
 butica paralyfi laborasse, intolerabiles ferè cruciatus ac do-
 lores, quibus detinebatur ille; Capernaique ipsius ad mare,
 situs, quemadmodum è *cap. 4. v. 13.* ejusdem Matthæi patescit,
 verè arguunt. Legè *Möllenbrocc. de Varis tract. proloqu.* De pati-
 entissimi *Hiobi* affectu quæ sit mens doctissimi Jesuitæ *P. Pinedæ*,
 apud eum videre licet.

Quòd autem suam formam, suumque morem non pa-
 rum hætenus mutaverit, in tantam majorem nequitiam sur-
 rexit, ac tam latè se sparserit, temporis potius diuturnitati,
 soli ac poli varietati, ipsorumque hominum luxuriæ ac pessi-
 mæ diætæ adscribendum esse, putamus.

His jam præcognitis ac præmissis, properamus ad
 ipsam morbi descriptionem, quæ meritò ἀρχὴ πάντων habe-
 tur. Quia verò admodum difficile videtur, una & perfectæ
 definitione hujus morbi naturam protheam exprimere, ejus a-
 liqualem saltem, non quam volebamus, sed quam poteramus,
 hîc descripturi sumus. Esto proinde

SCORBUTUS maligna & occulta totius corporis disposi-
 tio, in visceribus, primæ & secundæ coctioni addictis, ab humoribus sa-
 linis, seculentis, crassis, viscosis & peculiari modo corruptis, exorta, ac
 gravissimis & ferè innumerabilibus symptomatibus conjuncta.

Datam hanc delineationem diligentius aliquantò exami-
 naturi, & ad trutinam medicam ponderaturi, præprimis de
 genere solliciti sumus; utpote cujus ope rei essentia maximè ex-
 primitur ac declaratur.

Diximus autem, quod sit maligna & occulta dispositio;
 sequuti Magnificum Dn. D. Præsidentem, Præceptorem ac Pro-
 motorem nostrum observantissimè venerandum, in *epit. meth.*
cognosc. & curand. affect. corp. part. p. 150. Et haut abs re: Sim-
 plex enim affectus non est, sed complicatus, & curandi dif-
 ficultas morbi malignitatem ac perniciem docet, ut rectè pro-
 didit *Fernelius libr. 2. de abdit. rer. caus. cap. 14. p. m. 230.*

Atque licet nonnulli suas hîc sectentur opiniones, quas

etiam captant, velut aureum vellus Jafon; nobisque illud sagacissimi Galeni 3. de præcogn. ex puls. cap. 5. f. m. 599. objiciant quòd scilicet hoc ipsum docendo, nihil doceamus. Frustrà tamen Nos eludere conantur. Omnia enim ad manifestas deducere qualitates, summam esse impudentiam, jam longè Scæli-ger in exerc. 218. f. 8. p. m. 697. detexit. Verissimè Poëta:

*Multa tegit sacro involucro natura: neq; ullis
fas est scire quidem mortalibus omnia: multa
admirare modò, nec non venerare: neque illa
inquires, quæ sunt arcanis proxima; namque
in manibus quæ sunt, hæc nos vix scire putandum;*

Est procul à Nobis adeò præsentia veri!

Quin ipso Galeni gladio, qui nobis magis, quàm illis favet, Adversarios nostros jugulare possumus. Reprehendit enim, libro 11. de simpl. medic. facult. satis graviter præceptorem Pelopem, quòd omnia ad manifestas reducere qualitates laboraverit. Et libro 1. de nat. facult. Epicurum & Asclepiadem inducit: qui, cum hæc negassent, rationes ineptas ridiculas deferebant, quas & sola experientia vanas & vacuas exponebat.

Sed transeant. Negantium verba non sunt oracula. Multa dicuntur, pauca probantur ab iis. Contentionis ferram operosè hîc non trahemus. Emunctioris qui naris est, facile subodorabitur nò *Σείον*, malignam ac occultam hujus morbi dispositionem, quæ, non solum actionum specie differentium læsione; sed diversis etiam læsionum speciebus, quæ subito vires prosterunt, & mortem præter omnem spem adducunt, constat.

Deplorandum igitur eò magis hoc malum est, quòd minus à nobis hâc in mentium caligine cognosci potest. Interim optamus cum Euripide, ut res ipsæ cum hominibus colloquantur, & se, quales sint, explicent, ut procul amendantur artificiosi sermones. Hoc enim pacto, consentiente Galeno libro de simpl. medic. facult. cap. 2. f. m. 1022. nihil ambiguum unquam aut anceps foret.

Hîc non prætereundus Bald. Ronsseus p. 15. cum suis Affectis, qui resolutionem generis locò ponunt; Et Henric. Petrus cum aliis, qui cachexiam eligunt. Etenim, cum veritati, Lucifer

bifero ac Hespero longè 'clariori ecclipsin indicent; & prætereà, quælibet definitio suo definito angustior esse non debeat, non possumus non existimata hæc genera omni jure rejicere. Veri enim & proximi generis naturam habere nequeunt; quia non semper in scorbuto nervorum resolutio; nec & cutis musculosarumque partium depravata nutritio adest. Quod, quemadmodum negari non potest; Ità & ab horum opinionibus tantùm semper abesse volumus, quantum ara Alexandri à columnis Herculis.

CAPUT II.

De Subjecto.

Fracto nunc cortice, rei nucleum aggredimur. Sunt autem de Subjecto hujus mali tot ferè sententiæ, quot capita. Nos, ut cò tutius & feliciùs hanc periculossimam variarum opinionum charybdin evitemus, distinguere volumus inter subjectum morbi ac causæ, seu quod idem, inter sedem & fontem hujus atrocissimi morbi; & qua unicâ rectè adhibitâ distinctione, securi de naufragio fortè erimus.

Est verò morbi subjectum seu sedes totum corpus, cum omnibus & singulis partibus, principalibus ac minus principalibus. Hic *ἑνὸς ποταμίου, ἑνὸς ποταμίου, ἑνὸς ποταμίου πάντα*, confluxio una, conspiratio una, consentientia omnia. Hippocr. libro de alim. p. m. 129. Galen. libro 2. de caus. puls. f. m. 564. Communi hoc iugo trahunt omnes, præsertim, ubi vires acquisivit, & ulterius progrediendo radices quasi posuit. Nullius certè hîc respectus habetur, nullius demùm exclusio. Sed una omnium, eademque fors ac fortuna. Et licet forsitan hæc non cuivis ad palatum, cum verborum hi globuli pariter amarissimi sint. Nemo tamen, qui sanioris mentis est, & cui de meliori luto præcordia finxit Titan, inficias ire unquam audebit.

Subjectum causæ seu fons hujus mali sunt viscera primæ & secundæ coctioni addicta, quippe, quibus depravata hæc dis-

positio non tantum primò imprimitur; sed & originem ad
ceterorum infectionem prabet.

Primum itaque locum obtinet Venter, à Veteribus,
ut *Cass. Bartholin.* in *instit. anat.* cap. 9. libro 1. p. m. 53. refert,
CORDIS nomine insignitus: alias verò μέγας ὁ δασύς καὶ
καρμώδης στήθεος, καὶ πεπληρωμένος ἀλγυχνόν, magnus rei anno-
naria præfectus, prima coctionis officina; quatenus nimirum, vel ob
errorem externum, vel ob internum, cibum assumptum, den-
tibus masticatum, ac salivæ mixtione aliquatenus alteratum,
in succum cremori ptisanæ similem & albicantem elaborare
nequit. Τὰ μὲν δὲ περὶ τὰ, inquit *Galenus* vir omnis literaturæ
scientissimus, mortaliumque diligentissimus, 3. de *symptom. caus.*
f. m. 683. γένη τῆς ἀποτυχίας εἰσι τὸ μὲν ἔπερον ἢ δυνάμεις αὐτῇ
πεπονθυίας· τὸ δὲ ἔπερον ἔξωθεν τις πλημμέλεια. Duo quidem hu-
jus aberrationis primum sunt genera. Unum, quod in potentia laesa;
alterum, quod in externa aliquo errore consistit. Hæc dicta sequen-
tibus explicando confirmat: κακῶς, inquit, ἢ γαστὴρ πέπλει
τῆς δυνάμεως αὐτῆς, ἢ πέπλει, βλαπτομένης, ἐν μὲν ταῖς δυσκρα-
σίαις κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις νοσήμασιν ὀργανι-
κοῖς ὡς ἀποδιζομένης μόνον. Ὅσα δὲ ἐκ δυσκρασιῶν, τὰ καὶ ὀργα-
νικῶν σύνθετα καὶ ἀμφοτέρως ἴσως τρέπονται. Male ventriculus con-
coquit suimet ipsius potentia, qua coquit, noxam sustinente; per in-
temperies quidem in sua ipsius essentia, per alios verò morbos, qui in-
strumentales sunt, ipsa duntaxat impedita. Quod si cum intemperie,
instrumentorum morbi componantur, utroque modo noxiam patietur.
Et pagina 684. hæc in verba erumpit: Τῆς γαστρός μηδὲν πε-
πονθυίας, ἢ πέπλει τὸ ζῶον, ἢ τοι ἂν πλεῖστον ἀμετρον τῶν ἐσθ-
μάτων, καὶ πομάτων, ἢ ἂν ποιότητά μοχθηράν, ἢ ἂν ἀκαίρως
ἢ ἂν ἀταξίαν, ἢ ὡρίτωμα φαῦλον, ἢ ὑπὸν ὀλίγον. Ventrículo
ipso non male affecto, non concoquit animal, siue propter ciborum po-
tionumque immodicam quantitatem, siue alienam qualitatem, siue in-
convenientem ordinem, siue excrementum inutile, siue somnum bre-
vem.

Ventrículo autem sic succumbente, & quotidie ad ex-
actam ciborum elaborationem debiliori ac ineptiori redditō,
non

non potest non *πικρὰ* illa, qua quaelibet ingesta fermentare, & (ut ita dicamus) spiritualescere oportet, impediri. Quâ sic impeditâ, sal & tartarus copiosè cum cibis deglutitus volatilis reddi nequit, sed potius ut fixus, & ob hujus quotidianum accessum auctus, nihil nisi obstructions, cruditates & alia incommoda parere potest. Chylus enim malè hîc elaboratus, ac specifica vi corruptus, ad intestina tendit, & quia viæ tenues ac angustæ, materia transiens verò cruda, feculenta ac crassa, ubicunque ita ingrati sui memoriam relinquit, visceribusque depravatam ipsius dispositionem imprimit & communicat. Lubet hîc *Thom. Willis* pulcherrima,

verba de fermentatione cap. 5. p. m. 29. ob maiorem rei lucem annexere. Nec tantum, inquit, ratione fermentorum nascimur aut nutrimur, sed & morimur. Quilibet morbus virtute fermenti cujusdam suas excitat tragœdias. Ut enim sanguinis pars sulphurea & spirituosâ, nimis evecta, instar vini effervescentis, immodicè in vasis ebullit, & exinde febres diversi generis & naturæ accenduntur: aut interdum cruoris pars salina, nimis evecta fluorem patitur: Indeque sanguis acidus, austerus, quandoque & acris factus, variis coagulationibus aptus est: è quibus scorbutus, hydrops, nephritis, lepra & morbi, plerique chronici oriuntur &c.

Pancreas accusatur, quatenus naturâ suâ ob debilitatem, vel ipsius chyli vitio, officio suo non rectè fungitur, ac ad primæ regionis illuviem excernendam ineptum redditur.

Mesenterium suos patitur Manes, quatenus, vel à mittentium partium varietate ac robore; vel ab humorum influentium peculiari corruptione; vel ab inæquali tam internarum quam externarum causarum appulsu & actione, ejusdem functionis turbatur, aut nonnunquam penitus obstructionibus evertitur. Hinc fieri adeò videmus, inquit *C. Asellius de ven. lact. cap. 28. p. m. 55.* ut oclusis obstructisque his ceu canaliculis aboleatur quoque continuò, ac pereat ipsa distributio. Et clarissimum Gallie Decus, *Joh. Fernelius libro 6. pathol. cap. 7. p. m. 582.* affirmat & profitetur, cholera, melancholia, diarrhæa, dysenteria,

teriæ, cachexiæ, atrophiciæ, langvoris, lentarumque errantium febrium, latentium denique morborum causas se in his plerumque sedibus animadvertisse. Cui & fasces submittit *Matth. Martini* in elegantissimo libello, de *morbis mesenterii abstrusioribus*, conscripto, p. m. 3. *Petrus Galtruchius* in *method. & instit. phys. particul. disput. 4. cap. 3. p. m. 286.*

Nec ipsum Cor, fons sanguinis *Alexand. Benedict. libro 5. §. 7. anatom. cap. 2. p. m. 69.* & vitalis caloris divinum armarium, juxta *Anton. Mizald. harmon. hum. & coelest. corp. dial. 7. p. m. 51.* ab hoc malo immune est, sed acerrimè potius compatitur, & dum transientem hunc vitiosum succum vitali suo nectare aliquatenus corrigere, emendare & saniozem reddere omnibus viribus allaborat, semetipsum enervat, emaciat ac tandem consumit. Adeò verum est illud vulgare medicorum πολυθενναγον, quòd vitium in primâ coctione commissum, nec in secunda vel tertia perfectè resarciri possit. *Jacob. Sylv. in comment. de febr. p. m. 42.* Quapropter, ut cum *Q. Serano, Poeta Sarmenio* loquar, sicuti

*ipsius validus firmat tenor omnia membra;
sic, contra ejusdem franguntur cuncta dolore!*

Hepar exemptum esse, Judæus Apella credat, non Ego. Depravatum in jecore & obstructis ductibus sanguinis circulatum, scorbutum corpori inferre posse, nullus in dubium citabit. Etenim, læsa hoc modo ipsius actione, validissimæ succedunt obstructions, vel alia incommoda, ita, ut elaborationem suam non amplius ritè perficere queat. Inde sequuntur teste *Moëbio* in *fundam. medic. physiol. cap. 14. p. m. 351.* cachexia, hydrops, atrophia, affectus hypochondriacus, dolor hepatis & alia mala.

Vesica fellea quandoque nec minoris æstimationis est. “Hæc duo viscera, hepar videlicet & vesicula fellea, inquit, doctissimus ille Anglus, *Th. Willis, de urinis, cap. 4. p. m. 353.* cum aut obstructa, aut aliter depravata, munere suo pro secernendis auctis sanguinis particulis minus defunguntur, eadem in craore plenius

plenius congestæ seroso latice dissolvuntur, ipsumque lixiviali, tinctura adhuc magis inficiunt. Et si particulae adusti sulphuris cæteris salis fixi & scorbutici præpollent, simul icterus flavus scorbuto accedit, & urina croceam tincturam linteis affigit. Sin istis minores sunt, & particulae salinae præcellunt, producitur affectus tantum scorbuticus, in quo urina intense rubicunda est, nec tamen linteamenta tingit &c.

Νόσος illud Aristotelis 3. de part. animal. tom. 1. cap. 7. p. m. 1159. *ἡπαις* seu lien, (existimatum Andr. Vesalii libro 3. de hum. corp. fabr. cap. 5. p. m. 30. & libro 5. cap. 9. p. m. 364. & Leonh. Fuchsi, part. 2. de hum. corp. fabr. libro 3. cap. 19. p. m. 57. lutosi feculentique in jecore confecti sanguinis receptaculum) præ omnibus ad limam perducendus erit. Hic enim malè affectus totius corporis oëconomiam turbare, plurimasque partes in consensum trahere potest. Imò quod Democritus (Corb. Gynac. libro 1. cap. 1.) ad Hippocratem de utero scripsit, quod sequiori sexui sexcentarum ærumnarum author sit; idem & de liene, quod infinitarum ferè calamitatum faber existat, affirmare non dubitavit, præcellentissimus Moëbius loco citatò, cap. 16. p. m. 406.

Culpandus autem est hoc loco, quatenus, sive per *ἰδιονάδεας* sive per *συμπάδεας*, scorias præreas, salinas, serosas vel alio modo mistas, non rectè segregat, sed potius in massa sanguinea confusa, in pejùs degenerare concedit. De quo evolvetur antea laudatus autor loco allegato, p. m. 396.

Verùmenimverò, quia plurimi authores, qui de scorbutico libros ediderunt, lienem primariò affectum esse, & ex hujus solius læsione, reliqua incommoda omnia dependere statuerunt, imò pro hoc, tanquam pro aris & focis pugnarunt: Hodie autem non levia circa horum opinionem dubia occurrunt; quæstionem hîc formare placet, an lien pro vero ac proprio subjecto in quolibet scorbutico haberi possit?

Nos ex toto huic quæstioni non assentimur. Et licet crassi & feculenti sanguinis reliquiae, lieni præternaturaliter se habenti, communiter inhæreant, ipsaque *αὐτοψία* probet, illum præeorum, feculentorum humorum diluvio inundatum pomoë-

ria sua ampliari ; Acutissima tamen clarissimorum Anatomicorum inquisitio in cadavera hoc morbo extincta, longe aliud nos edocuit, ut meritò illam opinionem, omnibus fere sanctam, deferendam esse arbitremur. Vidi, inquit, magnum illud medicinæ olim lumen, *Sennertus libro 3. pract. med. sect. 2. cap. 2. p. 556.* in cadavere scorbuto extincti aperto, omentum quidem totum fere putridum & corruptum, in liene verò nihil, quod quantum ad sensum culpari posset, deprehendi. Et curiosissimus *Forestus libro 20. observ. schol. 11.* in quodam Hollandiæ præfide magis epar, quàm lienem affectum fuisse, diligenter annotavit. Sic etiam *Reusnerus exerc. 4. de scorbut. p. 199. 200.* viri cuiusdam hepar corruptum, callosum, ὑδατὶ χλοόν & ad depurationem sanguinis nauci vidit. Lienem verò flore, magnitudine & colore cum hepate sano certantem. Imò *Horstius* ipse, qui lienem πύλον πύλον in suo tract. de scorbut. sect. 2. §. 8. statuit, scorbuticum quendam se vidisse meminit, cui jecur totum scirrhum ac tuberosum interius atque exterius erat, nec quidquam vasorum vel sanguinis exhibebat. Lien verò triplo major, quàm secundum naturam esse solet, optimè sanus conspiciebatur, parenchyma jecoris colore sat rubeo, nec non substantiâ carnosâ, referens. Et excellentiss. *Willis* post plurimum scorbuticorum cadaverum dissectionem multoties observavit hepar aut cystim felleam in culpa fuisse. Invenit enim, in nonnullis hepar prorsus exangue & instar uberis vaccini exsiccum: in aliis vesicam bilariam prorsus vacuum & inanem, in aliis lapidibus obsitam, in aliis amurcâ minimè amarescente repletam; lienem verò optimè validum & sanum. Ut videre licet è libro prænominato.

Ex his autem omnibus satis constat, conclusionem hanc à particulari ad universale non procedere, & per consequens lienem neque primò, neque semper & in omni scorbutico κατ' αὐτοπάθειαν affici, & propterea subjecti proprii nomen minimè sibi venditare. Interim facilè ipsis largimur, sæpius quoque fieri, ut lieni forma humoris specificè corrupti imprima- tur, sicque scorbutica dispositio inducatur, modò ne pro primario subjecto habeant semper, & credant illi.

CAPUT III

De causa immediata seu proxima.

PERquam accuratè Alexander libro 5. cap. 1. inquit: Ἀμύχανον ἀ-
γνοοῦντα τὸ αἴτιον, ἢ καὶ τὸ παθεῖν ἐκκόψαι δυνήσῃαι τὴν
ἐνοχλοῦσαν Διάθεσιν. Certum est, ignorantem causam & affectum
non posse exscindere negotium facessentem dispositionem. Quem-
admodum enim Jurisperitis ex facto jus oritur, ita & nobis
sanè ex recta morbi cognitione tota medendi ratio petenda
est. Fernel. conf. 7. p. m. 14. Imò ad ipsum medendi perti-
net officium, in ipsas causas omnium affectuum, quoad licet,
investigando penetrare. Herm. Conring. in præfat. in observ. Sal-
muthi. Τὸ ἢ αἰτιολογεῖν καὶ παθολογεῖν καὶ αὐτὰ ἀναγκαῖα. Τὸ
μὲν ἵνα πᾶς αἰτίας τῶν παθῶν ἰδίωμεν πρὸς αἷς δεῖ ἐπίστασθαι. Τοῦ
τὸ ἢ ἵνα καὶ αὐτὰ παθεῖν γνωρίζομεν. Causarum verò & morbo-
rum notitia & ipsa necessaria est, ut affectuum origines, quibus resi-
stere oportet, sciamus, tum etiam ipsos affectus intelligamus, rectè Ga-
lenus in libro, cui titulus Introductio seu Medicus, cap. 8. Atque
Aristoteles Peripateticorum Alpha & Omega, causarum cogni-
tionem necessariam declaraturus, tomo 1. libro 2. phys. cap. 3. tit. 27.
p. m. 462. in hæc erumpit verba: εἰ δένα οὐ πρότερον οἰόμεθα
ἕκαστον, πρὶν ἂν λάβωμεν τὸ Διὰ τὸ ἕκαστον (τοῦτο ἢ ἐστὶ τὸ λα-
βεῖν πρώτην αἰτίαν. Scire autem non prius opinamur unumquodq̃
quàm utique caperimus, propter quod circa unumquodque (hoc autem
est accipere primam causam.

Et ità omninò est. Hisce enim præcognitis in felicissimam
morbi curationem vehimur, & quò accuratiùs, eò citiùs &
propiùs etiam ad regium υἱείας palatium accedimus, & glori-
osissimæ hujus Reginae conspectu fruimur: Nam hæ sunt solæ
quæ, ut Leonh. Fuchs. comment. in Hippocr. epidem. libro 6. §. 50. p. m. 157.
inquit, rectam curandi rationem suggerunt.

Nos igitur præceptorum nostrorum vestigiis insistentes,
& ἡπὲρ ἀνθρώπων αὐτὴν ἀτρεκέως τὸ αἴτιον observantes, meri-
tò & hoc loco de iis certiores esse, conabimur.

Diximus autem supra, quod sint humores Θ ini, Φ rei, feculenti, crassi, viscosi & peculiari modo corrupti &c. Probant hos humores aër, victus & vitæ ratio, de quibus infra: Probat itentidem curatio; *τὰ ἐναντία* enim *τοῖς ἐναντίοις ἰσχυροῦνται* & chimicorum axioma, quod tale est: *fixum à volatili posse reddi volatile, & volatile à fixo etiam posse figi.* Jam verò omnia medicamina appropriata & specifica antiscorbutica Θ e volatili abundant, ut sunt sinapi, nasturtium, cochlearia, becabunga &c. quæ omnia trita subtilem & acrem vaporem citò evanescentem communiter spirant, Θ inasque qualitates etiam ipso gustu exhibent. Absque dubio igitur humores isti Θ e fixo abundabunt.

De hoc Θ e, ridiculus ille aliàs academiarum hostis, & chimicorum antesignanus Theophr. Paracelsus in libro von den natürlichen Dingen / cap. 5. f. m. 1038. sequentia tradidit. Es be-
 „giebt sich auch offtermals/daß solch Θ sich in die Venas Mese-
 „raicas setzt/un- granulirt und constipirt/da viel wunderbarliche
 „unerfandliche Kranckheiten aus entspringen: Und nicht allein
 „in solchen Dertern und Enden/sondern auch im ganzen Leib ic.

Et Joh. Sophron. Kotzack. sect. 3. cap. 1. tract. de sale, p. m. 6. scribit.
 „Omnes vitæ & mortis, æternitatis & mutabilitatis, sanitatis
 „& morborum, lucis & tenebrarum thesauri, locorum, tempo-
 „rum, magnitudinum, multitudinum, sympathiarum & antipa-
 „thiarum, discrepantiæ, in uno salis latent mysterio. Nullus est
 „supernè; intus in nobis vel extra nos; in seminum centris
 „vel fructuum superficiebus, motus & quies, quam Θ non in-
 „choet, comitetur, continuet, interturbet aut terminet. Θ omni-
 „um basis est. Nihil enim est sine Θ e, quod est. Θ solvit,
 „ Θ ligat, Θ attollit, Θ deprimat, coarctat, dilatat, vivificat &
 „mortificat omnia &c. Hoc de Θ e refert Döring. libro 1. de
 medicina & medico, p. m. 109. se in quodam scorbutico hæ-
 morrhagia narium per intervalla laborante, observasse lintea-
 mina, quibus sanguis excipiebatur, ab eo ipso corrosa.

De Φ eo, (cujus explicationem prolixam fecit excellen-
 tissimus Dn. D. Corn. Vict. Schneiderus, Prof. publ. Witteberg, Præ-
 ceptor olim fidelissimus, in libro de catharrh. 3. sect. 1. cap. 7. p. m.

259. & seqv. Et libro de catbarrh. specialisf. libro i. de arthrit. & podagr. cap. 6. p. m. 591. & seqv.) res etiam est manifestissima. Crassi enim & feculenti illi humores, ob supervenientem Θ is spiritum facile coagulari queunt, Gerard. Dornej. in clarv. philos. Chimist. tit. de philos. speculat. f. 162. è quibus deinde nil nisi obstructions in vasis, extra vasa & in articulis aliisque membris oboriuntur. Rectè de eo famosus ille superioris seculi Paracelsus, in libro 3. paramir. tract. 3. de orig. morb. ex Φ ro, f. m. 57. sentit, quando inquit. Wie er sich/ scilicet Φ rus, nun außerhalb der region des Magens ansieht/und geht durch sein meatus, so hängt er auch an denselben/und verstopft also die venas meseraicas, poros und andere dergleichen / dadurch er gehet: Daraus her denn viel oppilationes, und dergleichen punctiones entstehen/die dem Blut werden zugelegt/und nicht ist / oder andern Sachen/und auch nicht ist ic. Hæc, & plura alia scopo nostro inservientia, longius in subseqv. tract. & in libris de Φ ro, f. m. 392. & in tract. 1. de morb. ex Φ r. cap. 2. f. m. 480. & seqq. alibi que sparsim, sed pro more suo, satis confusè interdum, repetiit. Memoratu sanè dignam quoque historiam felicissimus Chirurgus, *Quilielm. Fabr. Hildanus*, cent. 2. observ. 44. refert: In cadavere, scilicet, puellæ cujusdam, febre hecticâ tandem mortuæ, ingentem copiam Φ reæ illius materiæ, non tantum in mesenterio, sed etiam circa venam portam, venæ cavæ ramum, tam adscendentem, quam descendente, lienem item & hepar, deprehensam fuisse, ut vasa hinc compressa liberum sanguini motum denegaverint, atque itâ miseram puellam ad extremam tabem, & mortem demum ipsam, deduxerint.

Porro notanter humores (rejectâ tamen cum *Marco Banzero* in suis controvers. medico-miscellaneis decad. 5. §. 8. opinione, *Sorani Ephesii*, quam recenset *Lervin. Lemn. de occult. nat. mirac.* libro 2. cap. 1. p. m. 134. Et *Jacob. de partibus*, in primam sen. *Avicenna* doct. 4. cap. 1. Et *Joh. Marchantii* qui tractatu de febre purpurata, satis absurdè sanguinis in corpore humano existentiam pernegat,) peculiari modò corruptos, quicquid etiam archæista *Helmontius* in suo tract. qui *Duumviratus* inscribitur, blateret, asserimus: Quia

1. fecus esse nequit, quin materia illa cruda & crassa, ac ad alterationem perfectam inepta, tam diu in loco, omnibus alimentis pervio detenta, ac variis qualitatibus imprægnata, tandem mutetur; quam mutationem etiam ipsum contagium, (de quo tamen infra liberius acturi sumus) evincit, atque sic ipsius malignam essentiam detegit & clariorem reddit.

2. ubicunque locorum permultos splenis obstructione, ac humoribus melancholicis laborantes conspiciamus, qui tamen scorbutò nullatenus vexantur. Imò cuivis notum, & in iis regionibus, quibus humoris atrii è solis fervore collectio familiaris est, scorbutum ferè ignotum esse.

Dum verò humores *Θίνος* & *Πρεος* pro causa proxima agnoscimus, cæteros, præprimis melancholicum crassæ & crudæ substantiæ, excludere nolumus. Color niger excreta sæpius tingens dejecta, nil sanè aliud, quàm limosam ac terrestrem humoris substantiam indicat. Imò experientissimus *Sennertus cap. 1. ut scorb. th. 4.* foëminam se observasse scribit, corporis colore cum sana esset, florido, cui, cum post quartanam scorbutò laboraret, totius colorem corporis ita in nigrum mutatum, ut vix eandem esse, quis cognosceret. Maculæ illæ, in cruribus potissimum erumpentes, etiam hujus præsentiam ostendunt. Præterea & crurum sicca & contumacia ulcera, obstructiones & scirrhi lienis, quibus hac in passione nil frequentius, totius sanguinis aliquando concretio, ut notavit *Petr. Salius Diversus*, & magnificus *Dn. D. Joh. Theod. Schenckius*, vir ab admiranda sagacitate, non tantùm celeberrimæ huic academix, sed & orbi universo notissimus, p. t. Facultatis medicæ Decanus spectatissimus, *Dn. Promotor ac Præceptor singulari cultu prosequendus*, in *humor. corp. hum. histor. general. cap. 16. p. m. 109.* ut & ipsa curatio, quæ satis contumax & difficilis, nihil nisi humoris crassitiem ac viscositatem denotant.

Nec serosum humorem excludimus, quia & hic sæpissimè pro vehiculo adest. Sic celeberrimus *Sennertus libro 3. pract. med. pag. 194.* venam in crure apertam copiosissimum sanguinem *λεπτόν καὶ ἰχωρῶδες* per aliquot dies profudisse, ne apparente

rente quidem orificiū aperti vestigio, in scorbutico vidit. Quod ipsum etiam alteri ex labiis accidisse, idem prælaudatus auctor ex *Döringio* recenset. Gingivæ scorbuticorum sanguinem fundentes, sudores copiosissimi, salivationes crebræ, urinæ tennes & aquosæ, & alia plurima de seroso humore abundè satis testantur.

Imò nullos planè secernimus. Experientia enim docuit, quod omnes humores huic vitio ansam præbere possint. Quod & *Eugalenus* animadvertit, suamque opinionem, quam initio sui tractatus de scorbut. p. 4. soli humori melancholico dedicabat, correxit, atque hunc morbum ex varia humorum mixtione & colluvie fieri, expressè statuit pag. subsequ. 17. 26. & 55. Et *Sennertus* libro 3. pract. med. p. 557. 558. Item, tract. de scorbut. cap. 3. thes. 5. & 7. observavit sanguinem in scorbuticis venâ aperta emissum, jam albo glutine, jam virescente (qualem & *Schraplæ* in comitatu Mansfeldensi in quodam Theologiæ studioso superioribus annis me vidisse recordor) jam flavescere etiam penitus obduci. Ità & *Hafniæ* lumen *D. Bartholinus de tact. thorac. cap. 13.* refert, se non semel in cacochymicorum & scorbuticorum misso sanguine serum lacteum deprehendisse; Et à se quoque visum, persæpè narrasse *Olaum Wormium*, cultissimum *Daniæ* polyhistorum (ut veneratur à *Georg. Hier. Welschio*, in dissert. de agnropil. p. m. 21.) Videatur *Sibold. Hemsterhuis mensis aurea*, p. m. 96. Atque ipsa scorbuticarum urinarum inspectio ac varietas, quid quæso aliud, quam variorum humorum congeriem, corporis oëconomiam deturbantem ac impugnantem arguit & indicat.

CAPUT IV.

De causis mediatis, & quidem naturalibus.

HActenus de causa immediata. Succedunt nunc causæ mediatae, quæ sunt naturales, vel non-naturales, vel præternaturales. De prioribus hoc loco.

Occur-

Occurrit autem primò TEMPERAMENTUM. Anima enim absque hoc facultates suas nec exerit nec absolvit. Habenda hujus præprimis ratio; quia, cum mali, ut *Joh. Freytag. apud Gregor. Hörst. libro 2. epist. medicinal. sect. 19. pag. 622.* loquitur; partiumque dispositio adsit, & exhibeantur ea, quæ morbi causæ naturæ similia sunt, facile alliciuntur, quæ ipsi sunt homogenea.

Disponit igitur ad scorbutum præ cæteris temperamentum. 1. frigidum & humidum. 2. frigidum & siccum, quippe, quæ gratissima malo huic præbent domicilia, & in quibus nidificare maximè gaudet. Utrumque verò, vel ex hæreditaria dispositione, vel ex depravata viscerum constitutione ac *Agryæ*, originem ducit.

Hæreditarium hunc affectum esse plerumque, nullus forte erit, qui nesciat. Si enim (ut verba venerandi Senis nostri, *libro de morb. sacr. è translatione Jan. Cornarii, p. m. 138.* huc traham) è pituitoso pituitosus, è bilioso biliosus gignitur, & ex tabido tabidus, & ex lienoso lienosus? Quid prohibet, ut cujus pater & mater hoc correpti morbo fuerint, etiam posterorum ac nepotum aliquis eò corripiatur? Semen enim genitale ab omnibus corporis partibus procedit, à sanis sanum, à morbois morbosum.

Imò infinita sunt, quæ in spermate latent, quæ tamen non omnia simul, sed pedetentim, pro salis scilicet morbois in semine contenti natura, *Edmund. de Mexra, cap. 9. de morb. hered. p. m. 215. 216. in exam. Willis. diatr. de febr. alia aliis prius aut posterius in diem veniunt. Videatur Ludov. Bonaciolus, de foetus format. cap. 9. p. m. 224. annexus Server. Sineï tractatulo de notis virginitatis &c.* Hinc non ineleganter *Janus Damascenus*, in aphorismis ad filium scriptis, 18. p. m. 116. Nos, quemadmodum animi vitia & lineamenta corporis, ita & morbos quosdam à parentibus haud raro hæreditare, reliquit.

Quin ipsa experientia indies confirmat, scorbuticorum, liberos non tam bonorum, quam malorum hæredes fieri. Hæc enim seminis natura est, ut tale quid actu efficiat, quale id, quod est excretum. Inde *Reusnerius exerc. 4.* affectum hunc

recruduisse, & virus suum in nepotibus etiam exseruisse sæpius notavit. Conferatur de his prolixius *Edmundus de Meara* loco citato p. m. 217. & seqv.

Depravata viscerum dispositio plerumque è rerum non-naturalium consimili *Algeri* dependet. Venter sanè, optimus alioquin alchimista, multum hic facit, dum locò chyli laudabilis & perfecti crudum & crassum cæteris admittit, visceribus. Nam quid ille non subegit & volatilisavit, subactionem in reliquis, ut supra dictum, non expectat partibus. Hinc Θ ia fixa, Ψ rea, non rectè separari queunt, sed potius de die in diem accumulata, Θ ia etiam volatilia in sanguine præsentia figunt, adeoque & cætera totius corporis membra, præsertim lienem & epar, specifica quadam corruptione pervasunt, ut ad sanguinis depurationem prorsus inepta & indisposita fiant. Unde postea tota sanguinea massa falsa Ψ reaque facillimè redditur, ac proinde tale scorbuticum malum progeneratur. Confer *Höchstetterum* decad. 50 qui cum *Diole* ventriculum hujus mali primariam mediatam causam arguit, cui quoque genium submittit *Highmorus* in dissert. de affect. hypochondr. cap. 3. p. m. 78. & *Phil. Grüling*. in med. pract. libro 5. cap. 3. part. 1. p. m. 481.

Æ T A T E M quod attinet, cuilibet familiaris esse solet. Affliguntur hoc morbo pueri, juvenes & senes, & pro temperamenti ratione hic citius, hic tardius, hic levius, hic fortius & gravius eò laborat. Crescentibus autem annis, crescunt & ipsius mali vires, & in deterius vergunt, adeò, ut quem natura levissimum olim sit passa errorem, vix amplius, & difficulter, admodum corrigere liceat.

Quoad **SEXUM** : Miserabilis certè foëminarum est conditio, quòd præter morborum, ipsis solis communium, illadem, variis insuper diris ac difficillimis ægritudinibus, cum viris pariter eas sæpissimè excarnificari videamus. Contumacissimus hic affectus, qui non minus captiosus est, quàm dolosus & immanis, facem cæteris præfert, & absque ullo respectu habito, tum meliorem, cum sequiorem sexum aggreditur, suâque

radiofissima & perniciosissima præsentia, eorundem tempera-
 ramenta eò fortius inquinat, quò major viscerum discordia, ac
 nativa quædam ἀνπεραξία existit. Quin si medicorum Phos-
 phoro, & Joh. Veslingii obser. & epist. med. 71 p. m. 219. fides habenda,
 propensiores erunt foeminae, quàm viri, hunc in morbum;
 quia 1. frigidioris temperamenti; 2. λεπρότερας τὴν ἀνθεῶν rari-
 oris texture sunt, quàm viri. Præterea harum negotia otium sapi-
 unt. Vitam enim sedentariam agunt nendo, fila trahendo,
 acur pingendo, fila artificiosè nectendo. His igitur & simili-
 bus exercitiis totos consumunt dies; quibus tamen calor na-
 tivus non excitatur, sed potius deprimitur ac dissipatur. Artii
 enim dum invigilant, sanitatem amittunt.

RARUS CORPORIS HABITUS, AC PORO-
 RUM APERTIO silentii sipario minimè involvenda sunt.
 Hæc enim, ut in omnibus contagiosis morbis; ita & hoc loco
 meritò accusanda veniunt; dum scilicet scorbuto vias mon-
 strant, quibus eò facilius in corpora nostrâ sese insinuare, mas-
 samque sanguineam, optimum vitæ condimentum, perversâ suâ
 naturâ, sibi æqualem ac similem reddere queat.

Ita & corporis OBESITAS propter obstructions, in
 quas obesi facilè incurrunt, ut causa coadjuvans, haberi potest.
 Vide Martin. Kuland. problem. medico-phys. libro 1. probl. 242. pag. m.
 346.

CAPUT V.

De causis non-naturalibus.

SEquuntur rectò nunc tramite causæ externæ seu NON-
 NATURALES, quæ juxta Albertum de scorb. thes. 58. sæpè
 illæsis etiamdum benèque moratis visceribus, & oëconomia,
 naturæ sibi constante, suo quodam vitio ad tantam scorbuti-
 cam κακοχυσίαν producendam aptæ natæ sunt.

Harum autem causarum ἐκ τούτων ἀπάντων ἀνάγνῃ το
 σῶμα ἀγνήτοξ πῶς, é quibus omnibus necesse est, corpus aliquo modo
 affici;

affici, in medicorum scholis, teste Galeno in art. medicinal. f. m. 829. c. 80. vulgò sex enumerantur; ἐν ᾧ μὲν ἐν ἑκ τῆς τῆς πᾶσι
 χονίῃ αἶρῃ ἐμιλίας ἕτερον δὲ ἐκ κινήσεως καὶ ἡσυχίας ὄλε
 πι τῆς σῶμα καὶ κατὰ τὰ μέτρα. Τρίτον δὲ ἐξ ὕπνου καὶ
 ἐκρηγώσεως. Τέταρτον δὲ ἐκ τῶν προσφερομένων. Πέμπτον,
 ἐκ τῶν ἐκκρινόμενων, ἢ ἐπιχόμενων. Ἑκτον, ἐκ τῶν ψυχικῶν
 παθῶν. Unum ex ambientis aëris adhaesu. Alterum verò ex motu
 & quiete totius corporis, & singularum partium. Tertium ex somno
 & vigilia. Quartum ex his quæ assumuntur. Quintum ex iis, quæ
 excernuntur & retinentur. Sextum ex animi affectibus.

Nos majoris claritatis, jucunditatis & utilitatis gratia de
 singulis acturi, easdem speciatim in scenam producemus.

I. AEREM itaque, omne quodcunque comprehendens,
 Alexandr. Aphrodis. cap. 9. de febr. pag. m. 35. quod concernit;
 reprehendendus erit turbidus, falsus, frigidus, crassus, nebulo-
 sus, & uliginosus, juxta Hippocr. libro de aër. aq. & loc. Albert. loc.
 cit. thes. 44. Wier. de scorb. p. 3. Eugal. de scorb. pag. 2. Reusn. de scorb.
 exerc. 4. p. 157. Horst. exerc. 1. de scorb. thes. 13. quatenus humores con-
 fundit, spiritus inficit, corpusq; elumbe, ac ad cruditates gene-
 randas aptum reddit. Vide Fernel. libro de caus. morb. cap. 13. p. m. 369.

Hinc & germani oceani, balthicique maris incolis & ex-
 teris populis septentrionalibus hic morbus endemius seu patrius
 est. Edm. de Meara in exam. Willis. de febr. p. m. 185. cap. 1. de morb.
 hered. Aliis autem in locis, ut in Bohemia, Silesia, Saxonia,
 Franconia &c. sporadicus saltem, teste Ronseo libro de magn.
 lien. cap. 5. cui adstipulatur Stegghius libro 4. medic. pract. cap. 13.
 Philip. Grüling. libro 5. medic. pract. c. 3. part. 1. p. m. 480.

Utitur autem hujusmodi aër dominio suo præprimis
 vere ac autumno.

Vere; quia natura tum à sole robore accepto feculentos
 & vitiosos humores, qui hyberno tempore in profundo cor-
 poris latitarunt, dissolvere, movere ac ad externa propellere
 conatur, Tob. Knobloch. in comment. super aphorism. Hippocr. 20. sect.
 3. p. m. 154. Impeditâ verò in hoc conatu deficit.

Autumno; quia maligni humores intrò convertuntur, ac veluti in ergastulo concluduntur, ut hinc exorti morbi incurabiles ferè evadant. *L. Cal. Rhodigin. libro. 30. lect. antiqv. cap. 23. f. m. 1171. Joh. Heurn. in comm. 3. aphorism. 22. p. m. 64.*

Notatu digna verba sunt, & niveo, quod in proverbio est, signanda lapillò, *Joh. Vischeri, quando in enarrat. libro 3. aphorism. Hippocr. 22. p. m. 200.* de autumno sic differit: In nulla alia anni parte natura infirmius regit humores. Nam calor innatus ob æstum præcedentem & solis à nostro vertice discessum, in substantia plurimum minuitur: Nec leviter afficiuntur corpora à magna aëris inæqualitate, à qua magna in humoribus fit perturbatio: Corpora quoque calore æstatis laxata frigoris injuriæ patent: Superstes quoque est adhuc materia per æstatem collecta, quam autumnale frigus poris constructis co- git, hujus effluxum cohibet, & intrò compellit. Quare morborum semina per æstatem concepta, prima autumnii parte vires accipiunt. Vide *Bartholom. Anglic. libro 9. de rer. propriet. cap. 6. porrò Fabr. Paduani caten. tempor. annul. 12. p. m. 60. & Georg. Pictorii librum 6. epiclyar. quæst. p. m. 268.*

Calidum aërem etiam seu æstatem, aliquando & per accidens (dum nimirum subtiliores sanguinis partes absumit, crassiores verò relinquit) aliquid ad scorbuti generationem conferre posse, haut inviti ambabus manibus *Echthio, epit. de scorb. p. 305. & Foresto, libro 20. obs. 12.* largimur.

Hûc referendus locorum situs. Magis enim scorbuti obnoxii sunt, qui in locis frigidis & humidis, subterraneis ac cellis habitant; vel, qui carceribus detinentur, quorum muri falsas & nitrosas spirant exhalationes; vel, qui situm tenent ad paludes, ad lacus, ad mare: quàm qui in moderatè calido ac libero degunt aëre. Inquinamenta enim & exhalationes ab æstu maris & exundantibus fluminibus relictæ non possunt non aërem inficere. Quia verò eò carere non valemus, ipsius quoque labe nos corripì, ac tandem consumi oportet.

Ventorum quoque observatio attendenda est. Nam hi aërem valdoperè alterant & mutant per eas, quas adferunt, expirationes, & per qualitatem, quam acquirunt è locis, unde veniunt,

veniunt, magis vel minus à sole illustratis. Exhalationes ex aquis & terra, impuræ, quæ utriusque viscera expirant, è quatuor mundi cardinibus seu angulis, graves morbos parere possunt. Hoc docuit annorum eventus 1556. 1562, quibus auster favonius flabat, simulq; uberes dejiciebantur imbres: quos scorbuti exceperere nonnihil epidemici redolentes.

Peccant autem præ omnibus venti australes & meridionales, utpote, qui sanitati corporis humani infestissimi sunt. Consulatur in hoc argumentum Hippocr. libro de humor. p. m. 135. & aphorism. 5. §. 3. & aphorism. 17. hujus sectionis. Videatur & insuper Aristot. oper. tom. 2. sect. problem. 26. Joseph. Quercetan. dietet. polyhistor. sect. 2. cap. 3. p. m. 84.

ASTRORUM PECULIARIS INFLUXUS non temerè profectò, nec abs re, à medicis observari etiam solet. Multi enim morbi siderum impulsu agitatæ humoribus oriuntur. Ἀλλὰ μὴν ἡλίῳ καὶ σελίνῃ, ait brevitati & puritati addictissimus Hippocrates libro de flatib. p. m. 95. καὶ ἀστρον ὁδὸς Διὸς & πνεύματα τοῦ Ἡλίου. Solis, luna & astrorum cursus per aërem procedunt. Vultus hujus inferioris mundi, inquit Ptolomeus sentent. 9. centiloqv. subditi sunt configurationibus coelestibus, non solum obedientiæ generali, sed & speciali. Hinc & audaculos illos, qui astrologicis observationibus omninò ogganire gaudent, Anticyras, ut helleborum eò sumant, cerebrumque expurgent, mittendos esse, svademus. Vide Instit. phys. Alb. Kyperi. tom. poster. libro 4. cap. 7. art. 3. p. m. 81. Epit. nat. scient. Dan. Sennerti. libro 2. cap. 2. p. m. 197. Clem. Timpleri apsycheolog. libro 2. cap. 4. probl. 1. pag. m. 219. Barthol. Keckernaani system. phys. libro 2. cap. 4. pag. m. 113. & seqv. Cassp. Bartholini enchir. phys. libro 3. cap. 23. p. m. 204 & seqv. Joh. Zeisold. libro 2. instit. physic. sect. 1. art. 2 §. 44. p. m. 25. & punct. 6. d. 1. §. 126. & seqv. p. m. 65. & seqv. & alios.

Exhibent autem effectum tragicum ♄ & ♃ infaustis radiis pugnantes, vel ☿ne, vel ☿to, vel ☿ne. Vide Joh. Frider. Helvet. amphitheatr. physiognom. med. cap. 1. p. m. 7. ejusdem tract. de morbor. morte, cap. 8. p. m. 28. præsertim si ♄ in signis ♊estribus vel ♊ticis oberrat, de quo evolvi potest Henr. Ranzerovius vir togâ

Hinc & sæpius integræ domus, integræ familiæ, hoc morbo infectæ pallido vultu in mortem concidunt: nullam aliam, ob causam, quàm, quòd à nutricibus hoc morbo infectis per cibum ante masticatum, (cùm parùm de his sunt parentes) scorbuticus humor infantibus communicetur: *vel*, assiduo cum scorbuticis commercio, aut qualicunque accessu ad corpus *ἡ παρὰ τὴν, ἢ συνανάχρῳσιν*, vitiatas atomos & *μιάσματα* attrahant: *vel* gingivis corruptis ex iisdem cylibani carchesium bibant, ex eademq; paropside vel cochlearibus commessentur; *vel* largiori osculo, accedente insuper nefando isto *πρωχλωτισμῷ* *lingvæ collusionis*, vitio, salivam ab ore excipiant scorbuticam. Reusner. dicto loco exerc. 6. p. 388. Unde & Italici poculorum communio, non sine ratione suspecta habetur. Anseaticis verò in civitatibus, & inferiori Saxoniam, aliisque in locis, quid amabò frequentius? quid usitatus? adeò, ut pro piaculo habeatur, si quis poculorum satis capacium symposia vitet ac recuset.

Perpulchrè sanè, ingenio & solertia practica famigeratissimus *Horsius* in tract. suo de scorbutico hoc de contagio loquitur. Quid mirum, inquit, quòd in Hollandia malum scorbuticum tam facilè serpat, & in exteros etiam hospites grassetur, cùm ibidem tot oscula, quot salutationes, præsertim apud foeminas, easque non solum juvenculas (à quibus exosculatis forte minor expectanda noxa, tùm, quòd malo dicto non admodum obnoxia; tùm etiam, quòd, sicut Poëta dixit.

mollia semper

oscula delectent

Ut quò quid jucundum ac delectabile magis, eò minùs noxium, propterea, quòd appetitus sequatur imaginationem, cujus in humores & spiritus vis maxima non contemnendis rationibus statuitur. Sed proh dolor! etiam vetulas, exuccas, exangues, solo aspectu infantibus æstimatoris facultatis operatione adhuc destitutis, horrendas: quæ, si absque osculo salutarerentur, de maxima injuria contemptuque insolito conquererentur. Quid mirum, quòd in civitatibus Anseaticis & inferiori

Saxonia

« Saxonia tam uberi proventu scorbutus seminetur, cum rariùs
 « in una mensa convictores aliquot inveniantur, inter quos non
 « quidam sint scorbutici. At hoc non obstante, mos nihilomi-
 « nùs communis observatur, ut pocula sint communia, plerum-
 « que tantæ magnitudinis, ut vix impletionem secunda opus sit,
 « in quæ non semel, sed multoties inter bibendum saliva scor-
 « butica deponitur, & à vicino ad vicinum (nefas enim & in-
 « honestum est in his locis apud plebejos extra ordinem cui-
 « dam haustum propinare) unà cum potulenta materia com-
 « municatur &c. Videfis Sennert. tract. de scorb. cap. 7. p. m. 60.

Horst. tract. de scorb. cap. 5. p. m. 52. 53. Th. Barthol. in cista med. Hafn. libro 48. p. m. 497. Joh. Hayne, tract. de morb. astralibus, cap. 15. p. m. 124.

Frustrà ergò laborat Joh. Conr. Wechtlerus, vir aliàs ingenio
 & doctrina acutissimus, quando pag. 207. inquit: Scorbutus qui-
 « dem est affectus malignus, quia est mali moris; sed tamen
 « non est contagiosus, quia in corpus & subiectum proprium
 « ferox est, non in alienum. Longè aliud enim experientia, &
 corporum, ratione pororum, permeabilitas evincit & edocet.
 Ut jam silentii cippo præcellentissimorum autorum, videlicet
 B. Sennerti libro 3. pract. medic. p. 650. Eugalenì de scorb. p. 399. Reusneri
 alleg. loco, Horstii, aliorumque plurium assensum, obtegam ac ope-
 riam. Quomodo autem hoc malum nobis sese insinuet, è feli-
 cissima Harveyi doctrina de sanguinis circulatione haberi ac de-
 monstrari potest.

II. Atque hæc de primo τῶν τὸ σῶμα ὑμῶν ἀλλοιόντων ex-
 cessu; quem nunc excipit κίνησις καὶ ἡσυχία ὅλης τῆς σώματος,
 καὶ κατὰ τὰ μέλη MOTUS ET QUIES totius corporis & par-
 tium singularium.

De MOTU eleganter Ἀσκή ἱατρικῆς Hippocr. sect. 4. apho-
 rism. 14. Κίνησις, inquiens, τὰ σώματα ταράσσει, Motus corpora tur-
 bat. Intelligit autem immoderatum, vel immediatè ante ci-
 bum, vel statim à cibo susceptum, qualis est vehemens equita-
 tio, magnæ pilæ, seu folliculi ventosi lusus, das Ballon schla-
 gen/cursus, pugilatus, saltus, (der Bauren Tanz) de quo Lucretius
 libro 5. canit:

*Et Zephyri caua per calamum tunc sibila primum
agrestes docuere cauas inflare cicutas.*

— — Agrestis enim tum Musa vigeat,
atque extra numerum procedere membra morientes
duriter, & duro terram pede pelleret matrem,
unde oriebantur risus, dulcesque cachinni &c.

Hoc autem nimio motu calorem nativum extingui, crudos & crassos humores cum semielaborato chylo καὶ ἡμεφθῶ ad viscera ac totum corporis ambitum ferri, sanguinisque massam, magis ac magis conspurcari ac contaminari, quis quæso negaret?

QUIES nimis diuturna, otiosa, ac vita cochlearia obest, dum totum corpus torpidum & ἐκπεθλισμὸν efficit, pororum meatus obstruit, sanguinis circuitum retardat, humorum defluxiones irritat, sicque excrementorum ad emundatoria iter remoratur. Παρυσμὴν dicit Φῶς Ἰητροῶν Hippocrates libro 2. de dieta, p. m. 115. καὶ ἀθενὲς τὸ σῶμα ποιεῖ Ἀτρεμίζουσα γὰρ ἡ ψυχὴ, οὐκ ἀναλίσκει τὸ ὑγρὸν ἐκ τοῦ σώματος. Segnities ac otium humectat, & totum corpus debile facit. Anima enim quiescens humilitatem ex corpore abigere non potest. Perpulchrè Poëta etiam:

*Otia perturbant stomachum, juvat actio, ni sit
non dum concoctus turbidus ille cibus.*

III. Ὁ ὕπνῳ καὶ ἐγρηγορεσις ἔμετρίῃ μᾶλλον γινόμενα κακόν. SOMNUS ET VIGILIAE si modum excefferint malum, exclamat Hippocrates 2. aphorism. 3. Et Bertrucius suo tempore per Italiam famigeratissimus medicus, in collectorio artis medicae, per D. Joh. Casarium, edito, cap. 2. p. m. 10. expressè à somno corpus infirmari, caput humectari, superfluitates multiplicari, indigestionem causari, ac alia incommoda induci, testatur.

VIGILIAE & lucubrationes in multam noctem durantes, hujus mali causam foveant, dum exhaustis corporis spiritibus vires labefactant, siccitatem adferunt, cruditates pariunt, cibi potusque concoctionem impediunt, ac demum corpus resolvunt. Vide Hippocr. libro 3. de vict. rat. in morb. acut. p. m. 385.

Bernb. Gordonii pract. univers. partic. 2. cap. 18. f. m. 29. & Seb. Astruc de puer. morb. symptom. p. m. 69. Inde non injustè Ovidius 1. de arte amandi,

attenuant juvenum vigilata corpora noctes,
curaque & immenso qui fit amore dolor.

IV. Præter has enumeratas causas, sæpè etiam
materiam lethi bibimus, cum vescimur, atque
pabula quæ vita, dant alimenta neci.
Ipso mors sub dente crepat. — — —

Jure igitur, & non immeritò CIBUS ET POTUS ad censuram trahuntur; quatenus nimirum vel quantitate, vel qualitate, vel utendi modo error in hisce committitur. Vide Joh. Nicol. Stupani, medic. theoric. p. m. 522. Joh. Schitleri compend. tot. art. medic. corp. p. m. 44. 45. &c.

Quantitate: dum plus assumitur, quam concoqui potest. Ventriculus enim sic obruitur, & natura ad tantam ciborum molem concoquendam debilitatur. Hinc & accidit, ut ingesta ad corporis alimentum non respondeant; sed potius ad obstructions & humores procreandos scorbuticos ansam præbeant.

Ποιηρὴ ἧ ἐστὶν τοίνδε διαίτα, inquit Hippocr. libro de flat. p. m. 95. Τὰ μὲν ἔν, ὅταν ἴς πλείονας τροφὰς ἢ ὑγρὰς ἢ ξερὰς δίδωσι τῷ σώματι, ἢ τὸ σῶμα δύνασθαι φέρειν, καὶ πόνον μηδὲνα τῷ πλήθει τῶν τροφῶν ἀνέμῃσι. Τὰ μὲν ἔν, πικρίας καὶ ἀνομοίους ἀλλήλησιν ἐσπέμψῃ τροφὰς. Τὰ γὰρ ἀνέμοια συσπάζει. Καὶ τὰ μὲν θάσσον, τὰ δὲ χαλαίτερον πίσειαι. Est autem mala diata hæc.

Primum quidem, cum quis plures cibos vel liquidos vel siccos ingerit in corpus, quam ipsum corpus ferre queat, neque laborem aliquem ciborum saltem multitudini parem adjungit. Deinde, cum varios & dissimiles inter se cibos assumit: Seditionem enim movent, quæ sunt inequalia, aliaque citius, alia difficilius concoquuntur. Hinc faciunt & verba, quæ 2. aphorism. 17. p. m. 510. reperiuntur: οὐκ αὖ τροφὴ ὡς φύσιν πλείων ἐσέλθῃ, νόσον ποίσει. Ubi nutrimentum ultra naturam capitur, morbum facit. Vide & hujus seditionis aphorism. 2. ac libr. de vict. rat. in morb. acut. p. m. 382.

Qualitate

Qualitate error admittitur, quando cibi δύσπεπτοι, δύ-
χοιμοι καὶ δυσωδεῖς, mali succi, difficilis concoctionis & mali
odoris, crassi & adusti, sive ab igne, vero & adæquato cor-
porum analysta (ut nobilis loquitur Robertus Boyle, chymist. scēp-
tic. part. 4. p. 183.) non benè præparati, ingeruntur. Massa enim
fangvineæ sic defraudatur, locoque chyli amabilis ac naturæ
grati, ingratus, crassus & multo Θε ac Προ imprægnatus &
depravatus advehitur.

Utendi modo peccatur; cum 1. cibi dissimiles, nimirum,
concoctione difficiles facilioribus, intermiscantur intempesti-
vè ac ordine inverso. Veluti Horatius libro 2. satyr 2.

— — — si simul assis
miscueris elixa, simul conchyliæ turdis.

Exinde τὴν ποικιλίαν τῶν προσφερομένων, καὶ μάλιστα ὅταν
αἰνέμοια ταῖς δυνάμεσιν εἴη, ταραχὴν ἐργάζεσθαι κατὰ τὴν γασ-
τέρα, multiplices & præsertim facultrate dissimiles cibos magnam
gignere in ventriculo perturbationem, docuit Galenus 3. de vict. rat.
in acut. t. 35. & 1. de vict. rat. in acut. t. 18. & 3. de symptom. caus.
f. m. 584. Aegineta libro 1. cap. 73. p. m. 47. Avicenna libro 1. sen. 3. doctr.
2. cap. 7. 2. Quando cibi adhuc ferventes & propter calorem
ebullientes insuntur. Ità enim vapor ille exhalans, & sale
abundans dentibus sese adponit, Frum progignit, illosque va-
cillantes ac nigricantes reddit.

Huc pertinet ἡ κυππελομαχία certamen poculorum, συμπο-
σίς ναυλαῖ καὶ κυλίκων ἐρείς convivii nautæ & poculorum re-
miges, potiones illæ salutiferæ, (melius forsan lethiferæ) das
Gesundheit trüncken / quæ ebrietati summam imponunt ma-
num &c. de quibus graviter perorat Ambrosius, vera Christia-
næ pietatis Ambrosia, libro de Helia & jejun. cap. 7. Quid, inqui-
ens, obtestationes potantium loquar? Quid memorem sacra-
menta, quæ violare nefas arbitrantur? bibamus, inquiunt pro
salute Imperatorum? & qui non ebiberit, sit reus in devotione.
Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro ejus salute
non biberit. O piæ devotionis obsequium! bibamus pro sa-
lute

“ lute exercituum, pro comitum virtute, pro filiorum sanitate.
 “ Et hæc vota ad Deum pervenire judicant. Aqua decurrens
 “ à Libano cautes rumpit & solvit, quomodo mollibus putant
 “ nequaquam nocere visceribus vinorum impetus fluentorum?

Et certè ita est: Tanta enim potus ingurgitatio, & genii
 Græcorum more indulgentia, non potest non totam corporis
 compaginem dissolvere, & sanitatis jacturam conficere. Hinc
 & Oivenu*s* libro 3. epigr. ad Carol. Eborac. §. 14. falsè eos perstrin-
 git, qui sic in principum & Honoratiorum salutem bibentes
 sibi metipsis periculosa incommoda adsciscunt.

Est porior potâ sicca salute salus;

*Et res absurda est, & talis forma loquendi,
 credere, pro alterius posse salute bibi.*

Et idem alibi:

*Quo tibi potarum plus est in ventre salutem,
 hoc minus epotis hisce salutis habes.*

*Una salus sanis, nullam potare salutem
 non est in pota vera salute salus.*

Ejusdem pretii etiam sunt haustus serotini. die Schlafferini.
 Coctio enim inchoata ob affusionem novam interturbatur,
 quin planè interrumpitur, cujus dein vitia nec in secunda nec
 in tertia corrigi queunt. Atque hæc in genere.

In specie autem reprehenduntur inter ESCULENTA
 panis bicoctus, *wenback* / Schiffbrodt / panis furfuraceus, sive
 non satis, sive nimis fermentatus, à frumento vel vetustate,
 vel pluviis ferè corrupto, pistus, aut submucidus ille, vel asser-
 vatione diuturna, vel infumatione etiam exiccatus, arefactusq;.
 Confer Joh. Schmid. libell. de remed. probat. ad cayson. & scorb. p. m.
 62. & ejusdem peculiar. tract. de peste, lue Gallica & scorbuto, pag. m.
 378. & seqv.

Hujusdem quoque farinæ sunt caro bubula; præprimis
 veterum ac laboribus exhaustorum; Carnes suillæ, aprugnæ,
 cervinæ, leporum veterum, pedes ac viscera animalium, farci-
 mina è sanguine confecta, laridum spississimo (ut Joh. Barclaius
 in suo Euphormion. satyr. part. 1. p. m. 77. differit.) vestitum fumo,
 omnes-

omnesque cibi muriatici, & saliti. *Galen. 3. de loc. affect. cap. 4. f. m. 742. Nicol. Roraz. in conciliat. contradiet. Hippocr. Cels. Galen. &c. p. m. 247.* Aves aquaticæ & humivolæ, ut anseres, anates, columbæ antiquiores &c. Ova indurata vel oleo vel butyro frixa & comesta.

Pisces marini, vel 1. fumo aut sole exiccati, ut aselli, passeris, rajæ, salmones, sturiones, harengi passi sive sicci, Belgis & Anglis, *Bœckling/Beuckling/Bückling/nobis Bückling* nominati. Unde & *Horstius tract. de scorb. libro 2. obs. med.* non mirum esse, judicavit, quod in Hollandiâ, inferiorisque Saxoniz partibus ac regionibus maritimis, scorbutus tam familiaris sit, cum ipsum fumum ferè devorent. 2. vel muriâ asservati, ut haleces inveterati, imprimis Bergenses & Scotici grandiores, tetrum ac virosum saporem habentes, *Paul. Neucranz. in exercit. medic. de harengo c. 12. p. m. 66.* murenulæ, lucii &c.

Ejusdem valoris etiam sunt pisces in piscinis & stagnis lacubusque limosis ac coënofis viventes, ut carpio, tinca, anguilla &c. item ostrea, limaces terrestres & ferè omnia, quæ testa conteguntur.

Idem, paucis saltem exceptis, judicium de leguminibus, oleribus ac aliis autumnalibus fructibus esto.

Lactis simplicis immoderatam usuram nocivam esse iis, *οἷον ὑποχόνδρια μετέωρα ἀλαβορβορίζοντα*, autor est *Hippocr. sect. 5. aphorism. 64. Galen. libro 3. de alim. f. m. 396.* Sic persæpè etiam cum lacte à nutricibus, hoc vitio affectis, imbibitur scorbutus. Indoles enim ex lactis natura vitatur, & non secus, ceu heliotropium ad solem, ita hæc ad hoc malum flectitur. Apertissimè hîc *Galen* personat liber, cui titulus est, de *animæ morum & corporei temperamenti mutua consecutione f. m. 68.*

Caseus inveteratus & acris obstructions promovet, crassosque humores reddit, juxta *Hippocr. libro 4. de vict. rat. in morb. acut. p. m. 293. Galen. libro 3. de alim. f. 397. Oribas. in collect. medicin. libro 3. cap. 3. 16. 28. p. m. 72. 79. 85.*

Sic prædulcia quoque non benè conveniunt, quia antiquissimi philosophi Pythagoræ placito τοῖς ἀληνικοῖς τὰ μέγιστα

δριμεα, καὶ πικρὰ ὠφέλιμα. Τὰ δὲ γλυκεὰ βλαβερά, splenicū acria & amara profunt. Dulcia verò nocent. Ita & lecinori nocentissima sunt dulcia ex mente Joh. Agricola Ammonii, comment. part. in libr. 5. Galen. de loc. affect. cap. 6. p. m. 94.

Superfluus aceti usus, gratissimum lienis alioquin pabulum, cum vigilias inducat, intestina lædat, Jul. Cas. Claudin. libro de ingress. ad infirm. 2. cap. 26. p. m. 292. & humores secundum Hippocr. 3. de viēt. rat. in morb. acut. p. m. 386. Sennert. libro 1. med. pract. cap. 12. & paralip. ad libr. 1. pract. med. cap. 3. p. m. 107. Horst. libro 3. epist. 3. 4. & 5. exaltet ac fermentet, atque prætereā corpus exsiccet ac refrigeret, scorbuticis utique adversatur; & in specie γυναῖξι δὲ ἐπίπαιν πολεμιώτατον ἢ ἀνδράσιν ὅτι ὑπερβολὴς τοῦ οἴνου, mulieribus magis bellum indixit acerum quam viris. Nam utero dolorificum est. Quare autem utero noceat, non verò ventriculo, qui tamen etiam pars nervosa est, vide Mercat. libro 1. de morb. mulier. cap. 2. f. 217.

Ita & aromata ultra dosin exhibita perquam facile hujus morbi promotores esse queunt.

Inter POTULENTA angvem hunc foveat

1. Vina crassa, pendula, (die sassen Wein) austera (quæ Taubmanni comment. in Plaut. Amphitr. festivè germanicè reddidit, marter gute Wein) nitrosa, præea, immatura, in terra argillosa lapidosa & minerali progenita: Item, οἶνοι περὶ θαλάσσης, vina fortia per maria advecta, quæ omnia sanitatis tenorem haut difficulter disrumpunt, & teste Joh. Baptist. Montano, morbos pessimos progenerant. Vide ejusdem comment. in libr. 1. epidem. Hippocr. p. m. 184. Anton. Guainerii oper. med. de peste, differ. 2. cap. 10. f. m. 101.

Sic & vina dulcia copiosè sumpta hypochondria inflare, jecur & lienem obstruere, iisque noxiam inferre possunt. Confer Sachsium in ampelograph. cap. 8. sect. 6. membr. 2. art. 1. §. 4. p. m. 401. Montagn. consil. medic. 157. f. m. 176. & Anton. Lermison. consil. medicin. annexa consil. Barthol. & Joh. Montagnana f. m. 385.

Demusto, licet non inebriet quidem, uti testantur Macrob. 7. Saturn. 6. Plutarch. sympos. 3. 7. L. Cæl. Rhodigin. libro 28. cap. 38. f. m.

1103. 1104. *Sebiz. libro 5. de alim. problem. 126. Lindan. libro 1. select. medic. exerc. 10. §. 230. eadem tamen sit sententia.*

2. Sunt ejusdem, & ferè majoris ponderis ac conditionis recentes cerevisiæ, non probè defecatæ, paucò lupulo conditæ, è hordeo seu tritico, (qualis est Broyhana) in solo noxiò proveniente, aut ex aqua impura & limosa, aut ex minerali quadam qualitate infectâ, coctæ, quæ, ut *Hørst. loco citato p. m. 19.* scribit, præter alia nocumenta, flatus magnosque in corpore humores accumulanti; quæ aliàs lupuli additione, qui aperiendo abstergendoque crassitiem obstructionis causam alterat, adeoque sanguinis defecationem, excrementitiarum partium separatione adjuvat &c. corrigi potuissent.

Eruditissimè sanè de his *Franc. Orstwald. Grembsius, in arbor. ruin. & integr. hom. p. m. 464.* Est aliquando, inquit, potus ex sua natura nocivus quemadmodum cerevisia alba, quæ post se multum fecis relinquit, unde diversorum morborum ex cachexia scaturientium, causa existit. Dolendum certè Germanorum stomachis per se debilibus, vinum invideri propter caritatem, quæ non ob distantiam loci; sed ob aliam causam reticendam, provenit. Hinc mirum non est, tot hypochondriacos, tot cachecticos, tot apoplecticos, tot asthmaticos, imò tot leproforum xenodochia reperiri. Nam nemo dubitat, vinum eam ob causam cerevisiæ anteponendum esse, eò, quòd hoc digestionem juvet, dum fermentorum activitates præparat, spiritus recreet, & minùs quod fecis post se relinquat, quàm cerevisia.

3. Aquæ limosæ, crassæ & falsæ, uti in Hollandia & locis maritimis, quas alkalisatas, die einen falschigten grund haben/ *Paracelsus libro de Pro, tract. 5. cap. 3. f. m. 395.* vocat, ad scorbuti generationem & splenis magnitudinem inserviunt. *Aëtius tetrab. 3. serm. 2. cap. 7.* Quapropter & nautis, qui tali plerumque necessitatis tempore uti coguntur, hoc malum familiare est.

Idem omninò de aqua nivali etiam recenset *Th. Bartholinus*, medicorum septentrionalium sidus splendidissimum, in elegantissimo opusculo, *de nivis usu medico, cap. 34 p. m. 195.*

Sed

V. Sed progrediendum ad EXCRETA & RETENTA.
 Nam & hæc suum ἐπιβάλλον μέρϑ adportant. Δεῖ δὲ γδ ἢ
 μὴ ὑπάρχειν, inquit magnus ille philosophiæ Princeps tom. 2.
 sect. problem. 37. qv. 4. p. m. 1039. ἢ τὰς ὡς τὰ χύμα ἀπαλαττεῖται.
 καὶ δὲ ἔτως ἔχειν, ὥς λαμβάνον ἐνθὺς ἐκκρίνειν τὴν πλεί-
 ῳσιν, καὶ εἶται ἐν κινήσει αἰεὶ, καὶ μηδέποτε ἡρεμεῖν. Τὸ μὲν γὰρ
 μένον, σήπεται, ὡς περὶ καὶ ὕδωρ τὸ μὴ κινεῖσθαι σήπεται. τὸ
 νόσον ποιεῖ. Τὸ πὶ ἐκκρινέμενον, πρὸ τῆς ἀποφθεγγῆναι χωρίζεται.
 Aut enim nullum recrementum existat, aut quod extiterit, quam pri-
 mum excernatur, danda opera est, corpusque est semper ita regendum,
 ut simul atque excrementum admisit, habeat, qua parte illud excernat,
 fitque motui deditum, non quieti. Quod enim permanet, putrescit mo-
 do aquæ immota; putrescens verò morbum committit: At quod ex-
 cernitur, antequam vitietur, decedit.

Fatentur ergò sua hoc loco nomina, nimia humorum uti-
 lium evacuatio, quæ spiritus dissipat, & calorem nativum ab-
 sumit; quò verò debilitatō ac infirmatō, quicquid deinceps in-
 gestum fuerit, absque ulla perfecta coctione, materiam scorbu-
 ticam adauget.

Exercitium veneris intermissum vel immodicum, & cum
 hac lue infectis commissum, etiam non excludendum: Τὰς
 σφοδρὰς ἐπιθυμίας σὺν ἐπαυνῶ, inquit Aegineta libro 1. cap. 35. ἀλλὰ
 κελεύω τότι δὴ πλεον ἀντὶχειν καὶ μάλιστα οἷς νόσημα ἔστιν.
 Vehementes Veneris appetentias non laudo, quæ tunc magis remitti jubeo,
 & maximè eos, qui morbum aliquem habent. Et τὰς ἐπαυξέας νό-
 σους μίζεν σκληραίνειν, increscentes morbos coitum indurare, olim
 Hippocr. 6. de morb. popular. sect. 5. p. m. 358. docuit. Quapropter tunc
 temporis

desine matronas sectarier: unde laboris

plus haurire licet, quàm ex re decerpere fructus:

Vel ut artificiosissimus epigrammatum scriptor M. Val. Martia-
 lis libro 2. epigram. 47. occinit

Subdola famose moneo fuge retia moëche.

Nam;

Impia sub dulci melle venena latent.

Mensium

Mensium & Hæmorrhoidum suppressio, quantum hîc valeant, nulli ignotum. Sangvis enim sic refluit ad alia nobiliora membra, eademque sua malignitate vitiat ac commaculat. *C. V. Schneider. 3. de Catharrh. sect. 1. cap. 8. p. m. 278. & p. 329.*

Ita & inhibita fecum alvi vitiosarum dejectio, periculô non vacat. Nam ἡ κοιλίης πάρεσις ἢ τῶν ἄλλων ζύγχυσις, ἢ τῶν ἀγρίων ἀκαθαρσίη. *Ventris torpor universorum confusionem, vasorumque immunditiem adfert*, inquit Senex noster *6. de morb. popul. sect. 3 p. m. 356.*

Urinæ retentio, præterquàm, quòd huic morbo fores aperiat, lethalis aliquando existit. Insignis quidam mathematicus (quem nonnulli Tychonem de Brahe fuisse autumant,) refert è Sennerto *Dn. D. Moëbius in fundam. medic. physiolog. cap. 18. p. m. 450.* cùm in convivio potû onustus inter scæminas sederet, nec præ pudore urinæ reddendæ gratiâ surgere vellet, in tantam distentionem vesicæ à copia urinæ incidit, ut postea volens lotium reddere, tamen non posset, in inflammationem vesicæ incideret, & brevi vitam cum morte commutaret.

VI. Deviassemus fermè, redeat in pulverem equus. Festinandum enim ad ultimum rerum non-naturalium titulum, qui agit de ANIMI PASSIONIBUS & PERTURBATIONIBUS, quæ hydram hanc Lerneam concatenatis viribus in scenam producant.

Primates autem hîc esse videntur TRISTITIA ET METUS, quæ consentientibus omnibus atros pariunt succos, sanguinem increassant, sicque ipsius circuitum impediunt.

Interim & reliqua παθήματα non minùs huic affectui hymnum cantant. Natura enim cogitationibus obtemperat, vehementibusque animi desideriis, & affectô spiritu corpus afficitur quoque, in quo spiritus delitescit. Atque sic, quæ quasi spontè (ut Kotzackius de hæmorrhagia, cap. 9. libro 2 p. m. 599. differit) delinquimus, inviti luimus. *Sebast. Nasii* verba, quia multum lucis materiæ nostræ adferunt, ex Nobilissimi *Dn. D. Schneide-ri* Præceptoris mei in academia Wittebergensi, ætatèm honoratissimi, libro 5. catharrh. cap. 7. p. m. 274. huc transferre volui. Ita autem ille differit.

Motus, qui ex se mali sunt, quantumvis leves, semper afficiunt, cuiusmodi est metus, tristitia, acedia, odium, invidia, zelotypia, intensi amoris desperata fruitio, vel rei summè amantæ amissio, quæ omnia tristitiam penè invincibilem inducunt; Sed inter omnia timor mortis maximè excruciat. Et quicumque aliquò ex his animi affectibus detinentur, viscera sibi contorqueri, & quasi à serpente erodi sentiunt: In nullo delectari possunt, cibos non degustant, somnum capere nequeunt, nec in ullo quietam habere vitam negligunt, & solo dolore & luctu delectantur. Ex quibus quis nescit, spiritus resolvi, temperiem corrui, & omnia ad interitum iri? Quare necesse est, ex quacunque animi passione molesta, si fixa sit & diuturna, vires & naturalem viscerum temperiem destrui, & causarium agrotare, agrotantem verò in vitæ discrimen conjici; è quibus non rarò accidit, cum in iudicando, tum in medendo medicos decipi, quemadmodum ob animi latentes passiones, sive præ-existentes, sive de novo advenientes, non solum vires multum minuuntur, sed morbi natura variatur, & qui salutares sunt, exitiales; & qui benigni videbantur, maligni fiunt, & furtim vitam adimunt &c.

Hactenus clarissimus Autor, & profectò eleganter admodum ac verè, adeò, ut ejusdem inescati acroamate meritò hic acquiescimus, illicque calculum nostram lubentissimè annumeramus.

CAPUT VI.

De causis præter-naturalibus.

Non sicco, ut ajunt, præterire possumus RES PRÆTERNATURALES, quæ scorbutò fortissimè calcari addunt, ut eò ferocius in viscera antea debilitata saviat, fomitem accendat, viresque suas horribiles effundat.

Sustinent autem culpam febres quartanæ, item tertianæ diuturnæ, ut & tertianæ vanales, quæ post septimum paroxysmum in quotidianam degenerant, ac aliæ febres ardentes, mali-

gnæ &c. de quibus B. Dn. D. Sennertus libro 3. *prax. med.* p. 567. & tract. de scorb. p. 61. §. 8. & libro 2. de febr. cap. 17. p. m. 549. Th. Willis, cap. 4. de febr. p. m. 147. dilucidius egerunt.

Hûc pertinet etiam corporis cachexia, quæ teste Phil. Grillingio cent. 1. curat. 79. p. 190. sapissimè in scorbutum abit.

Malum hypochondriacum, studiosorum, eorumque qui vitam sedentariam transigunt, familiarissimus & ingratisimus advena, ferè semper scorbutum sibi comitem adsciscit. Vide Nathan. Highmor. de affect. hypochondr. cap. 1. pag. m. 62. & 66. Henr. Barnstein, de mal. hypochondr. cap. 4. Matth. Martin. in doctissimo suo de morb. mesenter. tractatu p. m. 177.

Hoc modò & reliqui morbi, qui obstructions cumulant & foveant, vitiosis ac feculentis humoribus fenestras aperiunt, januas verò occludunt, pro hujus mali compatribus æstimari ac haberi possunt.

CAPUT VII.

De differentiis.

Perveſtigatis ita cauſis pro cataracticis, cymbam noſtram ad differentiarum mare propellimus: quæ etſi ſint ſatis conſpicuæ, majoris tamen ουφνείας ένεκα, ne ordinis conſuetudo periclitetur, eaſdem hîc recenſebimus. Sumuntur autem 1. à genere. 2. à ſubjecto. 3. à cauſis.

Ratione generis, alius eſt levis & εν δεχνη in principio ac imperfectus: Alius εν αυξησις in augmento & creſcens: Alius εν ακυη perfectus, inveteratus, ac jamjam confirmatus. Alius endemius eſt, alius ſporadicus &c.

Ratione ſubjecti, alius eſt univerſalis ſive totius corporis; alius particularis ac in certis partibus reſidens, & quidem, vel in liene, vel in hepate, vel in meſenterio &c. Alius curabilis eſt, alius incurabilis &c.

Ratione cauſæ, alius per πωτναΐσαι corpus affligit; alius verò per δωμεγναΐσαι. Alius cum ſemine à parentibus

bus communicatus; Alius adscititius est, & cum lacte nutricis instillatus; Alius à contagio dependens; Alius è posthabitis diætæ regulis contractus : Alius denique cum aliis morbis permixtus, ac ab iis invitatus quasi, hominem morti libans & consecrans.

CAPUT VIII.

De signis diagnosticis.

SI quid est, quod medico gloriam pariat, eumque è vulgò extollat, hæc sanè de signis doctrina erit. Quantam enim utilitatem adferat, vix dici potest; imò ὁρθῆς θεραπείας πηδάλιον ἢ Δι' γνώσις, internotio rectæ curationis basis & fundamentum est, juxta Trallian. libro 9. cap. 1. Ἐπισκόπου γὰρ αὐτῆς τῆς θεραπείας ἔσχατικῶς ἀλλ' ἐπιστημονικῶς ἐοδεύουσιν; hæ enim (nimium affectiones) ubi inventa fuerint, curationes non conjecturaliter, sed scientificè indicant, secundum Galenum 2. de compos. medic. sec. loc. f. m. 1180. Propterea & nos, absque ullo verborum lusu hæc in signa intenti esse volumus.

Fateri autem, cum Foresto, medicarum observationum consignatore diligentissimo, (Bernh. Suev. tract. de inspect. vulner. lethal. & sanabil. part. 1. cap. 2. pag. m. 6.) libro 20. observ. 11. & Horstio de scorb. sect. 1. §. 17. statim ab initio nos necessitas cogit, signa hujus dolosi vertumni, quæ cum aliis morbis ferè communia, & non nisi artificiosissima conjectura dignosci queunt, perquam difficilia esse, adeò, ut, quod in proverbio est, galeatum nempè ni nis ferò duelli poënitere, jamjam & apud nos ferè verum animadvertamus. Attamen, quia δύσκαλα τὰ καλὰ, pedem retrò referre nolumus, sed potiùs omni sedulitate ac studio eò videbimus, quomodo multiformis hæc bestia dignosci ac tandem extirpari possit.

Ut igitur voto nostro satisfaciamus, & malum hoc, quod multi tanquam colubrum longo tempore in sinu foveant, antequam minima de eo suspicio ipsis innotescit, eò citius & certius

tius deprehendamus, ante omnia ad *Joh. Damasc. aphorism. 49.p. m.122.* & celeberrimi, atque in scorbuti cognitione & curatione exercitatisimi *Sennerti monitum, libro 3. pract. med. p. 569.* respiciendum, & inquirendum erit: 1. An patiens in tali regione vel aëre, scorbuto progignendo convenienti, vivat aut vixerit? 2. An tali diætâ, victu scilicet crasso ac crudo, usus sit? 3. An ipsius parentes huic malo obnoxii fuerint? 4. An sit spleneticus? 5. An hypochondriacis passionibus laboraverit. 6. An animi *passiones* eum exerceant aut exercuerint? &c. Deinde diligenter observandum, an 7. juvaminis aliquid ex antiscorbuticorum medicaminum adhibitione sentiat? 8. An symptomata, quibus patiens vexatur, singulis, binis vel ternis diebus ingravescant? 9. An æger de gingivarum pruritu; item de virium solummodò langvore, & lassitudine spontanea, *Er were nur matt/wolte sonst über nichts klagen; item, de respiratione difficili, absque tussi tamen, stertore ac sibilo; item, de crurum gravitate, die Fuß wolten ihn nicht tragen/er könne keine Treppen/keine Berge steigen* &c. querelas faciat?

His probè exploratis, deveniendum ad urinae & pulsus examinationem, è quibus solis aliquando, juxta nonnullorum opinionem, hujus cognitio haberi potest.

Variant autem persæpè, *Eugaleno teste p. 66.* Urina quidem, cum ab initio sit crassa, alba ac turbida, postridiè verò aquea & tenuis; mox citrina rursum vel subrubea & instar lixivii, cum sedimento laterum farinam referente. Interdum, tenuis & citrina præcedit, crassa & rubra verò succedit. Nonnunquam existunt nigrae, vel tale in fundamentum deponunt, sedimentum, vel etiam nigrae fiunt cum obscuro pallore. Hujusmodi autem patientes molestiori siti, & graviori caloris sensu, ac linguae ariditate vexari solent. Aliquando materia falsa, limosa ac *¶*rea matulae sese adponit: Hæc, quemadmodum salis fixi & partium feculentarum sat luculentum est indicium, ita & scorbuti, præsertim si nulla aut parum exigua sitis adsit, mentionem faciunt. Evolvatur Magnifici Dn. Præfidis *epit. inst. p. 333. Eugal. p. 33. Sennert. libro 3. pract. med. p. 576.*

Brevissimè de his *Eugalenus* modò citatus scripsit,
 “& iudicium suum dedit: In quorum, inquit, urinis maiora,
 “putrefactionis indicia insunt, quàm foris ex calore & siti ap-
 “paret, morbo lento existente, & ad nullius veteribus cognita
 “febris typum accedente, de his certò tecum statuere potes ac
 “debes, à scorbuto tales detineri &c.

Pulsus, teste *Rolsincio in epit. cognosc. & curand. affect. partic. pag. 253.* est debilis, inæqualis, parvus & ferè semper vermicularis; vel magnus & durus, absque inflammatione tamen. Major & fortior verò existit imminente animi deliquio, propter summam ejus necessitatem, & quòd cor omnibus viribus crassos ac malignos vapores ejicere ac expellere allaboret.

Crescente morbo, crescunt & symptomata, quæ tantò maiora ac graviora redduntur, quantò magis humorum auge-
 tur copia.

Gingivæ intumescunt, laxæ ac flaccidæ fiunt, & ad levissi-
 mum attactum sanguinem serosum & salsum, cum abomina-
 bili aliquando oris foëtore effundunt. Ipsi dentes nigredi-
 nem & siderationem patiuntur, atque sic suo orbatî munimen-
 tò, facillimò negotio è suis alveolis absque dolore cedunt.
 Salivæ proventus adest uberrimus, *Th. Barthol. in anat. reform. li-
 bro 1. cap. 16. p. m. 109.* & tam malè olet

— — — quàm non fullonis avari
 testa vetus mediâ quæ modò fracta viâ.

Secundùm *Martial. libro 6. epigram. 93. p. m. 205.* Facies evadit palli-
 da ac livida, ut etiam labia palpebræque interdum, juxta *Eugalen.*
obs. 8. 18. 19. Sanguis enim sub cute nigris & ichorosis permiscetur
 humoribus. Qualis autem humor, talis color in cute efflores-
 cit, attestante *Th. Barthol. in anat. reform. libro 1. cap. 2. p. m. 14.* Δί-
 κσιον, inquit, *Hippocr. libro 6. de morb. popul. sect. 4. pag. m. 358.* ὡς ἂν
 ἔχη ἢ τοφῆς, οὕτω καὶ τὰ ἐξω ἑπείγῃ, quod non ineleganter
 interpretatus est eruditissimus *Ballonius in defin. med. p. 73.* Justum
 est, talem in corpore colorem esse, qualis est materia, succus & alimen-
 tum in venis.

Ingra-

Ingravescit etiam respirationis difficultas & angustia, adeo, ut aegri vix sciant, quò se vertant. Hinc medicis explorantibus locum affectum digitis sub diaphragmate ostendunt, conquerentes: Es wäre ihnen angst und bang / sie müßten ver- zweiffeln: Sie wüßten nicht / wo sie für Angst bleiben / oder auff was für seiten sie sich der Ruhe wegen hinkehren und wenden sol- ten &c. Imò sæpè accidit, ut dum patientes se movere vel eri- gere conantur, caliginem oculorum sentiant, & subito in lipo- thymiam incidant, ac si statim animam efflare vellent. Quod & nonnullis, teste *Foresto & Eugaleno* (qui lipothymiam pro pathognomonico signo hanc ob causam habent) contigit.

Hiscæ superveniunt gravissimæ ventris torsiones, crurum ad deambulandum, corporisque onus portandum, impotentia. Macularum & liturarum non tantùm in cruribus, sed & in col- lo, dorso, lumbis & brachiis efflorescentia, primùm rubicunda, pulicum morsibus haut absimilis; deinde fusca, livida & pur- purea, nigris violis obscurior. Quæ tamen maculæ modò e- vanescunt, modò iterum erumpunt, & ad annos multos perdu- rant. Hic ex *Sal. Albert. observ. thes. 119.* notandum, lituras hæcæ aliquando etiam in squamulas quasi resolvi, quæ à cute non secus, ac in erysipelate separari queunt. Vide *Joh. Schenkij. libr. 6. observat. medicin. 243. p. m. 562. & seqv.*

Dolor, qui circa manus & digitorum extrema, hypochon- driorum latera; item, circa lumbos, talos, juncturas, tibias & pe- dum plantas existere solet, est obtusus, nonnunquam tensivus, mordicans, pungens, erodens, tundens, & communiter ὄγκος in profundo latens, sicuti, in febris quartana & morbo galli- co affectis, videtur. Exercet autem tyrannidem suam plerum- que noctu, ita, ut ne per horulam habeant quietem aegri, sed potius, malleo quasi crura & brachia sibi concuti, conquerantur.

Adest insuper tumor pedum oedematosus, qui, si digito premitur, ejusdem vestigia retinet ac exprimit. Interdum verò planè abest intumescencia, & loco hujus crura atrophiam laborant, adeo fortiter, ut præter ossa ferè nihil appareat.

Sub scabie hoc malum præprimis etiam latere gaudet,

ubi

ubi dein ex humorum vitiosorum ad interiora recurſu gravi-
oribus ſymptomatibus anſa datur. Ità refert *Sennertus*, ſtudi-
oſum quendam ex hoc ad interiora humorum refluxu, coë-
cum fuiſſe factum, ſed adhibitis antiſcorbuticis viſum intra
triduum recuperaiſſe.

In jam confirmato ac inveterato ſcorbuto multò ſæviora
accidentia concurrunt; ut & plurimi alii morbi, quibus hic
πλῆθος ſe intermiſcere, & quos ſimulando repræſentare
ſolet. Urinæ foëtent & putent. Dolores adſunt varii, longi
& explicatu difficiles, nunc in hanc, nunc in illam partem ru-
entes. Ventris dolor aliquando adeò pertinax & vehemens
eſt, ut omnia ſibi dilacerari ac divelli exiſtiment ægri. Hinc
diſtenſionibus & cruciatibus hiſce interdum rumpitur perito-
næum, *Eugali* p. 63. Interdum verò umbilicus cum ventris de-
preſſione, juxta *Joh. Draviz. in tract. de ſcorb. p. m. 269.* ob me-
ſenterii ac inteſtinorum convulſionem, introrſum retrahitur,
& quaſi lumbis affixus conſpicitur, notante *Sennerto, libro 3. med.
pract. p. 581.*

Differunt autem hi dolores à doloribus colicis. 1. Quòd
iſti hiſce ſunt diuturniores, & nonnunquam ad 40. dies, & ul-
trà ſe extendunt, atque non ſolùm coli ductum circumscri-
bunt, ſed modò hanc, modò illam abdominis partem, quando-
que & univerſum infimum ventrem infeſtant. 2. Quòd ven-
ter non ſufflatus, ſed excavatus quaſi conſpicitur. 3. Quòd ad-
eſt diſtenſionis ſecundum longitudinem perceptio, inteſtini
recti ſurſum revulſio, ut nihil planè fecum prodeat, ſed & adi-
tum potiùs glandibus ac enematibus prohibeat, ut non niſi vi
quadam applicari queant. Increſcunt etiam dolores juxta hy-
pochondria ob intercluſum flatuum exitum, cruciatibus ferè
intolerabilibus, qui & citiùs non deſinunt, donec maculæ pro-
rumpunt.

Non rarò dolores æmulatur hic morbus nephriticos, vel
ob meſenterii cum lumborum vertebris connexionem; vel
quòd materia ſcorbutica per vaſa emulgentia ad renes perve-
niat.

Non.

Nonnunquam vitiosa hæc dispositio sæpè per modum cætharri lumbis sese insinuat, à scapulis sensim ad lumbos, & interdum ad os coxendicis serpendo, ut elumbes quasi videantur ægri, & vix progredi ac locò se movere queant.

Quidam gravissima cephalalgia, plerumque circa vesperem cum febrili calore affici solent; quæ tamen finitis sudoribus matutinis iterum evanescit spontè.

Nec deest odontalgia, quæ pro more ducis sui se maximè vagabundam præsentat, & modo hunc, modo illum dentem aggreditur & relaxat; qui tamen interdum rursus per se discussis, doloribus ac tumore, firmatur; interdum verò continuatur, & per plures sæpè hebdomadas mensesque patientes vexat & excruciat.

Arthritis, quæ scorbutò se adungere solet, vaga est, nunc in hanc, tunc in illam partem labens & circumrepens. Vera autem arthritis fixa est, locumque non mutat, sed potius ad solutionem usque permanet. De illa & hoc præter alia notandum, quòd plerumque cum levi paralyfi, mox cessante, mox iterum redeunte, conjuncta sit.

Pleuritis, quam persæpè scorbutus simulat, à verâ sic distinguitur: Quòd illius dolor equidem gravis est, sed non continuus: item, quòd absque febre, vel admodum lentâ, item, absque exspuitione ac tussi patientes defatigat. Deinde, quòd pulsus, ut in vera pleuritide, non est durus, sed mollis & inæqualis. Tandem, quod & respiratio ipsa non adeò difficilis ac frequens est, quàm in verâ.

Nonnullis quoque calor præter naturam, febris præsertim quotidiana, cujus certa intervalla, sed non ejusdem proprietates, servat typum, mentiens, molestus est. Supervenit noctu plerumque absque rigore tamen, horrore vel frigore, & durat ad tempus matutinum, peractò interdum sudore. Aliquando tam effrænis etiam est sanguinis orgasmus & calor efferus, ut cutis & vasa sanguinem, torrentis instar, spontè nonnunquam effundant, non aliter, quam ex vena scalpellò divisa. Confer e-

xam. diatr. Thom. Willis. de febr. Edmundi de Meera, cap. 2. p. m. 18. 19.

Adest alvi obstructio, eaque tanta sæpè, ut vix quarto vel quinto die referatur. Et scribit de se ipso *Musa Brassavolus, libro de purg. cap. 6.* quòd duodecim dierum spatio nihil excrevisset, plurimum tamen sudoris & urinæ emisisset. Accidit autem hoc, vel ob debilitatam vim expultricem; vel ob materię crassæ ac præ ad alia corporis membra aversionem; vel ob intestinorum revulsionem, & sursum factam retractionem: De qua supra.

Econtra & alvi fluxus tam diuturnus quàm nocturnus etiam evenire solet; cujus tamen facilis est à cæteris distinctio, & quidem 1. à lienteria, quòd nullatenus cibi incocti ac crudi rejiciuntur. 2. diarrhæa, quòd feces jam compactæ, copiâ cibum assumptum transcendentes, coloris modò herbacei, modò cinericii, dejiciuntur: jam verò liquidæ, confertim & in majori etiam copiâ, absque ulla ægrotantis alleviatione, excernuntur. 3. à dysenteria, quòd absque dolore, cum aliis scorbuticis signis, excrementa segregantur.

Insuper, docente *Reusnero p. 374.* scorbuticis quoque foeminis familiare solet esse profluvium ab utero aquosum & serosum.

Vexantur nonnulli etiam vomitu, sive ut *D. Jonston. in id. uni v. medic. pract. libro 6. tit. 7. cap. 2. part. 3. p. m. 595.* loquitur, inani potius vomendi conatu, qui nullam ventriculi gravitatem, dolorem, intemperiem, aut aliud quid horum antecessorem habet. Hujusmodi vomitus quoque præter rationem remittit, & præter spem ex improvise recurrit. Ubi & hoc singulare occurrit, quòd lacticia, quæ aliàs hoc in passu ventriculo valde ingrata esse solent, gratissimum tamen hîc obsonium præbeant.

Ita & sæpius dura & varicosa tubercula in toto corpore excresecunt, ut etiam magni tumores, tum in inguine, & glandulosis corporis partibus, cum mediis musculorum spatii inherentes. Hæc tubercula ægris quiescentibus minimè dolent; ambulantibus verò, sive crura propendentibus, exquisitissimos dolores ad animi deliquium excitant. De quibus observandum,

dum, quod hæc omnia, si citò proveniunt, & mox evanescent, paralyfin prælagiant. Vide *Jonston. loc. alleg. p. m. 598.*

Discernuntur autem tubercula hæc à tumoribus venereis, 1. Quod in illis apertis talis materia pingvis lardo infumato, quoad colorem non dissimilis, neutiquam reperitur. 2. Quod tubercula scorbutica vitam exhibent tædiosam ac molestiarum plenam: Gallica verò luxuriosam.

Paralysis, quæ scorbuticos extorquet, à vera diffidet, 1. Quod in illa motus aliquis remanet. 2. Quod non est continua, sed interrupta; ita, ut qui heri vix membra movere potuit, hodiè levi nixus adminiculò, iisdem optimè utatur, & paulò post iterum privetur quasi. 3. Quod non subito invadit: Tentat enim prius paulatim, antequam sedem figit. 4. Quod stupor præcedens non est ita fixus & diuturnus, quemadmodum in vera paralyfi, sed momentaneus saltem. 5. Quod ferè semper arthritidem conjunctam habet, quæ tamen in communi abest. 6. Quod facilius, & sæpè intra paucos dies, curatur verà. Vide *Sennert. libro 2. instit. medic. part. 3. sect. 2. cap. 5. pag. m. 426.*

Quandoque & hydrops huic malo se associat, qui tamen facilè ob majorem respirandi incommoditatem, præcipuè post purgantium usum, durioresque manifestum tumorem digitì impressionem ægrè admittentem &c. fucatus deprehenditur.

Quibusdam exoriuntur tum in cruribus, cum aliis in partibus ulcera, plerumque sicca, neque pus neque saniem fundentia: Quæ & sæpius ita maligna & contumacia sunt, ut gangrænosæ fiant, ac neque ferrum inflictum, neque admotum causticum, sentiant. Imò, nisi maturè sibi æger prospicit, mortificatio sæpè totius membri hisce ulceribus affecti sequitur. Quæ etiam neglectâ amputatione mortem minatur & accelerat. Quale exemplum de Viro quodam magnifico & consultissimo, qui extremum hoc remedium respuebat, annotavit *Joh. Tarnovius in sua disput. inaugur. Wittebergæ habita, an. 1652. §. 55.*

Dignoscitur autem hæc scorbutica gangræna & sphacellus à communi; quia illa absque ulla prævia causa adest, & pa-

tientem tardissimo & planè sicco pede, absque foëtore tamen insequitur; & quidem hoc modo, ut, si unum hodiè saltem apprehenderit membrum, crastino successu alterum sive oppositum invadat, sicque hominem communiter, aut per apoplexiam, aut per epilepsiam morti dedicet.

Non rarum quoque malum scorbuticis est sudor copiosus, sub mollissimis ac levissimis tegumentis hyeme etiam proveniens, adeò, ut eorundem indusia lixivio quasi immersa videantur. Rejecit hujus causam sagacissimus anatomicus *Bartholinus* in vasa lymphatica, sero hoc scorbutico tantoperè impleta, *cap. 7. de vas. lymphat.* Confer *Mess. aur. exhib. anat. Sib. Hemsterhuis. p. m. 245.* Imò, prout insignis nostræ memoriæ, & temporis philosophus & medicus, Excellentissimus *Joh. Theodor. Schenckius* Athenæi hujus Salani Professor medicinæ celebratissimus &c. Dn. Præceptor & Promotor studiorum meorum vitam colendissimus, in sua *humorum corporis humani historia generali, cap. 13. p. m. 96.* ostendit, totus sanguis hoc in affectu aliquando ferescit & colliquescit.

Prægressum hunc sudorem atrophîa excipit, quæ ægrum sceleti instar erecti ac exsiccati repræsentat, atque sic præter ossa perspicua ac translucida vix quicquam oculis videndum offert.

Interdum febribus sese involvit, earundemque, præsertim, continuæ & intermittentium typum monstrat. Interdum autem nullius typi curam habet, & modò bis, ter & quater in die infestat: modò post tertium, quartum, quintum, sextum & septimum diem ægrum exagitat. Prodit autem semetipsum hic leo ungvibus suis, dum præter febrium communium morem, ultra sex & septem horas frigoris horrorem extendit, pulsum scorbuticum, tardum & debilem scilicet *εν δειχῆν*, magnum & durum *εν ἀκμῇ*, inæqualem verò *εν ὁμαλῇ*, efficit, & ita ratione accessionis, invasionis & decessionis plurimum variat.

Præter hæcenus recitatas passiones & multivarias torturas scorbutico quoque haut infrequentes esse solent erysipelas, die rose oder das rothlauff/spasma, convulsio, deliria & alii affectus soporosi, quorum omnium numerum, ut & plura alia symptomata.

ptomata (quia nullus ferè morbus existit, cujus ideam lethifera hæc bestia non imitari; aut cui sese non associare gaudeat) prolixius consignarunt felicissimi ejusdem antagonistæ, *Sennerius, Eugalenus, Severinus, Horstius, Ronseus, Reusnerus, Forestus, Brunnerus, Petreus, Hornius, Rotenbeccius, Albinus, Sal. Alberti, Langius, Briccius, Wierus, Echtius, Stubendorffius, Joseph. Schmidius*, & alii plures, quos consulat, cui volupe. Nobis enim ad alia properantibus non vacat.

Interea, & hoc ultimò monendum: Symptomata hæc in singulis subjectis non apparere, sed potius in hoc individuo illud, in altero istud, pro variâ scilicet causarum & corporum, dispositione, observari. Quæ accidentia etiam eò graviora, & deteriora redduntur, ob influentis materiæ vitiosæ copiam & malignitatem: remissiora ac benigniora verò, ob minùs peccantem qualitatem. Evolvantur *Höchstetterus observ. medic. dec. 4. cas. 10. Horstius libro 3. epist. p. 290. & alii.*

Signa Subjecti, (cui nam visceri laboranti suos scorbutus debeat natales, num hepatis scil. lienis &c.) optimè ex harum affectarum partium singularium examinatione, constitutione & antea commissis erratis depromi possunt.

Ita etiam signa Causæ haut difficulter è peccantium humorum signis; itentidem, temperamento, regione, victus & vitæ genere, colligere licet.

Absolutis sic iis, quæ morbi hujus *Αἰγρωσις* patefaciunt ac detegunt; quæstionem adnectere lubet, undenam horum in hoc pessimo morbo occurrentium symptomatum lubrica varietas dependeat & originem trahat?

Nos brevitati studentes, è sale potissimùm, non negatâ tamen occulta quadam qualitate, oriri putamus. Etenim hoc ipsum, docente *Joh. Dan. Majore*, in dissert. epistol. ad *Phil. Jacob. Sachs.* de cancr. & serpent. petresact. §. 16. p. m. 173. omnium mutationum causa est, & ut superius è cap. 3. demonstravimus omnia solvit & ligat, ac instar Prothei mutabilis varias induit figuras, nosque virtute sua variè exercet, atque jam titillat & exhilarat; jam verò urit, pungit, elevat ac deprimit, & ita, ut

Kotzadokus in libri supra nominati præfatione scribit, valde fragile, mutabile & periculofum vinculum est, quo mediante huic mundo ejusque legibus, mundusque vice versa nobis adhæret.

Eleganter laudatissimus hic autor loco citato, quærit, & opinionem nostram stabilitat : Quid, inquit, aliud sunt humores nutritivi, ex quibus corpus hoc formari assentiris ? vel excrementii, membra depascentes ? quam salinæ virtutes & corpora ; jam nos exhilarantia, jam turbantia suis variis motibus, tincturis & signaturis. Quid sunt morbi, qui variis modis in nobis sæviunt, & non saltem spirituum animalium rempublicam turbant, sed & mentibus nostris, imaginibus horrendis, monstrosis, tristibus molesti existunt, nosque & ad animalia, & ad humana officia exequenda, ineptos reddunt ? Corporitates revera sunt terrestres, talibus æquè, nempe terrificantibus præditæ spiritibus ; quamvis externæ eorum signaturæ varient, & aliæ sint ponderosæ, fluxiles vel immobiles ; aliæ pondere omni destitutæ, vel calidæ saltem & frigidæ, calefacientes & frigefacientes ; aliæ omninò, quoad sensus mensuram tenebricosæ ; attamen ideis millefariis, imaginationi onerosæ, quamvis sint innoxia. Lege insuper hujusdem tract. de hæmorrhagia, libro 1. cap. 8. p. m. 241. & seqv. & Ord. & meth. medic. special. libro 2. sect. 3. cap. 11. p. m. 68. 69. in rerum harum natura versatissimi viri Dn. Rolfincii ; ut & acutissimi Angli, Th. Willis diatr. de ferment. cap. 2. p. m. 9.

Ast, ut modò dictum, occulta etiam qualitas negari nequit ; quippe, quæ sola ad plures affectus producendos sufficit, & jam consentientibus omnibus verè philosophis, ipsaque experientiâ, mitius in hoc ; gravius autem in illud subjectum, vim suam malignam ac nostræ naturæ inimicam effundit & exserit. Nos ne falcem in alienam mittamus messem, lectorique benivolo tædium causemus, hîc pennam digitò reprimimus. Horum autem cupido doctissimi Fernel. de abdit. rer. caus. Sennert. de conf. & diss. chymic. Sperling. de morb. tor. substant. &c. tractatus ad lectionem suademus.

CAPUT IX.

De signis prognosticis.

Tὸν Ἰητέων δοκέει μοι ἀριστον εἶναι πρὸνοιαὶν Ἰππικῆδεύειν. Me-
dicum adhibere prænotionem, optimum esse mihi videtur. Ità ju-
dicabat olim medicorum polus, Hippocrates, ab initio statim
libri suarum prænotionum, p. m. 401. Et non abs. re profectò.
Nam hac prognoseos luce (ut eleganter admodum scripsit
Magnificus Dn. Praeses libro 3. ord. 5 meth. med. spec. comm. sect. 2.
cap. 1. p. m. 180.) irradiatus medicus, in commentatoria speciali
medicina, certior fieri potest, an remedia rei præter naturam,
signis diagnosticis patefactæ applicare, operæ sit pretium: an
verò ceu incurabilis æger sit relinquendus & deferendus. Imò
magni momenti hæc doctrina est, & hæc sola medicus famæ
suæ & auctoritati optumè consulere, vulgique calumnias evi-
tare potest, ne ut Ἰητέων Cicero Corn. Celsus libro 5. rei medic.
cap. 26. p. m. 146. ait, illum occidisse videatur, quem fors occidit. In-
terim autem dum futura præmonet, pericula prædicat, eadem-
que idoneis remediis præcavet, non tantum magnum & admi-
rabilem apud patientes se reddit, sed & numinis instar ab o-
mnibus colitur & veneratur.

Verumenimverò, quia morbus hic pessimi & admodum
fallibilis est moris, ac proinde sæpius factum, ut prudentissimi
etiam medici in eo, quoad prædictionem decepti fuerint, no-
strum erit, cautè procedere, Coique monitum libro 2. prædict. p. m.
413. observare. Συμβάλλειν γὰρ ὡς σωφρονεῖσθαι εἶναι, καὶ ἐν
τῇ ἄλλῃ τέχνῃ, καὶ ἐν τοῖσι τοῖς τοῖσι προῤῥήμασι γέντας ὅτι ἐ-
πιτόχων μὲν ἂν τις τῶ προῤῥήματι θαυμάσιον εἴη ὑπὸ τῶ ζυγίου
αἰγλέοντι. Ἀμαρτῶν δ' ἂν τις πρὸς τὸ μισθῶσαι, τάχ' ἂν καὶ
μεμηνέναι δόξεν. Consulto autem, ut quàm prudentissimè agant,
tàm in reliqua arte, tàm in hujusmodi predictionibus, illius probè me-
ritores, quod si cui successerit prædictio, is apud egrotum intelligentiâ
prædictum

prædictum, in admiratione fuerit. Si verò quis aberraverit, supra hoc, quod odio habetur, fortasse etiam insanire videbitur.

Priusquam verò prognoseos indicia aggrediamur, quære-
re hîc licet, an medicus requisitus hoc in casu patienti suo sinistra de
hoc morbo prognostica propalare teneatur?

Nos quæsi planè negamus, & decumbentes potiùs, licet
spei nihil reliquum, ad benè tamen sperandum, erigendos esse,
existimamus. Etenim, cum ægrotantes naturâ suâ suspicaces
& timidi esse soleant, prudentis medici potiùs erit, ea, quæ eo-
rum animos perturbant, tristitiamque adferunt, subticere, & si-
mulatione quadam celare. Aliud sentire licet, aliud loqui, ne
in desperationem adigatur æger. Et *Job. Damascenus, aphorism. 46.*
“*p. m. 122.* inquit: Oportet autem ægrotantibus perpetuò, etiamsi
“ ipse desperes, salutem polliceri, neque vel deploratos animum,
“ devovere, unquam permittere. Temperatura enim corporis
“ animi affectibus cohæret. Atque *Seneca de brevitate vite, cap. 18.*
p. m. 180. scribit: Quædam ignorantibus etiam ægris curanda
esse, & causam multis moriendi fuisse, quod morbum suum,
noverint. *Distinctio Galeni 6. epidem. comm. 2. t. 43.* posita,
prudenti ægro nimium tribuit.

Placet ergò *ἐπιεικὴς* Dn. D. Præsidis supra eam data, quam
si vult, B. L. citato loco libro 4. sect. 1. cap. 7. p. m. 276. evolvat. Inte-
rim ne in scitiæ & ignorationis culpetur & accusetur medicus,
ægri familiaribus & agnatis, cum, vel sine certa desperatione in-
dicare poterit, rem in angusto esse positam, hacque confessione
illos sic obligare, ut accuratius & curiosius omnia observent, ne,
quod per se exiguum existit, curantis negligentiam majus evadat.
Confer *Othon. Brunfels. thes. seu loc. commun. tot. rei medicæ. p. m. 119.*
Jam ad rem!

Signa, quæ salubrem vel in salubrem eventum præsagi-
unt, versantur circa 1. salutem & mortem. 2. morbi longitudi-
nem & brevitatem. 3. modum eventûs.

Prognosis SALUTIS & MORTIS variat 1. ratione ge-
neris, quatenus videlicet scorbutus adhuc recens ἐν δέχῃ, & in
humoribus saltem consistit: Facile enim sic curationem pro-
mittit,

mittit, & sæpiùs mutato tantùm aëre & victu. Atque hoc inde, quia prava illa dispositio visceribus adeò fortiter nondum communicata & impressa est.

Inveteratus, & qui radices egit, ob materiæ copiam & pertinaciam interdum (sed ægrè satis ac rarò) curatur, interdum autem nec validissimis etiã medicamentis cedit, sed potiùs mortem inducit.

Hæreditarius, & à parentibus sive communicatus, sive per lactem instillatus, prorsùs incurabilis (loquimur autem de curatione eradicativa) existit, & lento pede

per varios casus, per tot discrimina rerum

hominem insequitur, & emaciando tandem jugulat. Et licet aliquando summâ cura & accuratissima victus observatione, non nihil sublevatus esse videatur; nunquam tamen proclivitas ad istud malum penitùs eripi & aboleri potest, quin levissimo etiã errore commisso redeat. Adest enim & inhæret semper causa congenita, & nativa viscerum ad expellendum hostem infirmitas ac impotentia, ut integra sanitas nullatenus promitti, multò minus recuperari queat.

Stomacaxia (quæ frequentius juvenilem, quam senilem affligit ætatem) omnem, nisi maturè ei obviam eatur, carnem, sæpè, omnesque dentes absumit; Interdum etiã in cancrum definit, teste *Bernh. Gordonio in praxi sua, part. 3. cap. 27. f. m. 47.* Imò si livor superiorem oris & palati partem apprehendit, salus & mors de horum ægrotorum coriis ambiguo certabunt Marte. Exhibet enim plerumque lugubrem eventum, & denotat calidi innati extinctionem.

Idem ferè de Scelotyrbia præfagiendum: Nam maculæ lividæ seu nigræ, ubi in corporis parietibus (ut cutem describit *Petrarcha, dial. 3. de contempl. mund.*) modò evanescunt, modò efflorescunt iterum, mortem in procinctu itineris ad ægrum occupatam esse, denunciant. Τὸ πελιδνὸν γὰρ σημεῖον ὅτι τὸ σβέννυσθαι τὴν ἐμφυτὴν θερμότητα. *Signum lividum enim est signum extincti nativi caloris, attestante Hippocr. libro 1 prænot. Coac.*

Delitescunt autem, quando natura succumbit, calor nati-

H

vus,

rus; qui exiguus adhuc est, ad suum fontem (cor puta) refugit, atque sic extrema deserit.

Efflorescunt in agonizantibus iterum ob materiæ malignitatem & abundantiam, quando calor nativus jamjam Vacuæ & Fessoniæ sacra litat, hosque humores amplius regere ac superare nequit. Hinc & extinctio eò, & efflatio spiritus, corpora livido seu nigro colore, tota quasi obducta videntur.

2. *Ratione subjecti*, periculosior esse solet senibus quam juvenibus; utpote, qui ætate gaudent adhuc florente, atque sic vitiosam hanc luem observatâ bonâ diatâ, facile suppressere possunt. Illi autem ob debilitatum calorem nativum, virium robur, & cruditarum in juventute collectarum copiam, periculo non vacant, sed potius extremum tragoediæ hujus epilogum agere, jubentur. *Ὅσα πῶς πρὸς βύτην χρόνια νοσήματα γένηται, τὰ πολλὰ ἐναποδύηται.* Senes Chronicis morbis afflicti, ut plurimum commoriuntur, inquit Hippocr. 29. aphorism. sect. 2.

Eadem fors & conditio sequiori & delicatiori sexui accidit, præsertim iis, quæ steriles existunt, coelibem & monialem vitam ducunt, aut quibus menstruæ purgationes subsistunt. Viscera enim ob malignorum humorum regressum, vera nutritione depravantur, ut officio suo, minus quam par est, fungi queant. Evolve Hippocr. sect. 5. aphorism. 57.

3. *Ratione cause*, deterior est, qui ab humore melancholico nutrimentum capit, quam qui à seroso. Hic enim ob sui fluxibilitatem citius illò extirpatur, qui gravis, crassus & viscosus est, atque sic facilius malignam qualitatem retinere potest. Vide Galen. de atra bile. f. m. 703. Fernel. 6. de funct. & humor. cap. 9. p. m. 263. Ità etiam gravior est, qui cum aliis symptomatibus se conjungit, quam qui per se existit, & nullis aliis stipatus accidentibus, corpus defatigat. Levior est, qui ab aëre & victu dependet, quippe, qui his mutatis curationem spondet.

LONGITUDINIS & BREVITATIS: Hic unicuique constat, affectum hunc esse chronicum, præcipuè parentalem & connatum, qui in multos dies hebdomadas, menses ac annos tyrannidem suam exercet ac protrahit; & prout Joh.

Haynius

Haynius de morb. Gr. p. 131. refert, foeminae hunc morbum ad viginti & plures: Viri autem ad octo & decem annos tolerare & supervivere queunt, donec tandem ob symptomatum accessum, indies viribus enervantur, & subito prosternuntur.

Brevior autem erit (ut supra dictum) scorbutus diætæ errore contractus, si æger ad nutum & voluntatem medici præsentis, ceu DEI ac naturæ, instrumenti, *Lodov. Cal. Rhodigin. 28. libro lect. antiqv. cap. 11. f. m. 119.* se obsequentem & morigerum exhibebit. Ità enim facile natura recolligi, morbiq; crudelitas ad Garamantas usque relegari ac exterminari poterit. Δει δὲ μόνον εαυτὸν παρέχειν τὰ δεόντα ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν νοσήσαντα καὶ τὰς παρῶντας, καὶ τὰ ἑξωθεν. Oportet autem (monet hæc *Cous 1. sect. aphorism. 1.* non solum medicum præstare, ut opportuna faciat, sed & ægrotum, & adstantes, & externa.

MODI EVENTUS: Tendit passio hæc ad salutem tardò ac testudineo passu, discusso scilicet, & eradicatò fomite, per alvum, hæmorrhoides, consuetas menstruas evacuationes &c. ad mortem duplicem elegit viam, longam & brevem. Priorem absolvit per hydropem, cachexiam, atrophiam, gangrænam &c. Posteriorem per apoplexiam, epilepsiam, syncopen, ileum &c. Quod ultimum etiam me in viro quodam præclaro, ac summè scorbutico Magdeburgi, observasse memini: Ubi scorbutus iliacas simulaverat passionem, ægrumque adeò pertinaciter excruciaverat, ut intra triduum, contemtim habitis certissimis & pretiosissimis alioquin remediis, vitam cum morte mutaret. Demortuò eò, maculæ lividæ ubertim efflorescebant, & inter septem horarum spatium totum ferè corpus obtegebant, ità, ut vix à relictis orphanis cognosci amplius potuerit.

CAPUT X.

De methodo medendi.

Cognitâ sic essentiâ & naturâ ægritudinis, cognitisque causis atque signis, ad curationem ipsam aditum jam parare,

ordo iubet & exigit. Cum verò ē superioribus cōstet, morbum hunc ab initio levem quidem esse, & temporis progressu pertinacissimum fieri, adhibitaque medicamina non secus agnoscere ac elephantem muscam, omninò respiciendum erit, eò ne ἀμεθοδικῶς agamus. Aliter enim qui agit, imprudenter procedit,

*seraque ope vincere fata
nititur, & medicas exercet inaniter artes.*

Et miserum certè opus est, tum demum fodere puteum, ubi sitis fauces tenet. Econtra, in tempore venire, rerum omnium est primum, ne morbus radices agat, & altius atque altius serpat, ut pulchrè Comicus in *Heaut.* inquit.

Quò autem in tempore ad scopum nostrum collinemus, & hujus πολυμήρης hydræ reviviscens, alioquin caput Herculeo quodam gladio abscindamus, necesse erit, certam eligere methodum, cujus ope per indicationes certa juvantia habeamus, ac tandem præscribere queamus. Sunt verò indicationes α. Curatoria. β. Præservatoria. γ. Vitalis.

CURATORIA eò tendat, ut morbi radices penitus extirpentur, & ē corpore exturbentur, sive id fiat pharmaciâ, sive chirurgiâ, modò id juxta Hippocratis libro de arte, & Galeni 14. meth. med. f. m. 950. placitum CITO, TUTO ET JUCUNDE contingat: Eleganter profectò Pergamenus loquitur: ὁ ἢ πρῶτον σκοπὸς ἢ τὸ χροῖον τῆς θεραπέιας βραχύτης τοῖ ἀνωδύνως αὐτὴν ἐργάσασθαι. καὶ τρίτον ἵπτι τέτοις ἢ ἀσφάλεια καὶ αὐτῆς τῆς ἀσφαλείας ἴδιοι σκοποὶ τρεῖς· εἰς μὲν καὶ πρῶτον, ὡς τυχεῖν τὸ τέλος πάντων· ἐπεὶ δὲ ἢ, τὸ καὶ ἀποτύχω μὲν ποτε τὸ τέλος, ἀλλὰ μηδὲν γε βλάψαι τὸν κάμνοντα. καὶ τρίτον, ὡς μὴ ραδίως υποτροπιάσαι τὸ νόσημα. Primus scopus est temporis curandi brevitās: Secundus, curatio citra dolorem: & tertius curatio tuta. Rursus, ut tuto cures, tria propria sunt, quibus intentus sis oportet: Unum primumque, ut omninò absolutionem operis consequaris. Alterum, ut, sicuti hanc non consequaris, saltem cubantem non ladas: Tertium, ut vitium non facile revertatur.

PRÆ-

PRÆSERVATORIA causas morbificas respiciat, easdemque per contraria alterandas, repellendas & vacuandas esse doceat. Τα ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα εἶσι. Contraria enim contrariis curantur, Hippocr. libro de flat. p. m. 94. Et Galen. ii. meth. med. f. m. 919. scribit: εἰ μὴν διαίτῃ τὸ πῖν μὲν ἀληθὲς γίνεσθαι τὸ, τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ὑπάρχειν ἰάματα, πῖν δὲ ψεῦδος. Ἀλλὰ διὰ παντὸς μένει ἀληθὲς, εἰ δὲ γὰρ οἷον πὶ τὰ ὡς φύσιν ἰαθῆναι δι' ἄλλης πνὲς ἰαμάτων ἰδέας. Dogma illud, quo contrariorum contraria sunt remedia, nunquam aliquando verum erit, aliquando falsum: Sed id perpetuò verum, quandoquidem fieri non potest, ut eorum, quæ præter naturam sunt, quidquam per aliam ullam remediorum speciem curetur. Videsis insuper ejusdem libr. i. de arte curat. ad Glauc. cap. 9. f. m. 901. & i. de constit. art. med. f. m. 25. Ubi prolixè satis hæc commendat.

Ita & symptomata mitiganda erunt: imò si necessitas urget, peculiaris eorum aliquando curatio suscipienda; non neglectis tamen præfidiis antiscorbuticis, quæ cæteris semper intermisceri debent.

VITALIS omnibus corporis partibus prospiciat, iisdemque per convenientia & similia alimenta suppetias ferre postulet: Τὸ πὶ γὰρ ὁμοιον, καὶ τὸ πάντῃ πάντως ἀδιαφοροῦν, ὅλον μὴ πᾶσαι ὑπὸ τῷ ὁμοίῳ μηδέν. Simile enim, ut Philosophus tom. i. libro i. de gener. & corrupt. cap. 7. tit. 48. p. m. 700. inquit, & omniquaque indifferens, rationabile est non pati à simili aliquid; sed potius se invicem conservant & augent, juxta ὕγιεινῆς κερφαλαίον illud: ὁμοιον ὁμοίῳ φίλον.

Hæc præservatoria & vitalis in scorbuti hæreditarii, seu aliàs inveterati ac confirmati, alteratione & correctione, jugiter etiam desudent: Et licet equidem eundem radicitus ejicere non queant, tantum tamen opitulentur, ne anticipetur fatalis vitæ terminus; sed ut quietiorem æger vitam transigat & ducat.

Condonandum interea, ceu Ethnicis Hippocrati & Galeno, quando ille libro de arte: Hic ii. meth. med. incurabilibus morbis nullas adhibendas esse manus, statuerunt.

Nos, ut medici christiani charitatem, proximo exhibendam, omninò præsupponimus, ægrosque nostros nullatenus deferendos esse, opinamur. Non nescii etiam, quòd & ipsum Hippocratem libro 6. de morb. popul. sect. 5. p. m. 358. & libro 1. de morb. p. m. 145. atque Galenum comment. 6. aphorism. 38. p. m. 455. benigniorem ac humaniorem habemus. Notatu digna sunt Tralliani, quando cap. 5. scribit : ὅμως δὲ φιλοεικὲν ἀγὰ φιλάνθρωπον τῆς τέχνης βοήθειαν, καὶ μὴ ἐγκαταλαμβάνειν. At tamen propter humanum benignumque artis auxilium contendere cum morbis oportet, & non ceu deploratos omninò relinquere.

Contendamus igitur, ne in deterius incidat æger: erigamus illum, & succurramus naturæ, ne hominem intempestivâ timiditate tradidisse loculo videamur, quem alioquin ad tempus servari potuisse, non improbable penitus fuerat.

Verùm & hoc in ipso suæ consulat famæ medicus, & cautum pariter ac prudentem se exhibeat, ne scilicet, si spes redintegrationis deperdita, maiora promittat, quàm præstare possit. Φύσις γὰρ ἀνίκητος ἐστίν, καὶ ἐνὰ πάντα. *Natura enim relutante, irrita sunt omnia.* Hippocr. in leg. Pronunciet itaque morbi eventum (cum aliquali tamen, ut supra monuimus, clausula) periclitantis amicis & adstantibus solis. Ita enim non tantum conscientia suæ & christianæ charitati satisfaciet, sed & maximam gloriam, absque ulla regiae medicinæ maculâ, deportaturus erit.

Patiens interim tragici illius verba sibi in mentem revocet, quòd qui nihil possit sperare, nihil etiam desperet, & tyrannum si non auferre liceat, ferre, patientis sit.

Auxiliorum materia, quæ indicationibus prædictis subveniat, & id, quod per eas inventum, exequatur, è tribus usitatissimis defluit fontibus, videlicet, chirurgico, pharmaceutico & diætetico.

CAPUT XI.

De Chirurgia.

EX hac primò elucescit divinum illud ac salutare remedi-
um venæ sectio, ἡγεμονικὸν βοήθημα πᾶσι ἀνέστιον ἄλλων
princeps presidium, aliis omnibus preferendum, & à quo, ut rectè Do-
nat. Anton. ab Altomari in art. med. de med. febr. part. 1. cap. 45. p. m.
281. docuit, coëpisse semper conveniet.

Utimur autem tali, præmissio quodam lenitivò, cum mor-
bus in cunis adhuc quiescit: Item, si corpus plethoricum ha-
bemus; vel si febris adest; vel si sanguis excrementitiis impu-
ritatibus & scoriis ad cacochymiam quàm proximè acceden-
tibus, scatet. Sic enim cogimur sanguinem mittere, idque aut venâ
incisa, aut membris iis, quæ lesa non sunt, sacrificatis &c. Has namque
evacuaciones indicat ipsa plethora, inquit Galenus 13. med. meth. f. m.
936. & Comm. in 6. aphorism. Hippocr. 47. p. m. 470. dicit: ἡ Φλε-
βοτομία κοινὸν βοήθημα ἐστὶ τῶν πληθωρικῶν νοσημάτων, venæ se-
ctio commune est ad plethoricos morbos auxilium.

LOCUS in quo secanda vena, pro diversa diversorum;
authorum autoritate variat. Guilhelm. Placentinus in summa con-
servat. & curationis, cap. 119. de egritudin. f. m. 46. & cap. 122. f. m. 48.
Sal. Albertus, libro de scorb. §. 240. Platerus, tom. 3. pract. med. libro
2. cap. 4. p. 431. Ronseus, cap. 8. de magn. lien. Forestus, libro 20. observ. n.
Wierus, libro de morb. incogn. & de scorb. p. 11. Franc. Vallesius contrav.
med. & philos. libro 7. cap. 5. f. m. 329. Spigel. theatr. anatom. libro 8.
cap. 14. Riolan. libro 2. Galeni, anthropol. cap. 13. libro 2. ad Glauc. cap. 2.
f. m. 974. & libro de curand. rat. per ven. sect. f. m. 996. & 13. med.
meth. f. m. 937. defendunt partes, & in sinistro brachio sangvi-
nem mittendum esse, svadent, ob maiorem lateris sinistri cum
liene consensum & sympathiam.

Verùm Thadeus Dunus libro 1. art. evacuant. per venæ sect.
cap. 3. Reusner. de scorb. exerc. 7. Sennert. instit. med. libro 5. part. 2. sect.
1. cap. 17. p. m. 1173. Horst. de scorb. cap. 8. §. 30. prærogativam hanc li-
eni minimè concedunt, sed & in dextro brachio venæ sectio-
nem commodè instituere posse, scribunt.

Et rectè ac dextrè quidem. Venæ enim sinistræ æque
ac dextræ ex uno fonte deducuntur, nimirum è cavæ venæ
trunco. Jam sive in sinistro, sive in dextro brachio vena se-
cetur,

cetur, per hunc truncum, qui unicus est, sanguini adscendendum erit. Vide *method. ration. curand. Camilli Raven. cap. 41 p. m. 318.*

Qualis verò eligatur vena, indicationes monstrabunt. Secari tamen plerumque solent basilica, mediana, cephalica, salvatella, saphena, poplitæa, pollicaris, venæ labiorum & hypoglottidum &c. pro cuiusque scilicet indicantis ratione. Et hoc modò, una fideiâ (quod est in proverbio) duo parietes sæpè dealbari possunt.

TEMPUS quod concernit, dicimus; Sanguinis hanc missionem statim à morbi initio fieri debere, neglecto anicularum, de certâ præeligenda horâ, suasu. Necessitas enim, quæ nullis adstricta legibus, omninò & illam opinionem anilem destruit ac tollit. Quapropter, si periculum in mora, qualibet diei horâ venam aperire licebit. Interim si præservandi saltem gratia petatur, cum maximo naturæ periclitantis commodo, vere & autumno, Hippocr. 6. aphorism. 47. Galen. de curand. rat. per ven. sect. f. m. 992. Oth. Brunfels. in loc. comm. rei tot. med. p. m. 141. autoribus, adhiberi poterit.

QUANTITATEM sanguinis educendî mensurabunt ætas, temperamentum, sexus, vires & aliæ circumstantiæ.

MODUS optimus erit, α. ut utamur scapello lato seu lanceolâ. Sic enim non tantum subtiliores sanguinis partes, sed & crassæ ac tartareæ exitum habere queunt. β. Ut hæc evacuatio sit parca, ne vires prosternantur. Vires, inquit Galenus, sui conservationem semper requirunt, libro 11. meth. med. f. m. 916. quia ex earum custodia vivimus, cum vitam aut ipsas esse vires, aut earum actiones sit necesse. libro 9. med. meth. f. m. 902.

Potest itaque hæc sectio pro patientis natura, non una vice, sed pluribus κατ' ἐπίκρησιν institui.

Constat enim ex Eugaleno, locò citatò, Mich. Havemannii amussî sect. 1. cap. 14. p. m. 129. scorbutum largam sanguinis profusionem nunquam impunè concessisse. Media ergò via tutissima est. καὶ μετὰ μικρὸν ποιῆσαι τὴν κένωσιν· ἢ δὲ γὰρ ἡ αἰθρῆα κένωσις τοσούτων ὠφελεῖν ὅθεν, ὅσον ἡ κατὰ μικρὸν γινομένη. Sensim, monet Trallianus, libro 10. cap. 1. ex toto corpore hæc sanguinis expurgatio tentanda.

Neque

Neque enim uniuersa inanitio tantum adfert præsidium, quantum paulatim qua fit.

Verūmenimverò, quia medici vix in consilium vocantur, antequam hæc leæna radices posuerit firmissimas: Tutius erit t. t. venæ sectionem, nisi gravius aliud urgeat symptoma, prorsus intermittere, & hujus vicarias, CUCURBITULAS puta substituere. Affigantur autem eæ scapulis, brachiis, lumbis, cruribus & suris, illisque locis, quibus indicationibus satisfiat.

HÆMORRHOIDUM apertio, ut & **SACRI FONTIS** in mulierculis reclusio, præsentissimum exhibent præsidium. Vide Hippocr. libro de humor. p. m. 136. & 6. de epidem. morb. sect. 3. p. m. 357. & 6. aphorism. 11. 12. Th. Bartholin. anatom. reform. Jibell. de ven. cap. 4. p. m. 426. &c.

Non inutile etiam erit, quandoque **FRICTIONES** instituere, ut corpus eò rariùs ac alacriùs ad exequenda officia naturalia reddatur. ἡ δὲ τρίψις, inquit Philosophus, tom. 2. sect. 37. problem. 3. 4. 5. &c. pag. m. 1038. 1039. εὐπνεῖ καὶ δραστικὴ ποιεῖ τὴν σάρκα, καὶ κωλύει συστάσθαι γίνεσθαι κατὰ τὸ σῶμα. Frictio autem carnem relaxat, & spiritibus reddit opportuniorem, & prohibet, quò minus inutiles coitiones in corpore contrahantur. Et paulò post sequentibus pergit. ὅτι ἂν δὲ πυκνὴν τὴν σάρκα πρὸς ὑγίαιαν, ἀλλ' ὀρεῖται ὥστε καὶ πῶς ὑγίαινῃ ᾗ καὶ πῶς εὐπνεῖ, ἔτω καὶ πὲρ τοῦ σῶματος εὐπνεῖν, μᾶλλον ὑγιεινὸν ᾗ ἢ ἐναντίως ἔχοντι. Itaque corpus cui secundam conciliamus valetudinem, non densum sed raram reddendum est. Nam ut urbs locusque quicumque salubris est, qui placidè perspiratur: Ita etiam corpus, quod spiratius est, sanitati opportunius constat.

CAUTERIA & FONTICULI, dum vitiosos & serenos humores è corpore tam perreniter, quàm sensibiliter, attrahunt & expellunt, non leve etiam levamen dabunt, in hoc affectu, præsertim si in principio morbi applicentur. Vide Ludov. Mercat. libro 1. de morb. intern. cap. 17. & libro 7 de mul. morb. cap. 4. & libro 1. de recto præsid. art. med. usu, cap. 16. Sed curandum, ut eorundem recta fiat administratio, ne, si contrarius sequatur effectus, culpa in medicum rejiciatur.

CLYSMATICA NOVA, felicissimi *Joh. Sigism. Elsholzii*, medici ordinarii Sereniss. Electoris Brandenburgici, (cujus inventionem excellentissimus *Joh. Dan. Major*, P. P. Academiae Kielenfis sibi sedulo vindicare nititur, in peculiari hac de materia tractatulo, superioribus annis in lucem edito) singularem etiam & citam spondet curam: si scilicet per siphunculam, extractâ antea sanguinis convenienti quantitate, aquae cochleariae, seu aliae tincturae antiscorbuticae portio, ad depurandam limosam & impuram sanguinis massam, injiceretur. Videatur praelaudatus autor loco allegato *cap. 4. p. m. 22. & cap. 9. p. m. 54.* ubi novam hanc artem enemeticam prolixius observationibus quibusdam illustrat, comprobat & recommendat.

Sed & hic monendum, hanc operationem agilem & perfectum requirere chirurgum, levi & non tremente manu praeditum, ne siphunculæ in venam insertionem, ipsa lædatur vel pertundatur vena, sicque malum posterius commissum priorum majus, periculosius ac perniciosius evadat.

CAPUT XII.

De Pharmacia.

Remedia, quæ ex hac classe, ceu largissimo medicamento-
rum generosissimorum promptuario, deprominus, vitiosam
ac excrementitiam scorbuti mineram, peregrinis suis qualitati-
bus rebellem, evacuare, obstructions reserare, & partes succum-
bentes specifica vi adjuvare debent.

Verum, δεῖ ὅ μὴ ὑφ' ἐν τῷ ποιεῖν, ὥστε μὴ κατὰ βλη-
θῆναι τὴν δυνάμιν, inquit *Alex. Trallianus libro 9. cap. 3.* Καὶ
γὰρ εἰ καὶ περὶ τὸν ἐστὶ τὸ κενεῖσθαι, ἀλλ' εἰς τὴν ἀφροσύνην μετα-
βολὴν, μᾶλλον βλάπτει βέλιον ἐν ἐστὶ κατὰ μικρὸν καὶ ἀσφα-
λῶς κενεῖσθαι ἢ ἀποδάσσειν καὶ θορυβεῖσθαι ἅμα τῇ νόσῳ συνα-
γελεῖν καὶ τὸν κάμνοντα. Hoc non unâ vice faciendum est, ne vires
dejiciantur. Etenim, quamvis id quod evacuatur, excrementitium est,
tamen

tamen universâ ac subitâ mutatione magis offendit. Satius ergo est, & paulatim & tutò expurgare, quàm festinando perturbandoque unâ cum morbo etiam ægrum è medio tollere.

Placet itaque præsupponere LENIENTIA, quæ alvum leniter emolliant, corruptamque materiam ad exitum disponere queant.

Ex horum autem numero sunt, Radic. 5. aperient. maj. & min. cichor. glycyrrh. acetos. scorzon. &c. fol. cochlear. beccabung. nasturt. aquat. lingv. cervin. ceterach. &c. semin. anis. foenic. carv. &c. Cortic. cappar. tamarisc. fraxin. &c. fruct. prun. damasc. passul. min. & maj. &c. Cass. mann. &c. Pilul. aloes rosat. violat. ☿risat. Francofurtens. de angelic. de fumar. dia ☿r. *Fonseca à Riverio libro 7. pract. med. cap. 5. p. m. 221. annotatæ &c.* Pulv. antiscorb. laxativ. D. Victorini, à Grülingio in florilegio suo Hippocrateo Galeno Chymico, part. 5. cap. 8. p. m. 113. notatus, &c. Sirup. rosar. solutiv. de scolopendr. Fernel. Byzant. simpl. & compos. de 5. radic. aperitiv. Minderi &c. Decoctum radic. cichor. celebratissimi Joh. Craton. à Kräftheim in consil. & epistol. medicin. libro 1. à Laur. Scholz. collect. epist. 5. p. m. 199. Eleæuar. lenitiv. diacathol. diasebest. &c. pulv. panchymagog. Quercet. Croll. ☿ fraxini Evonymi in thesaur. secret. remed. p. m. 360. &c. Essent. absinth. præprimis D. Drawitzii in suo tractatu vom schmerkmachendem Scharbock/tit. 3. p. m. 146. descripta. Extr. fumar. scolopendr. absinth. &c. Ra ☿ aperitiv. Mynsichtii, ∇ aperitiv. Banzeri. Potio Blas. Astarii, cap. 9. & Cesar. Landulphi cap. 6. de febr. descripta, & Marc. Gatinar. prax. annexa, p. m. 345. 400. ~ ☿ri ☉latus seu ~ ☿ri compositus Schröder. pharmac. libro 4. class. 2. ☿ aperitiv. seu ∇ mirabilis Penoti ab Hartmanno in prax. chymiatr. p. m. 210. correctâ: Arcan. ☿r. D. Petr. Servii Med. Rom. & Pontif. Urban. VIII. archiatri: Arcan. ☿r. Chimici cujusdam Galli, ex triplici ☿ro, 1. vegetabili (foëce vini) 2. minerali (☉.) 3. humano (sanguine) præparatum. Q. E. cancerorum Petr. Joh. Fabr. in myrothec. libro 1. cap. 21. p. 36. &c.

Ex his omnibus varia ad ægri palatûm confici queunt. præsidia, e. g.

Rx. *Mf. aloes* ¶ *risat.* ¶ *3iß.*
extr. cochlear. g. vj.
Ol. cinam. g. iv.
F. l. a. cum elixir. *Paracels.*
Pilula, no. xv.

D. S.

Weichpillen auff einmahl.

Rx. *pulv. panchymag.* *Quercet.* ¶ *3j.*
resin. jalap. nigr. gr. vj.
 ¶ *cochlear.* g. iij.
cinam. Olat. g. j.
M. & F. Pulvis.
D. ad chartam.

S.

Weichpülverlein auff einmahl.

Rx. *electuar. lenitiv.*
dia sebest. ¶ *3iij.*
 ∇ *borrag.*
capill. R. ¶ *3ij.*
Colatur. add.
essent. fumar. ¶ *3j.*
M. F. Haustus.
D. in fictili.

S.

Einderäncklein auff einmahl.

Si verò patiens (ut sæpiùs accidit) medicamina per os assumere respuat; substitui tunc possunt suppositoria, unguenta umbilicalia ac enemata: e. g.

Rx. *spec. diaturb. c. rhabarb.* ¶ *3iß.*
 ¶ *naşturt. chrystallisat.* gr. vj.
mell. crud. ad durit: deb. coct. ¶ *3x*
 ¶ *lumbric. Vestr.* q. s.

Rx. *panchymag. Croll.* gr. xvj.
Mf. de fumar. ¶ *3ß.*
extr. helleb. n. gr. iv.
F. l. a. cum sirup. scolopendr.
Pilula, no. xv.

D. S.

Eindpillen auff einmahl.

Rx. ¶ *R. Olat.* ¶ *3j.*
magist. scammon. gr. vj.
elaofach. citr.
cochlear. ¶ gr. ij.
M. ad Pulverem.
D. ad Chartam

S.

Eröffnungs-Pülverlein auff einmahl.

Rx. *sir. de s. rad. aper.* ¶ *3j.*
rosar. solut. ¶ *3ß.*
tinctur. ¶ R. ¶ *3ß.*
 ∇ *beccabung.*
centaur. min. ¶ *3ij.*
M. pro potione.
D. in vasculo conveniente.

S.

Weichträncklein auff einmahl.

Rx. *ungu. de liquirit.*
alth. compos. ¶ *3iß.*
splenet. Segii ¶ *3ß.*
elect. citr. solut. ¶ *3iß.*

F. l. a.

F. l. a. Suppositoria.

S.

Erweichende Stuel Zäpfflein.

Rx. rad. s. aper. min. ā ʒi.

alth.

glycyrrh.

cichor.

eryng. a ʒij.

Cort. tamarisc.

fraxin. ā ʒß.

cappar. ʒi.

Sem. anis.

foenic. ā ʒi.

fol. parietar.

cochlear. ā mj.

ceterach.

fumar. ā mß.

flor. Chamamel. p. iv.

fruct. passul. maj.

min. ā ʒiß.

coqv. in s. q. ser. lact. caprin.

Rx. colatur. ℥j. add.

electuar. diacathol. ʒß.

cass. pro clyster. ʒiij.

Ol. melilot.

popul. ā ʒij.

lin. ʒi.

F. Clyster. tepide injiciendus.

℞ chamamel.

lin. ā q. s.

F. linimentum umbilicale.

S.

Eröffnungs Sälblein auff dem
Nabel zu schmieren.

Rx. rad. polypod. quer.

glycyrrh.

alth.

elleb. nigr. ā ʒi.

fol. beccabung.

pilosell.

lonchitid. ā mj.

beron.

branc. ursin. ā mß.

flor. cichor.

til.

sambuc. ā p. ij.

Sem. tarv.

cochlear. ā ʒi.

prunor. laxat. par. no. v.

coqv. in s. q. ∇ fluviat.

Rx. colatur. ℥j. add.

electuar. bened. laxat.

conf. hamech. ā ʒß.

℞ amygd. d. ʒj.

Cheir. ʒß.

⊖ Nicotian. ʒß.

F. Enema tepide applicandum.

Factâ primarum viarum lenitione, ad PRÆPARAN-
TIA, si materia peccans ad secessum nondum satis disposita,

tendendum erit: Corpus enim, ut Fernel. 3. meth. med. cap. 13. p. m. 116. docet, sic præparatum comparatumque sit, ut viæ omnes, per quas medicamentum decurrat, & per quas noxiushumor derivandus expurgandusque sit, liberæ sint & expeditæ.

Præscribuntur igitur hoc loco præter superius citata; Radic. helen. polypod. centaur. maj. & min. buglos. borrag. &c. fol. fumar. capill. ♀. fragar. heder. Vestr. prim. ver. nasturt. hortens. pimpinell. sabin. veronic. &c. flor. epatic. nobil. & alb. borrag. bugloss. beton. cichor. rorismar. ros. damasc. sambuc. &c. sem. acetos. aurant. excort. citr. excort. cochlear. sinap. &c. bacc. juniper. lign. guajac. sassaf. &c. Trochisc. de cappar. de absinth. &c. pulv. aperitiv. splenet. D. Knöfelii, Reg. Majest. Polon. archiatri. pulv. digestiv. hepatic. Dn. D. Schneideri, P. P. Witteberg. pulv. digestiv. D. Möllenbroccii in tract. de varis, cap. 9. pag. m. 57. pulv. cachecticus Hartmanni, in prax. chymiatr. p. m. 209. Decoct. cortic. median. de sambuc. cum vino. Bartholom. Angl. libro de propriet. rer. 17. cap. 144. Sirup. de lupul. sir. ex chalybe Riverii, libro 6. med. pract. cap. 3. p. m. 193. ejusdem sir. aperitiv. d. l. p. m. 191. pilulæ de chalybe ejusdem, d. l. p. m. 194. & centur. 3. observ. 33. p. m. 265. pilulæ Amstelodamenses, pil. antiscorbut. D. Timæi, à Grülingio in florileg. Hippocr. Galen. Chym. part. 5. cap. 8. p. m. 109. con- signatæ &c. Elixir. ♀r. volat. & scorbut. ♀r. D. Zobelii. Essent. flor. anagallid. calendul. Chelidon. min. & maj. hyperic. nasturt. Ind. fol. & flor. centaur. min. &c. Elixir. Juniperin. Tinctura ♀r. Tinctura ♂r. aperitiv. ex ☉lo ♂r. Tinctura ♂ij; de quibus omnibus & aliis pluribus evolvatur Chimia in artis formam redacta, optu- mē hac de re emeriti ac illustris viri, Dni Quern. Rolsincii. For- mulæ sequentes esse possunt.

Rx. cremor. ♀r. ℥j.

♀r. ☉lat. ℥℔.

diagryd. rite præpt. gr. xv.

☉☉ cochlear. g. iij.

cinam. ℔l. g. ij.

M. divid. in duas partes aequales.

S.

Digestiv-Pulver auff 2 mahl.

Rx. croc. ♂r. aperitiv. ℥ij.

♀r. chrystall. ℥℔.

☉ nasturt.

fumar. ā gr. v.

spir. ☉ chalyb. g. ij.

M. & dividatur equaliter.

S.

Præparir-Pulver auff 2 mahl.

Rx. pulv.

Rx. pulv. cachect. Hartm. gr. xv.
 extr. helleb. nigr. gr. vj.
 aperient. hypochondr. gr.
 cochlear. gr. iij. (iv.
 ☉ ☿ r. nigr. rectific. g. ij.
 T. l. a. c. sirup. de lupul. q. s.
 Pilule nō. xv.

D. S.

Eröffnungs Pillen auff 1 mahl.

Rx. NF. River. ē chalyb. ℥ij.
 Extr. fumar. gr. v.
 absinth.
 beccabung. ā gr. iij.
 ☉ Cinam. gr. j.
 T. s. a. cum sirup. scelotyrb. Forest. q. s.
 Pilule nō. xxj.

S.

Digestiv Pillen auff 1 mahl.

Rx. elixir. propr. Paracels. ℥ij.
 tinctur. aurant. cort. c. ~ propr.
 ℥j.
 corallior. Dn. Praesidis ℥j.
 essent. fumar.
 cochlear. ā ℥j.
 M. D. in Vitro.

S.

Röstliche eröffnungs Mistur, dar
 von morgens und abends xj.
 biß 15. tropffen zugebrauchen.

Rx. tinctar. J. aperiti v. ex ☉ l.
 J. Dn. D. Praesidis ℥ij.
 ℥ij ejusdem ℥j.
 ~ scorbutic. ejusd. ℥j.
 ☉ succin. opt.
 cinam. opt. ā g. iij.
 M. D. ad vitrum.

S.

Resolvirende Scharbocks Tin-
 ctur, von x. biß xij. tropffen ein-
 zunehmen.

Rx. ☿ r. ☉ lat. ℥j.
 sirup. rosar. solut.
 borrag. ā ℥j.
 essent. fumar. ℥j.
 ▽ borrag.
 cichor.
 capill. ☿. ā ℥ij.
 D. in fictili. M. S.

Digestiv-Träncklein auff 2 mahl.

Rx. sirup. ē chalyb. River. ℥j.
 citr. solut. ℥℥.
 consf. cochlear. ℥ij.
 tinctur. aurant. ℥j.
 essent. ocul. 69. ℥℥.
 ▽ cuscute,
 acetos. ā ℥ij.
 cochlear.
 centaur. min. ā ℥℥.
 M. D. in fictili. S.

Eröffnungs träncklein auff ein-
 mahl.

Rx. Rad.

R. rad. scorzon.
 cichor. ā 3ij.
 glycyrrh. 3iij.
 sarsaparill. 3ij.

fol. cochlear.
 asplen.
 absinth.
 chelidon. min. ā m℞.

flor. genist.
 bugloss. ā p. ij.
 sambuc.
 rorismar. ā p. j.

sem. anis.
 foenic. ā 3℞.

passul. maj.
 min. ā 3ij.

cort. tamarisc.
 aurant. ā 3j.

santal. omn. ā 3℞.

aloes 3℞.

cubeb.

xedoar. ā 3ij.

crystall. ♀r. 3ij.

Incisa d. ad chartam. & irroren-
 tur ~ cochlear. 3℞.

S.

Species zum digerir Wein.

R. rad. s. aperient. maj. ā 3ij.
 polypod. quern. 3i℞.
 helen. 3j.

fol. card. bened.

lingv. cervin.

capill. ♀

pimpinell. ā mj.

centaur. min.

veron.

epat. nobil.

beccabung. ā m℞.

flor. rorismar.

borrag.

cyan. ā p. iij.

nasturt. indic. p. iv.

baccar. juniper. mj.

cort. citr.

cappar. ā 3ij.

fol. sen. Alex. 3j.

rhabarb. el. 3℞.

cinam. 3j.

⊖ absinth. 3j.

Incis. incidend. F. l. a. Nodulus ē

findone.

S.

Kräuter Püschel zum Digestiv-
 Wein.

Corpore sic ad excludendas feces dispositō, ad validiora
 PURGANTIA nos ordo ducit.

Sed & hīc illud Comici NE QUID NIMIS attendendum,
 præprimis cum nemini non notum sit, scorbutum validis pur-
 gantibus magis saltem exacerbari & deteriore fieri. Πάν το
 πολὺ τῇ φύσει πολέμον, omne nimium, inquit medicorum patriar-
 cha 1. aphorism. 3. natura indixit bellum, τὸ ἢ καὶ ὀλίγον, ἀσφαλές,
 quod

quod Verò paulatim fit, ludum est. Et 6. de morb. popular. sect. 3. p. m. 357. & 2. de vict. rat. in morb. acut. expressè docet, maximas mutationes eorum, quæ circa naturas nostras contingunt, maximos procreare morbos. Perniciosissimum enim in omni quidem vitâ, quod nimium, præcipuè tamen corpori, secundum Plinium. libro XI. natural. histor. cap. 54. Rectè Fernelius libro 3. meth. med. cap. 10. p. m. 108. inquit: At quoniam nos sæpè multa latent, nullis indiciis comprehensa, incognitam laborantis naturam expedit blandis sensim pharmacis explorare, non temerè vehementioribus impetere & labefactare: cognitis ante & exploratis naturis, tuta decernetur medicatio.

Laudatur itaque à nobis via media. Haut sumus inscii quòd hoc modò periculosos hujus pelagi scopulos tutò, cum summo periclitantis gaudio, evitare queamus. Satiùs est, in multa cacochymia, paulò citra modum subsistere, quàm ultra procedere, juxta Fernel. 3. meth. med. cap. 11. p. m. 110.

Inserviunt verò scopo nostro fol. sen. epithym. helleb. nigr. Jalap. hujusque resin. lap. Lazul. armen. rhabarb. polypod. pulv. sennæ præparatus à Sennerto, Cerber. Marc. Cornachini (aliàs pulv. Comit. de Warwyk) sirup. rosar. solut. helleborat. pilul. antiscorbut. Grülingii, fæcul. Aaron. extr. ☿. Chrystall. dulc. ♂ quorum descriptionem largitur pharmacopœa Imperatoris Rudolphi spargyrice pag. 169. 187. extr. panchymagog. Th. Kesleri, in process. chym. §. 345. p. m. 417. extr. helleb. nigr. flor. rhabarb. ☿. Julepus deoppilativus in Leonell. Faventin. de Victoriis, cap. 40. practic. medicinal. p. 355. Specif. purg. Paracels. ☿ per infer. purg. ☿ dulc. ejusdemque essentia, quæ secundum Agricolam in Comment. ad Popp. part. 1. p. 182, omnem ☿ream materiam & obstructions solvat. ▽ mirabilis, sive ut Rhenano placet in theorem. chymio-techn. theorem. 137. pag. m. 46. Balsami mater, ~ calc. vivæ Basil. Valentini, atque ab eodem Rhenano in clav. & manuduct. in libr. Theophr. Paracels. p. m. 17. descriptus. Turpeth. Mineral. ad methodum Joh. Ernesti præparatum, & in elegantissimo suo tract. de oleis conscripto ac prax. chymiatr. Hartmann. affixo, annotatum &c. Nobis sequentia arrident:

K

R. pulv.

R. pulv. sen. prapt. Sennert. ʒi.
croc. sacchar. ʒ. gr. vi.
oleo sacch. citr.

anis.

anthos. ʒ gr. j.

⊙ juniper. g. j.

M. D. ad chartam.

S.

Purgier Pülverlein auff 1 mahl.

R. extr. helleb. nigr. ʒb.

resin. jalap. gr. vj.

⊙ absinth. gr. iv.

incorporentur cum sirup. cochlear.

& inspergatur saccharum q. s.

pro Bolo. D. in pyxide

S.

**Purgierender Scharbocks Zuck-
ker.**

R. extr. panchymag. Croll. gr. xvj.

helleb. nigr. gr. ix.

⊙ per infer. purg. gr. v.

M. f. s. a. cum pulv. glycyrrh. q. s.

pilula, nō. xv.

deurentur & D. in pyxideeburne,
S.

**Sonderbare Purgier Pillen
auff einmahl.**

R. sirup. rosar. solut.

rhabarb. ʒ ʒj.

pulv. diasen. Wier. ʒj.

R. resin. jalap. nigr. ʒb.

magist. de gum. peru. gr. vij.

scammon. ʒrat. gr. v.

⊙ absinth.

fumar. ʒ gr. ij.

⊙ cinam. fragrantiss. g. iij.

M. D. in charta.

S.

Resolvir-Pülverlein.

R. cons. fumar.

nasturt. ʒt. ʒ ʒb.

pulv. fol. sen. Alex. ʒb.

resin. scammon. gr. vj.

ol. citr. g. iv.

E. l. a. bolus, saccharo q. s. invol-
vendus.

D. S.

Purgier Wissen.

R. NF. de ammoniac. Quercet.

¶ rear. ejusdem, ʒ ʒj.

extr. jalap. gr. vj.

rhabarb. gr. ij.

⊙ cinam. gr. ij.

E. l. a. c. s. q. sirup. rosar. solut.

pilula nō. xxj.

inaurentur. D. & S.

ut supra.

R. sirup. citr. solut. ʒj.

polypod. ʒb.

electuar. lenitivo.

diacathol. ʒ ʒj.

borrag.

▽ borrag.

cichor.

chelidon. min.

scolopendr. ā ʒi.

fol. ☉ opt. nō. j.

M. D. in vasculo convenienti.

S.

Resolvir Trāncflein.

▽ fumar.

beder. ▽ estr.

veron. ā ʒiʒ.

cinam opt. ʒʒ.

M. D. in fictili.

S.

Purgierender Scharbockss

Trancf.

Haftenus de evacuantibus κατωπερικοῖς seu dejectoriis. Sequuntur jam ἀνωπερικοῖς seu vomitoria, quæ hoc in affectu, (præprimis si nausea & salivatio adest molesta, ipseque patiens ad vomitum proclivis existit, eundemque facile perfert) omninò præscribantur. Aegrum enim citò recreant, & materiam, quæ circa ventriculum, venas mesaraicas &c. fluctuat, commodè educunt.

Hujusmodi sunt crocus metall. absinthiacus, & ꝑrus emeticus, *Mynsicht. sect. 1. p. 12. & 13.* ꝑrus emetico-purgans *Zwölferi in append. animadv. in pharmac. August. f. 78.* Ejusdem confectio emetica citrata, *in append. ad pharm. reg. f. 8.* sirup. emeticus, sive oxysaccharum vomitiv. *Angeli Sale.* Oxysacchar. emetic. *Mynsicht. loc. cit.* cujus recordatur etiam *D. Febr. tract. de hierapicra p. m. 46. 47.* Vomitivum *Plateri* ē nucibus viridibus, raphano & ꝑ vini præparatum, ā ʒiij. ad ʒʒ. ☉ ʒij cum berber. ā g. xij. ad ʒj. ▽ vomitoria *Hartmanni*, ā ʒiij. ad ʒvj. ▽ benedict. *Rulandi*, ad ʒj. usque. ▽ emetica *Grülingii*, ā ʒʒ. ad ʒvj. vitr. & flor. ʒij ā gr. vj. ad ʒʒ & ʒj. juxta *Hartmannum*, &c.

Rx. vitr. ʒij. rit. præpt. gr. vij.

gill. ☉l. Parac. gr. iij.

▽ acetosell. ʒiʒ.

cinam. opt. ʒʒ.

M. D. S.

Brechttrāncflein.

Rx. ☉ ☉l.

☉ ʒij c. berb. ā ʒʒ.

▽ aneth.

gramin. ex rad. ā ʒiʒ.

M. D. S.

Vomitiv- Trāncflein.

DIAPHORETICA profunt, quando natura vitiosam hanc colluviem per insensibiles cutis poros profligare, ejusdemque reliquias in corporis centro adhuc hærentes, discutere & pedetentim exterminare nititur.

In hujus itaque subsidium à medicis trahuntur Unicornu ;
 (de quo Anton. Deusing. in fasc. dissert. p. m. 243. & seqq. & Bau-
 schius, in schediasm. de unicorn. fossil. prolixius differunt) lapis be-
 zoard. (qui tamen et ejus copiam, cum hodiè ubique circum-
 feratur, non immeritò quidem suspectus est, Dn. D. Joh. Christoph.
 Ayre, Celsissimæ Onoldo-Brandenburgicæ Domûs Medico su-
 premo, Consiliario intimo, & Viro utrâque minervâ famigera-
 tissimo &c. Dn. Patrono ac Promotori meo semper veneran-
 do, in subtilissima συζυγισμὸς medica de morbo Ungarico, §. 40.) lap.
 Armen. ▽ sigil. &c. Hæmatitem sublimatum pro insigni dia-
 phoretico habet Bausch. tr. de lap. hamat. cap. 5. pag. m. 139. Porro
 hic commendatur Rob. sambuc. Juniperin. &c. pulv. bezoard.
 Sennerti &c. Arcan. card. bened. ⊖. C. C. volat. (de cujus fidelis-
 sima hoc in morbo operatione evolvatur D. Graba in elegantis-
 sima sua elaphographia, cap. 8. sect. 3 p. m. 139.) ⊖ card. bened. ⊖
 fraxin. ⊖ viper. volat. (de quo in specie videri potest, Bald. An-
 gel. Abbat. de viper. natur. & facult. cap. 25. p. m. 106.) &c. Liquor.
 ♀r. diaphoretic. c. succ. D. Rhefeld. ▽ tophor. C. C. ▽ theri-
 acal. Hartmann &c. Mixtur. simpl. seu ~ ♀ri compos. essent.
 sudorif. antiscorb. D. Michael. ~ Hn. cum ~ C. C. aut flor. sam-
 buc. propinatus, ~ theriacal. camphor. &c. Bezoard. ☉are,
 ☽are, ♀viale, ♂tiale, ♀iale, Hninum, ♀reum, minerale simpl.
 experientissimi Dn. D. Præsidis. ☉ potab. Angl. ☽ diaphoret. uni-
 corn. ☉are. tinctura corall. tinctura bezoard. D. Michael. pulv. &
 tinctura bezoard. confort. Bauschii in schediasm. de unicorn. fossil.
 p. m. 199. annexò elegantissimo tractatulo D. Febr. de scorzonera.
 Extr. bezoard. ☉are Mynsicht. Magister. de spin. viper. &c.

Ex his pro patientis natura variæ iterum concinnari pos-
 sunt formulæ ad provocandum sudorem, qui bis in qualibet se-
 ptimana repetendus erit, vel in lecto, vel in balneo, aut in Laco-
 nico, e.g.

Rx. rob. sambuc. ℥iv.
 extr. theriacal. gr. iv.
 pulv. bezoard. Senn. gr. vj.
 M. D. S.
 Schweißblein.

Rx. rob. juniperin. ℥j.
 bezoard. Dar.
 ♂tial. ā gr. v.
 M. D. S. lein.
 Vermischtes Schweißatwerg.
 Rx. ⊖.

Rx. $\ominus$ volat. C. C. gr. viij.
 card. bened.
 absinth: $\tilde{a}$ gr. vj.
 eleosacch. cochlear. $\mathfrak{D}$ j.
 M. D. ad chartam. S.
 Schweiß Salk.

Rx. ∇ card. bened.
 fumar. $\tilde{a}$ $\mathfrak{Z}$ iß.
 $\ominus$ volat. lumbr. gr. v.
 bezoard. mineral. simpl. Dn.
 Præsid. gr. iij.
 extr. bezoard. $\ominus$ ar. gr. ij.
 M. D. S.

Röstliches Schweiß-wässerlein.

Rx. $\mathfrak{Z}$ diaphoret. $\mathfrak{D}$ ß.
 $\ominus$ viper. volat. gr. vj.
 fraxin. gr. iv.
 $\odot$ potab. Angl. g. ij.
 M. D. S.

Schweiß-Pülverlein.

Rx. ∇ tophor. C. C. $\mathfrak{Z}$ ß.
 flor. sambuc. $\mathfrak{Z}$ iß.
 essent. sudorif. antiscorb. Mich.
 $\mathfrak{D}$ ß.
 tinct. bezoard. ejusdem gr. vj.
 corall. gr. iv.
 M. D. S.

Schweiß-Träncklein.

DIURETICA præscribuntur, si farrago hæc scorbutica per ureteres & vias urinarias discedere conatur.

Commendantur hunc in finem, radic. s. aperient. maj. & min. &c. fol. dauc. Cret. umbellifer. saxat. virg. aur. &c. sem. 4. calid. maj. & min. resin. therebinth. cantharid. scarab. majal. &c. oculos 69. extollit Sachs. in gamarolog. libro 2. sect. 2. cap. 6. p. m. 741. & 747. Ægagropilos, die Gensenstein oder Gensentugeln / (de quibus confer Gesner. tract. de fossil. f. 158. Nicol. Ager. apud Caspar. Bauhin. tract. de lap. bezoard. cap. 13. Fab. Column. part. 2. miner. cogn. stirp. cap. 19. & Joh. Schröder. libro 5. pharmac. med. chym. class. 1. num. 10. &c. (ad gr. xv. ex ∇ raphan. aut nasturt. cum serapio fumi terræ aut scolopendrii assumptos, comprobat Georg. Hieron. Welschius, in dissert. de egagrop. p. m. 52. & 60. Prodest etiam $\ominus$ Juniperin. ononid. fabar. petrosel. succin. volat. &c. oxymel. diuretic. Joh. Quercet. in pharmac. spagy. p. m. 41. cap. 3. sect. 3. $\odot$ baccar. Juniper. Grüling. $\odot$ ceræ &c. $\sim$ & $\odot$ $\odot$ li. tinctura seu $\mathfrak{A}$ ris seu $\mathfrak{F}$ ri &c.

Rx. $\odot$ $\odot$ li. gr. vj.

Rx. $\ominus$ fix. $\acute{e}$ $\odot$ succin. extr. gr. xvj.

$\ominus$ fabar.

ononid. $\tilde{a}$ $\mathfrak{D}$ ß.

eleosacch. foenic. gr. iv.

tinctur. $\mathfrak{D}$ ij preciosiss. Beguin.
 gr. iv.

M. D. ad chartam.

S.

Harnntreibendes Salze.

⊖ juniper.

petrosel. ā gr. iij.

fumar. gr. ij.

⊙ cer. g. ij.

M. D. S.

Resolvir Salze.

℞. Julep. diuret. Hartmann. ℥iv.

tinctur. ℞r. gr. vj.

⊖ succin. volat. gr. iv.

M. D. in fictili.

S.

Harnntreibender Julep.

℞. ∇ petrosel.

ononid.

scolopendr. ā ℥j.

⊙ baccar. juniper. Grüling.

foenic. ā g. v.

M. D. in vasculo conv. S.

Urinntreibendes Träncklein.

CAPUT XIII.

De alterantibus universalibus.

REstant ultima ex pharmaceutico fonte adhuc desumenda præsidia, ALTERANTIA nimirum, & CORROBORANTIA. Scorbutica enim hæc saburra principaliora viscera, ventriculum, epar & lienem deturbat, eorundemque naturam temperiem satis acriter devastat: Proin' necesse etiam erit, omnem eò lapidem movere, ut viscerum horum intemperies averruncetur, obstructions deobstruantur, & omnia in pristinum statum restituantur.

Utendum verò medicamentis non solum manifestâ qualitate agentibus; sed & illis, quæ occultam hanc labem occulta etiam vi oppugnare & profligare queunt. De prioribus hoc in capite solliciti erimus. De posterioribus autem in subsequenti dicturi sumus.

Conveniunt itaque *ventriculo*, ~ Oli, ~ ⊖ correct. conserv. absinth. rosar. rubr. ♂ lat. electuar. aromat. rosat. Fernel. pulv. Aaron. *Querceten*. tragem. Aaron. stomach. Birckmann. magister.

gister. absinth. $\odot$ tinctura calami aromat. ∇ seu balsamus ventriculi Hartmanni, in *prax. chymiatr.* p. m. 171. ∇ vitæ Imperatoris Friderici, ab *Jeronymo libro 3. art. destill. cap. 11. f. m. 225.* communicata. essent. absinth. compos. *Magnif. D. Præsid. elixir. vitæ Bened. Vict. Faventin. medic. empir. libror. cap. 27. p. m. 95.* elixir. $\odot$ l. Mynsicht. elixir. propr. cum essent. absinth. sirup. de absinth. tinctura aurant. cort.

Extra; sacculus stomachalis Cratonis, ceratum ejusdem stomach. emplastr. stomachic. de tasamahæ. *Monardi apud Schröderum in pharmacop. med. chym. libro 2. p. 201.* $\odot$ de absinth. matichin. garyophyl. nuc. mosch. menth. crisp. juniper. &c.

C O R D I, viscerum omnium nobilissimo primogenitoque, ut vocat D. Charleton, exercit. de sanguific. *l. 9. z. primariae ac regiae quasi animæ sedi, Anron. Dcusing. exercit. de mot. animal. 3. de sens. function. sect. 1. §. 19. p. m. 224.* præstantissimam præ cæteris refectionem exhibent lapid. æritis pulvis, *Bausch. tract. de hoc peculiari, cap. 5. p. m. 53.* conf. alchermes Zwölferiana, in *pharmacop. reg. class. 14. descripta.* acidum ∇ r. cordiale Zobelii, *chymici & auliatr. Holsat. Q. E. C. C. Quercet. de med. spag. prepar. cap. 9. f. 107.* elixir vitæ G. Riplei in suo *viatico, p. m. 359.* item, *Q. E. C. C. secundum modum Petr. Joh. Pab. libro 1. myrotech. spag. c. 29. extracta.* ∇ cordialis Saxonica, ∇ carfunkuli aurea Maximiliani Imperatoris, ∇ citrata B. Sennerti, in *stit. med. libro 5. part. 3. cap. 2. sect. 3. pag. m. 1363.* extract. cordial. Noribergens. balsam. vitæ Schröderi, *pharmac. p. 143.* electuar. cordial. Grüllingii. *d. l. cap. 5. p. m. 257.* el. Dorncreilii, *antidotar. nov. titul. de electuar. p. 99.* essent. perlat. corallibr. &c.

Extra; Linimentum salutis ex $\odot$ arboris vitæ Döreri. Unguentum cordiale Meureri, D. S. Landgraviæ epithemata & sacculi e cordialibus compositi &c.

HEP A T I profunt rad. scorzonæ. (de qua confer. *tractat. Febrii*) cuscut. cichor. eryng. sarsaparill. Ckin. herb. agrimon. chamædr. &c. Polium montanum & pilosella à *Petro Bayro, in enchirid. de medend. hum. corp. mal. distinct. 12. tract. 1. cap. 3. p. m. 253. & cap. 5. pag. m. 264.* ferè omnibus præfertur. E compositis antecel.

antecellunt electuar. diatr. fantal. & diacroc. Fernelii el. de chalyb. Ludov. Mercati. el. de vino Hollerii, 8. perioch. de compos. medic. ad libr. 8. pag. m. 55. sirup. tinctura & magister. corallior. tinctura ♂tis, tinctura ☿li ♂ Zvvölferi. essentia ♂tis aperitiv. essent. ♂ corall. ess. ♂ cum succ. pomor. borsdorff. parata, Dn. Drawitzii. elixir. anticachet. D. Cunrad. Frommanni. ▽ vitæ D. Jacob. Camerarii. ▽ ex epat. vitul. aut lup. ♂ta. antidotus epatica maj. & min. Quercetani. sirup. hepatic. Riverii. libro 6. pr. med. cap 3. p. m. 191. sirup. ex chalybe Ludov. Mercati, libro 4. de intemp. morb. curat. cap. 2. descriptus &c.

Extra; Ceratum oēsypi, empl. santalin. melilot. Fernelii. Therebinthina cypria quovis modō præparata &c.

LIENI conferunt lingv. cervin. ceterach. panax chironium Theophr. Eresii, libro 9. histor. plantar. cap. 12. p. m. 192. pulv. cachet. Hartmanni seu Quercetani; pulv. aperitivus splenet. D. Knöfelii: pulv. mirabilis diacapp. Hollerii d. l. pag. m. 59. sirup. de scolopendr. Fernelii: pilulæ de ammoniac. Riverii. Trochisc. de cappar. essent. splenet. D. Michaëlis, tinctura ♂ aperit. Mynsichii. tinctura ☿r. ♂iat. vera D. Möllenbroccii. vinum chalybeat. extr. splenet. D. Posselii. extr. splen. bov. D. Hartmanni; elixir. splenet. D. Timæi von Guldentsee. electuar. de limatur. chalyb. D. Elidei. item Hercul. Sassonia Patavini. elect. dialacc. Fernelii. electuar. de cappar. Platearii de simpl. medic. cap. 8. de balsamis. ▽ splenet. Sennerti, Dorncreilii, D. Rolfincii, &c.

Extra: Unguentum marciatum magnum Nicol. Myrepsi, quod communicavit Leonh. Fuchsio libro 2. de compos. medicam. sect. 15. p. m. 694. Valer. Cord. in dispensat. suo p. m. 345. ungv. splenet. D. Cunr. Frommanni, D. Elidei, D. Nymmani, D. Marc. Gatinarie quod ex Girin-gello in ægrorum transtulit usum, in prax. medic. cap. 47. p. m. 196. &c. ☿r. camphorat D. Zobelii, balsam. splenet. Dn. D. Præsidis empl. de ammoniac. Fernel. consil. 45. p. m. 99. Antonii Chalmetei Vergesaci, cap. 47. enchirid. chirurg. extern. & intern. morb. remed. p. m. 80. empl. splenet. D. Sennerti, empl. de cicuta. Fabr. Hildani centuria. obs. 25. Horstii libro 3. epist. 387. &c.

Ita & ACIDULARUM usus, imprimis Egranensium, nullatenus

nullatenus postponendus, sed potius ut singulare hoc in affe-
ctu præsidium, ac ingens DEI donum, recommendandus erit.
Quanta enim ipsis virtus insit corpus nostrum alterandi, & vi-
rium tonum conservandi, angustum paginæ hujus spatium mi-
nimè recensere patitur. Vide *Joh. Rõtenbecc. de scorb. cap. 5. Ta-
bernemont. im Wasser schak. Reusner. de scorb. exerc. 7. Rons. de magn.
lien.*

Idem sentiendum de Balneis aquæ dulcis fluviatilis, &
thermis naturalibus. Humidis enim, frigidisq; ac diuturnis mor-
bis ex *Archigenis & Antilli* vetustissimorum medicorum sententia,
student, intemperiem omnem corrigunt, dolores, lassitudinesq;
mulcent, & inquinamenta acriora sub cute latentia exhauriunt.
Joh. Heurn. libro 1. meth. ad praxin, p. m. 7.

Ex balneis commoderatis, ut *Galen. 1. de caus. puls. f. m. 572.*
loquitur, si quis eis opportunè utatur, videlicet, ubi defessi fuerimus, in-
caluerimus, refrigerati, resiccati, nausæaque affecti, aut inequali intempe-
rie fuerimus, aut denique evacuationem desideraverimus, manifestè
corpus juvatur. Nam corpori restitunt mediocritatem temperamen-
ti, vires corrigunt, opportunum calorem augent, ac denique unà cum
sudoribus nonnihil flatuum discutunt &c.

Species hîc benè convenientes præscripsit *Guil. Rondelet.*
libro de medicam. extern. pag. m. 138. quare & iis hîc transferendis
superfedemus.

E thermis præ aliis convenient *Zellenfes*, *Burckbernhei-
menses*, *Rotenburgenses* ad *Tubarim*, & *Carolinæ*, de quibus in
specie videre licet *Fab. Sumerum*, qui peculiarem de iis conscri-
psit libellum, lectu jucundum & utilem, *tract. 2. p. m. 73. 85. & seqq.*
Sed inserviendum est scenæ locoque, ac properandum ad spe-
cifica.

CAPUT XIV.

De specificis.

INter hæc primariò illa referuntur, quæ ob salis sui subtili-
tatem, sal crassum & fixum resolvere, ac ad volatilisationem
L disponere,

disponere, atque occultâ quasi qualitate scorbuticam hanc *æron*, *Sesæ* infringere valent. *Martin. Kerger. libro de fermentat. physico-medico. sect. 2. cap. 8. pag. m. 151.* Imò tantæ considerationis existunt, ut ea sola totam aliquando curam expediverint.

Verumenimverò, cùm illorum plurima dentur, & ab authoribus, qui unquam literas hoc de affectu fecerunt, ad nauseam usque relata sient; potiora saltem, & principaliora hoc loco in medium sistemus.

Ex his autem, & simplicibus equidem, primum sibi locum vendicant cochlearia *das köffelkraut* / (ob formam cochlearis, quam exhibet, sic dicta, & à *Wiera* in tract. de scorb. pag. m. 338. ænea figurâ ad vivum delineata) atque ex ea præparata medicamenta, præcipuè verò ejusdem spiritus, absq; fermentatione, cum spir. frumenti aquoso, (qualis est *Joh. Michael. Fehr. practici Svinfurtensis.*) destillatus.

Et profectò ineffabilis DEI providentiâ erga humanum genus hîc satis deprædicari nequit; quippe, quæ, nostrum in usum, tantam penetrabilem ac stupendam quasi *divinam*, huic herbulæ, omni sanè metallo & gemmis preciosiori, condonavit, ut funestissimi hujus hostis crudeles carnificinas annihilare possit. Imò, quod magis, ut, (si experientissimi *Hildani* rarissimis observationibus & curationibus fidem tribuamus) nullo alio in loco, nisi in quo detestabile hoc contagium residet, aut residere satagit, plantari, transplantari ac educari queat. Evolvatur autor citatus.

Huic decantato remedio succedunt alia haut minùs nobilia. Trifolium scilicet ∇ ticum, *Wasserflee* / cujus singularem virtutem, præter morum *Norvvegicam* probavit anatomicorum *phoënix*, *Thom. Bartholinus*, in epist. medic. centur. 4. epist. 14. pag. m. 53. *Anagallis* ∇ tica seu *beccabunga*, *Bachpungen* / *Semcke* &c. *Silybrium* five *cardamina* aliis; *nasturtium* ∇ ticum, *hortense*, *Indicum*. *Chelidonium minus*, quod, ob specificam in scorbuto efficaciam, officinis nostris pharmaceuticis, *Scharbocks Kraut* dicitur, *sinap. species. serpentar. bistorta*, *Nattertraut* oder *teutscher Ingwer*. *Nummularia*, herb. *S. Barbar. semperviv. telephion*

Telephion Dioscoridis, seu illecebr. vermicular. vel pip̄er mural.
 Maupfeffer / Ragentraublein / juxta Euchar. Röslini herbar. part. 2.
 part. 2. cap. 8. f. m. 92. Absinthium teste Pamphil. Floremben. in
 collectan. de febr̄ib. p. m. 88. & Fehr. in tract. de hiera picra, p. m. 128.
 133. sua non caret laude; licet equidem ejus usum nobis exo-
 sum reddere studeat Laurent. Gryll. libro 2. de amaritud. cap. 6. p.
 m. 94. Sambuci hoc in affectu vires clarius & prolixius ostendit
 ejusdem anatomia à Blochwizio demonstrata, & à Dan. Beckero
 in vernaculam nostram translata, cap. 3. p. m. 50. & seq. & cap. 23.
 p. m. 146. & seqv. &c.

De quibus omnibus tamen & hoc in praxi notandum
 erit; Quòd herbæ recentes majori & meliori cum fructu ad-
 hibeantur, quàm exiccatae, quibus sensim ☉ volatile expirat.
 Lege hac de re Schröderi pharmacop. med. chym. libro 4. class. 1. p. m.
 110. &c.

Porrò, ut specifica recommendantur etiam chamæmori
 Mostebeer / bacca Norvvegica à Carolo Clusio, libro 1. histor. plantar.
 rar. cap. 15. annotata. Raphanus sive rusticanus ac armoracia,
 Meerrettig dictus, quem & Pancovius in herbario portatili pag. 127.
 non sine encomio his verbis, ist insonderheit gut wider den
 Scharbock / allegat.

Idem hoc de summitatibus abietis sive pini sylvestris ju-
 dicat citatus author, d. l. pag. 117. inquiens: Das oberste von den
 grünen Fichten gekocht / (schmeckt zwar nicht wohl) und getruncken /
 ist gut wider den Scharbock / insonderheit / wenn man sonst bey
 einer Kriigs-Armee nicht viel andere Mittel haben kan &c.

Invictissima Svecorum natio hujus fecit periculum. Et-
 enim, cum ante aliquot annos magna bellicæ gloriæ cupidita-
 te, & gravissimis armorum motibus, Muscovitarum t. t. hosti-
 lem exagitarent regionem, ex mala diætæ habita ratione,
 scorbutus eorundem castra sequutus, ferè omnes consumpsit.
 Decoctis autem his foliis in aqua communi aut cerevisia, at-
 que sic expotis, non tantum desperati reconvaluerunt, sed &
 cæteri à contagio immunes & salvi redierunt. Videfis flori-
 rileg. Hippocr. Galen. chym. D. Grülingii, part. 20. cap. 1. p. m. 433. Atque
 hæc de simplicibus.

Inter composita antecellunt pulvis antiscorb. Franc. Joël. in libro 2. pract. sect. 3. trochisci ex $\odot$ lign. Heraclii conflati, quibus feliciter ius est Martin. Ruland. in curat. empir. centur. 7. curat. 91. pag. m. 212. mixtur. antiscorb. Grülingii in curat. dogmat. hermet. cap. 1. pag. m. 190. succ. cochlear. Albert. de scorb. §. 261. succ. antiscorb. Quercetani in diet. polyhistor. sect. 2. cap. 1. p. m. 73. sirup. scelotyrb. Foresti. potus antiscorb. Job. Heurnii, libro. 2. meth. ad prax. cap. 10. p. m. 142. De potione, quâ rustici in Frisia orientali utuntur evolve Joh. Wier. libro de scorb. electuar. Danicum, è baccis camæmor. ∇ polychresta scorbutica Dn. D. Præsidis in libro 3. chim. in art. form. redact. sect. 1. art. 2. cap. 20. p. m. 144. ∇ scorbut. Sennerti in instit. med. libro 5. part. 3. sect. 3. cap. 5 p. m. 1364. ∇ scorb. Dorncreillii in dispensat. nov. p. 48. sive Döringii, Minfingeri &c. liquor hæmatitis, cum gummi ammoniaco in pilulas redactus, Bauschii, tr. de lap. hemat. cap. 7. pag. m. 151. spir. $\oplus$ l. cum vino albo, sive ∇ acetos. ad dies aliquot exhibitus, juxta Angel. Sala dissert. de fundam. $\sim$ $\oplus$ l. cap. 13. p. m. 57. $\sim$ $\boxplus$ ri antiscorb. Drawitzii, sect. 3. libro cit. pag. m. 159. $\sim$ $\oplus$ ritè præparatus, (quem ut unicum ac certum hoc in malo remedium deprædicat Petrus in nosolog. part. 2. disp. 38.) $\sim$ vitæ aureus Martini Rulandi, tinctura corall. vera; tinctura $\mathcal{D}$ æ; tinctura $\mathcal{S}$ ij vera & pretiosissima Joh. Beguini, à Joh. Georg. Pelshofero in tyrocin. chim. libro 2. cap. 12. p. m. 272. & seqv. communicata, tinctura $\boxplus$ ri cum $\sim$ cochlear. elixir. proprietat. (de quo D. Christ. Lange P. P. Lipsiæ quondam disputationem habuit eruditissimam) cum $\sim$ cochlear. & tincturâ aurant. mixtum; essentia absinth. nasturt. fumar. citr. chamædr. & aliæ plures. $\odot$ calam. aromat. pro panacæa quasi hoc in affectu commendat Conradus à Conrad, in medulla $\mathcal{S}$ llat. p. 361. $\odot$ mastich. juxta Joh. Ernest. tract. de oleis destillatis. $\odot$ de $\boxplus$ re, bacc. juniper. &c.

Tandem, ut specifica hæc tutò applicentur, hoc quoque monendum erit; ut cautè nimirum iisdem procedatur, & temperatè propinentur ægris. Aliàs enim magis afficientur decumbentes, quàm reficientur.

Digna observatu sunt, quæ Smollius reliquit, dum scribit: Vellein

Vellem hoc unicum observent medici, ut non excrucient æ-
 gros suos solis calidis remediis, ad scorbutum specificis; sed &
 latius studium suum exerant & perpendant, num scorbu-
 i constitutio omnino sit frigida? num vitium sit in nuda visce-
 rum obstructione? num aliquid sanguineæ massæ & hepatis tri-
 buendum censeant? &c.

CAPUT XV.

De stomacaxia in specie.

Quamvis equidem, sublatâ antecedentibus his remediis cau-
 sâ, seu morbo, sponte sua cessent etiam symptomata, seu
 morbi effectus. Nihilominus tamen, cum hæc præsertim in a-
 liquali confirmato, sævitiâ sua satis fortiter ægros excrucii-
 ent, eorundemque vires aliquando adeò prosteruant ac con-
 vellant, ut fatente Alberto d. l. §. 309. metus sit, multò prius ipsos
 jugulatum iri, quàm sit succursus morbo; aliquando verò in
 peculiare morbos abeant. Omnino necesse erit, ut iisdem
 in tempore obviam eatur, & ipsa curatio ad infringendam
 eorum vim dirigatur.

Quia verò horum symptomatum nimis multa ac varia-
 dantur, eorundemque curatio à Practicis abundè notata est;
 de singulis in specie hic verba scribere, neque tempus, neque
 dissertatio nostra concedet; quippe, quæ hoc modò limites
 excederet, & in perfectum opus (quod alii tempori tamen,
 locoque reservavimus) excreveret. Interim, ne penitus late-
 ant, & æquo lectori in aliquo saltem satisfiat, potioris modò &
 ferè semper pathognomonici symptomatis, *Stomacaxia* scilicet,
 curam subjungemus.

Ad gingivarum igitur erosionem, flacciditatem, putredi-
 nem, dentiumque vacillitatem, nigredinem, orisque abominabi-
 lem foetorem, auxilii ferendi causâ concurrunt, (non neglectis
 tamen aliis hac in operâ præmittendis) medicamina abster-

gentia, putredini & gravi oris halitui resistentia, adstringentia & exsiccantia.

Præferunt hoc loco facem salvia, rorismar. aquileg. ros. rubr. balauft. pentaphyl. tormentill. bistort. nuc. mosch. cort. granat. prun. sylvestr. sangv. dracon. myrrh. Oum, Plum, lap. medicinal. &c. mell. rosat. succ. diamor. succ. cochlear. succ. nicotian. laudatur à *Foresto libro 20. obs. 12. cortic. ratic. vit. sylvestr. cum melle mixt. ut & ∇ sigillat. extolluntur à Quil. Varrignana in secret. medic. tract. 6. cap. 4. p. m. 18. Omphacium à Sachso, in ampelograph. sect. 5. cap. 1. pag. m. 91. ✕ scyllitic. à Solenandro sect. 3. consil. 23. ✕ in quo mentha decocta est, à Perr. Bayr. enchirid. de med. hum. corp. mal. tract. 2. distinct. 6. cap. 8. p. m. 152. C. C. ust. à Jac. Sylvio, de compos. medic. libro 1. p. m. 183. D. Grabe, libro cit. cap. 9. p. 167. Oculi 69. à Sachso in gamarolog. libro 2. sect. 2. cap. 3. p. m. 660. 661. o nicotian. à Joh. Chrysost. Magneno, exerc. 12. de tabacc. §. 2. cinis tabac. à Riverio tom. 2. prax. med. c. 2. pag. m. 161. unguent. ex ∇ leg. à Sal. Alberto l. c. thes. 316. liniment. Fabri de morb. ♀r. p. 154. ∇ de nicotian. à Neandro in tabacolog. pag. 92. Conferet etiam ∇ cochlear. saly. nasturt. nummular. &c. Gargarisma Nicol. Massie, lib. de morb. Neapolitan. p. m. 182. Ronsei, de magn. lien. p. 83. sive Wieri è cort. & fol. oxyacanth. in observ. de scorb. sive Remb. Dodonæi, ex thym. hyssop. rorismar. & cubeb. cap. 33. observ. medicinal. p. m. 81.*

Nec minoris pretii est illa aqua, quam describit Joh. Bapt. Porta, solertissimus occultarum causarum indagator (ut eum extollit Joh. Wier. de prestig. demon. libro 2. cap. 31. p. m. 231.) in magia naturali libro 8. cap. 5. p. m. 341. o o & ~ Oli a. Aris cum melle rosaceo (ut vult Andr. Casalpinus in speculo art. med. libro 5. cap. 52. p. m. 417.) permixtus, aut ∇ simplici temperatus, ne frequenti usu gingivas erodat, laurum ferè omnibus præripit.

Elegans etiam est observatio, quam Montanus consil. 113. de muliere quadam, Maria Græca Romæ appellata, quæ hoc Oli o singulis diebus una aut altera guttulâ gingivas & dentes leniter fricando, usa est, recenset.

Pulvis Haffenrefferi in nosodochio de affect. cutis, libro 4. cap. 2.

p.m. 549. Petr. Andr. Matthioli, de morb. Gall. p.m. 51. Jac. Weckeri rerum naturalium scrutatoris acerrimi (ut appellatur in append. centuriar. ab Anton. Mizaldo. p.m. 234.) libro 5. de secret. p.m. 221. dentifricium perfectum, & ∇ Ω llata ad dentes Alexii Pedemontani, libro 4. de secret. p.m. 187. 190. magnæ quoque virtutis & efficacix sunt.

Ego sequenti, quod non tantum gingivarum putredini resistit, & Φ rum seu materiam illam tophaceam dentibus accretam, dissolvit; sed & ipsos dentes firmat, eburneum iis colorem restituit, ac gratissimum ori odorem conciliat, utor:

$\mathcal{R}$ silic. alb. tenuiss. cakin. pulverisat. $\mathfrak{zj}$.

pumic. præpt. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$.

O ust. $\mathfrak{z}\mathfrak{v}$.

C. C. ust.

Off. sep. $\tilde{a}$ $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$.

corall. alb. $\mathfrak{z}\mathfrak{ij}$.

margarit. $\mathfrak{z}\mathfrak{j}$.

rad. irid. florent. $\mathfrak{z}\mathfrak{ij}$.

tormentill.

aristolog. rot. $\tilde{a}$ $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$.

bistort. $\mathfrak{z}\mathfrak{ij}$.

sang. dracon. el. $\mathfrak{z}\mathfrak{ij}$.

mastic. $\mathfrak{z}\mathfrak{ij}$.

thur.

myrrh. $\tilde{a}$ $\mathfrak{z}\mathfrak{j}$.

cin. nicotian. $\mathfrak{z}\mathfrak{j}$.

Θ Φ r. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$.

mosch. opt. gr. $\mathfrak{v}\mathfrak{j}$.

$\odot$ $\oplus$ l.

lign. rhod. Ω l. $\tilde{a}$ $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$.

M. l. a. ut F. pulvis subtilissimus.

D. in scapula s.

Röstliches wohlriechendes Zahn Pulver.

Hic monendum, quod nonnulli ob ingentem putredinis forditiem corruptam partem, ne sincera afficiatur, forficulâ amputare audeant, Verum,

Verum, hic processus planè legislatoris nostri decreto, cui jamdudum fama in æternitatis templo trophæa erexit, repugnat. Etenim, cum leniora ac palato gratiora dentur remedia, videre nequeo, quam ob causam fortiora iisdem præmittantur, & æger extremis his præfidiis ad animam usque excrucians sit.

Felicissimæ fanè ac certissimæ operationis in hujusmodi fordida putredine unguentum Ægyptiacum existit; præsertim illud, magistrale compositum, quod *Hildanus*, felicissimus ille Chirurgus, *traët. de gangr. & sphac. cap. 13.* posuit. Eadem vis adscribitur etiã ✕ cum ⊖ communi mixto à *Rötenbeccio l.c. cpa. 6. & c.*

Et licet, his usurpatis, insatiabilis hæc tygris ulterius fure, omni que carne dentes orbare, intenderet; minimè tamen, ad extrema confugiendum erit. Nam, si mitiora adhuc adsunt, quæ profunt, & curationem absolvere queunt; quid quæso opus est, gravioribus examinare patientem? Naturæ potiùs subveniat & succurrat quilibet naturæ minister.

Hoc autem commodissimè fiet pulv. sem. rosar. & calam. *Rotenb. loco cit.* vel balsamo illo *Riverii*, cujus virtutes maxime deprædicat *centur. 2. observ. 68. p.m. 184.* si pars denudata sæpiùs in die eò inungatur.

Admirandæ quoque potestatis sunt ∇ viridis *Hartmanni in prax. chimiæ. p.m. 110.* ∇ dentalis *Offwald. Gäbelcoveri in prax. med. part. 1. p.m. 134.* ∇ camphorata *D. Godofr. Moëbii, p.m. in anatom. camphora, cap. 16. pag. m. 77.*

Fricari etiam possunt gingivæ, cum pulv. trochisc. *Bertrucci in tract. 8. collect. art. medic. sect. 1. p.m. 60.* ex arsenic. citr. & rub. calc. gall. alum. à præpto admoto præservativo quodam, ne corrosivus & abstersivus hic pulvis adustionem in circumjacentibus partibus inducat. Cautè enim cum sublimato agendum, quia hòc ipsò non omnibus *Corynthum* adire licet; Vide si lubet *Horstium d.l. cap. 9. §. 34.*

Lanam specillo circumligatam & ferventi oleo immerfam, (si vitium depascendo quasi serpat) gingivis toties admove-vere jubet, *Joh. Manardus in epist. medicin. libro 18. epist. 2. p.m. 505.* donec exaquentur, & partes circumstantes albescant.

Idem

Idem faciet olivæ lignum in Ol. chalcitidis, (alii **Olum** Romanum appellant) intinctum, si cum eo loca exulcerata comburantur. Hoc enim, inquit prænominatus author, ignea,, quâdam vi malignitatem ulceris compescet, affluxum tollet,, adstrictoriâ verò uleus coalescere faciet, & locum firmabit. „

Cæterum, ne graveolens oris exspiratio, dum in reliquis vitiis alterandis occupatus est medicus, adstantibus, ipsisque decumbentibus nauseam pariat, trochisci, morsuli, rotulæ &c. gratum spiramen ac halitum redolentes, præscribi possunt. e.g.

R^x. ambr. ver. ℥j.

mosch. orient. ℥ß.

sacchar. cand. albiss. in

▽ rosar. fragrantiss. dissol. ℥jß. sacchar. albiss. in ▽ rosar.

~ rosar. opt. ℥ß.

odorifer. dissolut. ℥iv.

F. l. a. cum s. q. amyl. opt.

F. l. a. rotulæ, quæ

trochisci moschat.

asserg. ~ rosar. opt. ℥j.

D. in scatula

D. S.

S.

Köstlich wohlriechende Biesem-
Rüchlein.

Köstlich wohlriechende Mund-
Rüchlein.

Ultimò & hoc circa hujus symptomatis curam animadvertendum; ut patiens materiam illam sangvinolentam ac salisam, quæ è gingivis erumpere ac profluere solet, nullatenus in ore detineat, multò minùs deglutiat, sed potius, ut inquinamentum corrosivum, continuò ejiciat & expuat, ne integras adhuc partes etiam inficere valeat. Atque hæc de stomacaxia brevissimis dixisse sufficiant.

CAPUT XVI.

De diætâ.

AGmen claudit DIÆTA, quæ singulare & citissimum, hoc in morbo adfert auxilium, & cujus neglecta studiosa
M observat-

observatione, licet medicamina ritè ac dextrè applicata fient, patiens tamen redintegrationis spe omninò frustrabitur.

Diatam, juxta Hippocr. 6. de morb. popular. sect. 8. p. m. 354. negligere vel perspectam non habere, calamitatum multarum res est. Et Galenus 6. de sanit. tuend. scribit. Omnibus communiter illud suum velim, præsertim, qui tametsi medicæ artis sint ignari, cogitationem tamen habent exercitatem, ne veluti vulgus, ita ipsi quoque pecorum ritu victus ratione utantur: quin potius usu explorent, quinam ipsis cibus & potus sit noxius, quæ præterea quantaque mutatio.

Hinc & Mercurialis lib. 4. consil. p. 148. è Galeno refert: nulum, quantumvis egregium remedii genus, ullas ægritudines superare posse, nisi ea victus ratio illi conjungatur, quæ apta sit sua facultate affectuum vires perfringere. Et Fuchsius instit. med. libro 1. sect. 1. cap. 8. expressè docet; Diætam potissimam, medicinæ partem esse, sine quâ reliquæ duæ partes, quæ curandis morbis prælunt, consistere suoque munere fungi nequeunt. Quapropter eam qui observabit, pisce sanior omninò erit.

Consistit autem hæc ipsa diætâ, docente Sebast. Aquila de morb. Gall. cap. 3. Sennerto instit. med. libro 5. part. 2. sect. 3. cap. 2. in sex rerum non naturalium legitima ac justa observatione, nimirum aëris, motus & quietis, somni & vigiliarum, cibi & potus, excretorum & retentorum ac animi pathematum, è quibus affectus noster originem suam sumpsit, & quarum etiam, beneficiò præservatio & curatio perfecta institui ac absolvi potest.

I. AER itaque sit purus, lucidus, temperatè calidus, ac in omni parte contrarius illi, quem cap. 5. allegavimus. Atque si naturâ talis non detur, accensis lignis & baccis juniperinis, rorismar. thur. mastych. succin. benzoin. aliisque odoriferis convenientibus corrigatur. In aëre enim, ut Kenelmus Dygbi, vir & natalium splendore illustris, & militari gloria inclytus, & rerum omnium usu & cognitione supra mortalium, plerosque cumulatissimè ornatus, in discursu sympathetico, p. m. 32. è Cosmopolita refert, occultus vitæ cibus est.

Caveat etiam æger, ne liberi Jovis aut Cynthiæ radiis se ex-

se exponat, quippe, quibus spiritus corporis nostri incrassescunt, sanguisque turbidior ac feculentior redditur, teste *Unzero de nephrit. cap. 25.*

Quærat etiam loca & domicilia aliquatenus exaltata, & à malignis ac contagiosis exhalationibus & vaporibus remota. Humores enim crassi & frigidi in loco etiam frigido & profundo inculcati pertinaciter adhaerentes, non ita facile concoquentur & expellentur, ut verè monuit *Joh. Baptist. Montan. in consult. medic. cent. 1. conf. 69. p. m. 541.*

Et eò respexerunt fortè Græci & Romani, cum sacra fana Æsculapio, quem medicinæ Deum vocitabant, non intra, sed extra urbis pomoëria locarentur, in loco arboribus confito, ventis pervio, aquis irriguo, naturæ situ geniali, & aëris clementia salubri, ut ostenderent, non solùm Æsculapii Numen vitalem inducere spiritum, sed & ipsum locum, in quo esset, domum, tectum, parietes fore hominibus salutares. Vide *P. Franc. Mendoza viridar. utriusque erudit. profan. & sacr. libro 6. p. m. 434.*

ASTRORUM PECULIAREM INFLUXUM piâ erga DEum devotione providè, præsertim si ab aliquo astrologo, præmonitus sit, declinet ac evitet, coëcosque animi impetus frænet. Nam non necessitant astra, sed saltem inclinant, & sapiens iis dominatur. Rectè

*astra valent aliquid, plus pia vota valent! Et
astra regunt mundum, sed regit astra Deus! Et,
astra Deo cedunt, precibus Deus ipse piorum!*

Vide *Ludov. Coël. Rhodigin. libro 10. lect. antiqv. cap. 20. f. m. 382. 388. Caspar Peucerum de præcipuis divinationum generibus, pag. m. 687. & seqv. Joh. Sophron. Kotzak. de hæmorrhagia in libro 1. præfat. 2. p. m. 59. & seqv. qui aliàs tamen cap. 12. p. m. 320. & seqv. ut & libro 2. cap. 12. p. m. 681. astrorum hanc influentiam simpliciter negat, eademque in signa temporum saltem à Creatore, quæ nos moneant agendorum vel negligendorum, destinata esse, putat.*

II. MOTUS sit moderatus, & non peccet, neque in excessu, neque in defectu, Sic enim naturale robur juxta *Galen.*

de caus. pulsif. f. m. 567. crescet, omnesque corporis partes reviviscunt.

Convenit autem parvæ pilæ lusus, levis equitatio &c. De ambulatio in amoënos hortos, campos & sylvulas, delicatissimis flosculis ac saluberrimis herbulis uberrimè exornatos; præprimis, si ea manè ad montes; vesperi vero ad rivulos lascivo & saliente murmure fugientes, fiat; valdoperè commendatur à *Henr. Ranzovio libro de conserru. valetud. cap. 9. p. m. 37.*

QUIES in suis fervetur limitibus. Necessè enim est, ut corpori exantlatis laboribus aliquam demus requiem, utpote, quæ sola præsentissimum defatigati nostri corpusculi existit remedium pariter ac solatium. Verè Poëta;

*Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis;
Immodicus contra carpit utrumque labor.*

III. SOMNUS, sensuum quies, *Joh. Crat. à Kraftheim, in isagog. ad art. med. p. m. 143.* si ad septem vel octo horas extenditur, omninò sufficit. Meridianus, nisi consuetudo hujus exoptulat, fugiatur. Rarò enim justam senectam acquirunt, qui sic magnam diei partem persternunt, & cum gliribus certant.

VIGILIAE, quemadmodum, si præter modum tractentur, toti corporis ædificio ruinam minantur; ità si modicè, illud conservant ac erigunt; sint igitur mediocres; Nam

& dormire bonum & vigilare, sed utraque quamvis optima si fuerint, immoderata nocent.

IV. CIBUS & POTUS respiciunt quantitatem, qualitatem & utendi modum.

(a.) Ratione quantitatis notandum, ut ea sit parca ac moderata, ne ventriculum aggravare, ejusdemque nativum calorem ad coctionem maximè necessarium, opprimere queat. Hinc ut consilio utar *Joh. Baueri de Imola*, ob id surgendum est à mensa adhuc existentibus reliquiis famis, Vide authorem prælaudatum *consil. 10. p. m. 65.* Miserabilior enim, comprobante *Seneca epist. libro 15. epist. 69. p. m. 233.* ex cruditatibus, quàm ex fame

fame macies est. Eapropter tantum cibi potusque ingerendum erit, quantum stomachus facile concoquere possit. Nam juxta Catonem *de moribus ad filium libro 4. p. m. 48.*

ἡ γὰρ αἰτία πᾶσι λυγρῆς νόσος αἰσιόνησιν.

morbi causa mali nimia est quaecunque voluptas.

(β.) Ratione qualitatatis eligantur cibi *δυσχυμοὶ καὶ δ' πεπτοὶ* qui bonum præbeant succum, corporis vires reficiant ac facile fermentescant. Corrupto enim qui utuntur alimento, in deterius se dant præcipites.

(γ.) Ratione modi utendi, ut secundum versiculum

præmittat calidum frigidis, & mollia duris;

Scilicet! ut mollia, liquida ac levis coctionis esculenta semper præmittantur tenacioribus ac concoctu difficilioribus cibis, ne fortè crassa ac *ἄπρεα* humidis ac facilioribus viam impediant, sicque obstructions atque alias cruditates pariant. Prætereà, quivis excessus vel in cibando, vel in potando vitetur. Temperantiæ enim hujus merces, robur corporis & perfecta erit sanitas.

Utile autem hoc in affectu nutrimentum dabunt panis triticeus vel siligineus, mediocriter fermentatus, & semine coriandri, cumini ac anisi conditus, & in furno coctus. Nam οἱ *κρεβανίται* secundum Galenum τῶν ἀγρῶν ἀγαθὸν ἔθεςμα, in furno cocti panes cibus optimus. Juscula è carnibus bubulis vel galinaceis parata, item hordeacea & avenacea ptisana exquisitè cocta &c.

Pisces approbantur *πετρεαῖοι*, lucii, salmones, perca &c. *Rondeletii* cobites barbatulae, *Schmerlen* / gobbii barbatulae, funduli *Gründling* / foxini *ἐγκρεσίσχολοι* *Aelriken* / *Steinbeisserlein* / *ἐρεθισθῆλαιμοι* *Nothäuglein* &c. passerres recentes, harengi novelli, quos referente *P. Neucranzio* in *dissert. de harengo. cap. 12. pag. m. 61.* *Hollandi* *Selandique* virgineos *Maetgens* *Hering* appellant.

Insuper magni quoque aestimantur perdices, turdi, alaudæ sive galaritæ, luciniae, phasiani, gallinæ cohortales, capones, co-

lumbæ juvenes domesticæ ac sylvestres &c. Confer *Gabr. Hammelberg. annot. in Apicii Cœlii de art. coquin. lib. cap. 3. 4. &c. p. m. 98. 99.*

Ova recentia, tremula ac mollia hîc etiam admittuntur.

E carnibus conceduntur agninæ, hædinæ & vitulinæ, uberrimo educatæ lacte, atque modò affatæ, modò raphano rusticano, capparibus, limonibus, malis citriis, hyssopo, thymo, salviâ, majoranâ, rorismarino, cumino, baccis juniperinis &c. conditæ. Cervinæ & leporinæ, juniorum nempe, etiam in deliciis esse possunt.

Non minoris conditionis sunt embammata & intinctus è cochlearia, nasturtio, rad. raphan. rustican. cappar. sinap. &c. & aliis appropriatis specificis, confecta.

E fructibus præferuntur poma citria, aurantia acida, borsdorffiana &c. pruna ungarica sive damascena, & alia aromaticum saporem reddentia.

Cerasa atro (uti descripsit *Joh. Bapt. Port. phytognom. libro 3. cap. 12. p. m. 168.*) cruore madentia, dum sanguinem ab atra bile expurgant, & gratiorem cutis nitorem efficiunt, parcè tamen, conceduntur.

Lactis usus, si est moderatus, (immoderatus enim gingivas & dentes afficit, testè *Paulo Aegineta libro 1. cap. 86. de simplic. p. m. 56.*) etiam non denegatur, imprimis caprini, si in eo candentes filices aut chalybs aliquoties extinguantur, illudque cum paulillo sacchari aut salis, ne coagulet, commisceatur. Complexe miraculum sui natura videri potest; quæ tot dotibus ad hunc morbum lac ex omni parte beaverit, inquit *Albert. d. l. 5. 274.*

E POTULENTIS admitti possunt vina moderatâ quantitate *πρὸς τὸ τὰς κεφαλὰς ὑγιεῖς ἔχειν*, juxta *Athenæum*, darmit die Köpffe nicht schwer werden / tenuia, levia, suavia ac benè matura, in agris salubribus generata; qualia sunt, Rhennana, Neccarina, Mosellana & Francica, quæ corda hominum latificant, mentem exhilarant, ætatem floridam faciunt, coctionem juvant, stomachum roborant, obstructions tollunt, abigendis excrementis viam parant, urinam mensesque cient, somnum conciliant, frigida venena obtundunt, spiritus recreant, vim vitalem conservant, flatus discutiunt, crassos humores aliasque cruditates

cruditates corporis attenuant, incidunt, coqvunt, discutunt &c. Vide Deod. Panth. bygiast. libro 2. cap. 16. p. m. 139. Phil. Michael. Noveniani regimen diata, p. m. 71. & seqv. Laur. Gryll. libro 1. de dulced. cap. 10. p. m. 57. 58. Quid. Panciroll. part. 1. rer. deperd. tit. 25. p. m. 84.

Lusitanica illa austera, nigra & adstringentia, quæ recom-mendanda hoc in affectu putat Neucranz. de purpur. cap. 20. p. 299. vitentur. Obstructiones enim validissimas procreant. Evolve ampelograph. Sachs. sect. 6. membr. 2. cap. 6. p. m. 312. & cap. 8. art. 2. §. 2 p. m. 456. & seqv.

Cerevisiæ sint ex ∇ fluviatili, & hordeo optimè coctæ, lupulo conditæ, & benè defecatæ, ac benignâ vi alvum laxan-di præditæ, quales sunt, Naumburgenses, Torgavienses, Zerve-stanæ, Wetinenfes der Råuterling/Hamburgenses &c.

Ex his quoque confici possunt potiones medicatæ variæ, ex absinth. card. bened. scolopendr. veronic. zedoar. paratæ. Κάλλιόν ἔστιν ἀψινθίς, inquit celeberrimus Græcorum scriptor Aretæus, tetr. 3. sect. 1. cap. 25. Τὸ ἀποβρεγµα πρὸς τῶν πότων λαμβάνειν, πᾶν-των γὰρ ἔστιν ἀκραιπαλώτατον, optimum est aliis potionibus absinthii dilutum præmittere; id enim omnium caput minimè vaporibus implet.

Hydropotis in usu esse queunt aquæ puræ, claræ, coëlestes & fluviatiles, antiscorbuticis alexipharmacis decoctæ, & per chartam bibulam aut linteum filtratæ.

Pauperibus ∇ sola chalybeata sufficiet. Vide Cels. li-bro 4. cap. 9. p. m. 113. Anton. Beniven. libro de abd. morb. caus. cap. 105. p. m. 112. Scribon. Larg. de compos. medic. comp. 132. p. m. 96.

V. EXCRETA & RETENTA si exactè voto re-spondent, multum sanitati conducent. Hæmorrhoidum itaque & mulierum menstrui sanguinis scaturigines, nunquam, nisi aliud indicans prohibeat, occludantur. Alvus teneatur aperta, ut quo-tidie pro cibi assumpti modo bis vel ter suum exequi possit perfectè officium. Hoc enim attestante Hippocr. libro pranot. p. m. 403. naturæ consentaneum est.

Honesta quædam foëmina, recenset Phil. Salmuth. in obser-
vat. posthum. 3. obs. 78. pag. m. 149. scorbutica aliàs, in deliquium,
animi incidit, quod cum dimidiam ferè horam duraret, mortua,
putatur,

«putatur, & extra lectum deponitur. Verùm, dum ità moverur,
 «rursus respirare incipit. Adstantes igitur, postquam recreatio-
 «ni per consveta, student, alvus spontè solvitur, & foetidissima
 «dejicit. Hinc illa statim sese recolligit, & quasi reviviscit.
 Digna sanè observatu historia!

Veneris exercitium sit temperatum, ac cum illibatâ
 Glycerio celebratum. An verò, sicut *Henr. Petreus in nosolog.*
harmon. p. 288. â Danis fide dignis refert, sola venus hujus mali
 exoptatissimum existere possit remedium? meritò dubita-
 mus. Interim bafiatores suos, ut cum *Scalig. libro 6. de re poët.*
cap. 4. loquar, deformes veneris buccæ habeant. Nobis, castissimi
 illius juvenis, cùm intelligeret, non licere sibi sanitatis templum
 introire, nisi prius veneris ingressus esset ædem, verba placent;

*Abscedant veneres, cupidinesque,
 non est vivere, nec valere, tales
 mortem evadere per medelas.
 Vin', ne qua moriar, VENUS, mederi?
 Malo, ne medearis, emoriri!*

Eleganter sanè! Momentaneum enim est, quod hîc dele-
 &at, æternum autem, quod illîc cruciabit. Rosas venus ore,
 sed fauce mephitim spirat. Cavesis ergò, ne pro Jasmino bea-
 titatis æternique gaudii, napellum æternæ damnationis redi-
 mas.

VI. ANIMI PATHEMAT A, ob repentinam, (ut
Jos. Quercetan. in pest. alexicac. libro 2. cap. 1. p. m. 239. differit,) spi-
 rituum commotionem, rationis subsint regimini. Magna enim
 corporis & animi sympathia. Hinc qui suos moderare scit
 affectus, tutior erit ab omni contagio corpori noxio, quàm
 qui affectibus liberam dabit intus tumultuandi licentiam. *Kor-*
zak. de hamorrh. libro 1. cap. 3. p. m. 120. Vitentur ergò mœstitia,
 timor, zelotypia &c. Etenim

*ἐλπίς καὶ κίνδυνος ἐν ἀνθρώποις ὅμοιοι
 ἢ καὶ χαλεποὶ δαίμονες ἀμφοτέρω.
 Spesque timorque pares mortales inter, & iidem
 infestant animos, numen utrumque grave!*

om. Natal. in mytholog. libro 9. prafat. ex Theogn. p. m. 945.

Detur autem opera gaudio moderato, jucundis conversationibus, & aliis licitis hilaritatibus, quarum ope spiracula incute extantia, referari, vitiosaque colluvies expelli possit.

Proficuum etiam erit, quandoque suavibus interesse modulationibus & concentui symphonico, quæ graves animi passionibus lenissimè demulcebunt. Nam non obiter ὁ πυθαγόρας ὑπελάμβανε καὶ τὴν Μουσικὴν μεγάλην συμβάλλειν πρὸς ὑγίαν, ἂν τις αὐτῇ χρῆται κατὰ τῆς προσήκουσας τρέψεως, Pythagoras existimabat, & Musicam multum conferre ad sanitatem, si quis eam, quomodo convenit, utatur, sed potius reapse expertus est. Hinc & alio loco inquit, ὥσπερ ἡ Μουσικὴ μεγάλην συμβάλλει πρὸς ὑγίαν, ὅτω καὶ πολλὰ τῶν περὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα γιγνομένων παθῶν ἰατρῶν. Ut Musica multum confert sanitati, ita & multis animi & corporis affectibus medetur. Confer Jamblich. in vita Pythagor. cap. 28. Unde & Mars. Ficino, sub Mercurii persona loquenti, laborum solamen, & diuturnæ vitæ pignus, dicitur, libro 2. de vita producenda, cap. 15. p. m. 100. Vide & insuper Guid. Panciroll. part. 1. rer. deperd. tit. 39. p. m. 131. & tit. 34. p. m. 284.

Hiscæ igitur è triplici fonte petitis auxiliis applicatis & observatis sine suo non frustrabitur patiens: præsertim, si iis, intermisceat præstantissimam illam Rolsincianam confedionem cordialem universalem, cap. 6. libro 13. ord. & meth. med. special. comment. pag. m. 951. descriptam, sicque supplici corde & verecundo modestæ orationis conatu J E H O V A E, qui vulnerat & sanat, vitæ ac mortis potestatem habet, 16. sapient. libro vers. 12. 13. atque sic solius misericordis & omnipotentis Auxiliatoris in omni infortunio, Sam. Sturm. in discurs. de medicis non-medicis §. 38. p. m. 11. ineffabilem gratiam ac largissimam clementiam sibi propriam faciat, Brun. Seidel. de morb. incurabil. p. m. 26. & 126. 127. Alias enim,

ni Deus adfuerit, viresq; infuderit herbis,
quid rogo DICTAMNUS, quid PANACEA juvent?

Atque hæc sunt Lector humanissime, quæ de truculentis-

N

fimo

simo ac tædiosissimo hoc affectu, SCORBITO, angusto hoc in tempore, angustis his pagellis volante ac fritinniente quasi calamo libuit inferere. Si placebunt gratum erit; si displicebunt, me hominem, quorum errare proprium, fuisse recordaberis. Nunc
anchora de prorâ jactur, stant littore puppes.

DEO meo Ter. Opt. Ter maxumo, cujus auspicio & explicavimus & collegimus vela, sit pro felici ac exoptato studiorum, horum progressu, votivæ tabulæ affixæ locô

LAUSHONOR ET GLORIA.

C O R O L L A R I A.

AN serpentum incantatio naturali verborum potestate fiat? N.

An lactis profluvium è S. Pauli decollati collo, ejusdemque trina invocatio ac pronuntiatio clara nominis sanctissimi Jesu, amputatô jamjam ipsius capite, (ut acta sanctorum, Nerci & Achillei, Annalesque Ecclesiastici referunt) naturale potuerit esse? A.

An foëminæ plures habeant costas Viris? N.

An hymenis præsentia, & linteaminum à coitu cruentatio ad certam virginitatis notam ac probam semper sufficient? N.

An semper verum axioma: Lac habet, ergô cum viro rem habuit? N.

An

An nuptæ possint ligari? A.

An suaveolentia in suffocatione uterina
matricis orificio imposita, profunt; gra-
veolentia verò noceant? A.

An foemina absque utero vivere possit? A.

An detur aliqualis medicina, quæ omnibus
omninò morbis medeatur? N.

An detur remedium in pestilentia proprium
& verè specificum? N.

An pestis tempore venam secare liceat? N.

An in peste profint purgationes validæ? N.

An vulnera umbilicalia per se sint lethalia?

N.

An sanguis humanus è decollatis haustus
ad epilepsiam conducatur? N.

An ex urina omnes omninò morbi, omni-
um partium affectus, sexus & cognati,
mulierumque prægnatio verè cognosci,
dignosci, ac prædici possint? N.

An Chimiæ beneficio (ut *Paracelsus de vit.
long. libro 3. cap. 4. f. m. 849. & in fragment.
ad hunc libr. f. m. 860. & libro de generat.
rer. natural. I. f. m. 882. 883. tradit,)* homun-
culus, quem Necromantici Alreonom
appellant, generari ac produci possit? N.

A Rtis Poeoniæ sacrata proles
LOELI, præcipuum mihi videris
attigisse scopum, tuis subinde
quæ tractas, studiis locare nomen,
quod nec invidiosa mordet aura
vulgi, postera nec rapit vetustas.
Felicem fore NOS precamur omnes
praxin, quam TIBI TE peritâ
manu conciliasse profitemur,
gratam principibus, tuisque claram!

*Clarissimo DN. DOCTORANDO animitus
gratulatur hoc de inaugurali specimine
publico*

JOH. THEODORUS SCHENCK;
Med. D. P. P. h. t. Academiæ RECTOR.

CLARISSIMO
DN. JOH. LAURENTIO LOELIO,
rerum medicarum peritissimo, earumq;
Candidato dignissimo

Pro LICENTIA summos in arte medici-
nali capeffendi HONORES publicam
adscendenti cathedram
FELICITER!
adclamat

GUER-

GUERNERUS ROLFINCIUS,
PHIL. ET MED. D. PRACT. ET CHIM.
P. P. ACADEMIÆ SENIOR.

AMBIT HONOS VIRTUTEM. Huic tempora
civica quercus
cingit, & obsessis graminis herba locis :
Huic murale decus, valli que insigne reclusi,
rostraque devictis aurea navigiis.
Quæ verò Præclare, tuum celeberrime mysta
artis Apollinæ, digna corona caput
ambiet : à teneris Musarum castra sequutus
haud unâ clarus gymnade victor ovas. (tus
Docta TIBI mens est, comes est Prudentia, Vir-
intemerata tuis emicat ex oculis.
TE Charis ingenuis decoravit moribus : altâ
indole & eloquio floridiore nites.
Publica nunc etiam conscendis pulpita faustis
auspiciis, morbo deque gravi loqueris,
in lucemque edisseris, arrosos sapere ungues
quæ possunt dici. Præmia non deerunt.
Surgit HONOS, VIRTUTEM AMBIT : tua tempora
LAURUS
cinget, quam facili porgit Apollo manu.
Hic TIBI crescat HONOS, viridans hæc LAUREA
crescat,
immarcescibili floreat usque comâ !

SIC iteram, LOELI, divulgas, CLARE, politi
Et genii magnas ingenique notas;
Dum, quæ conveniat sceletyrbe cura, recenset,
undeque causarum pullulat hæcce lues.
Ecce Machaonia binc virtutis adorea surgit,
solamen miseris, palmaque diva TIBI!

Nobilissimi DN. DOCTORANDI pro-
meritis honoribus ex animo applaudit

JOHANN. ARNOLDUS FRIDERICI,
Phil. & Med. D.P.P. p. t. DECANUS.

ARs Medicina sacra est; quis Iapis? & ille Machaon?
Apius? & Chiron? Celsus, & Hippocrates?
Sunt clari sacrique Viri, super æthera noti,
delubris quondam numina culta suis.
Ars Medicina Ducum est, Regumque; Tris-ille-megistus?
quis Sabiel? Mesues? Regia Triga Virum:
Ars Medicina Deum est; quis Apollo, quis ille Trochiscus
Juppiter? Hos Latium credidit esse Deos
Hos Divos Regesque Deosque recollige cunctos,
artis erant medicæ perstudiosa cohors.
Æmula nostra ætas, Phoebi deditissima cultrix,
quot quantosque Viros ex Medicis celebrat.
Italiam taceam, tua nomina, Galle, filebo,
Nec nunc attingam, magne Britanne, tuos:
Nempe, Academia, Collegia Regia vestra,
ut fructu clarent; sic quoque nomen habent.
Atque ita Doctorum Vos narrat Ephemeris, addunt
experimentorum tot simulacra fidem.
Sed nec posterior conamine Francis Eoa
extruxit Physica Curiam, eamque colit.

Hic

Hic opus, hic labor est: hinc *Phosphorus*, *Hesperus* ardet;
 Archo-que-nauta suam *Præsidis* addit opem.
Collige tu reliquos, qui sunt Academica membra
 SWINFURTI, Medicum nomina magna leges.
Adde aliunde pares alios: ROLFINCIUS inter
 Sidereas faculas has quasi Luna micat.
Ergo Viris tantis fac ut, *Clarissime* LOELI,
 mox magnis meritis adnumerere tuis.
Non TE bis ternis Lunis, *Hippocratis* artem
 Theſſalus edocuit Doctoris *ἡμεῖς*.
Septima stat duris hæc jam messoribus æstas,
 ex quo Leucoreas visimus ambo scholas.
Inde TIBI curæ *Paracelsi* & secta *Galenii*,
 & dogma, & methodos, docta reperta Sophum.
Isthic colloquio pacto bis prælia doctis
 fecisti, rursus nunc nova bella cies.
Atque ita post totidem conflictus præmia captas,
 & facis ut capiti Laurea serpat ovans.
Gratulor! Eveniat TIBI mi *charissime* LOELI,
 Quod *Naso* de medico carmine dulcè canit:
Quem semel excepit nunquam *Podalirius* ægro
 promissam medicæ non tulit artis opem.
Det Deus! ut felix fias *Podalirius* arte,
 & quæstum tenuem tu *Libitina* pares!

Nobilissimo
DN. JOHANNI LAURENTIO LOELIO, MEDICINÆ DO-
CTORANDO, Amico suo necessitudinis, convictus, hospitii
 amoris denique ac fidei intemerata jure conjunctissimo,
 honoratissimo
 gratulabundus apponere voluit
M. Johannes Christophorus Schweigger/
 Onoldô Francus.

Bis

BIs TIBI gratatus nostro sum carmine, LOELI;
dum tua sat doctis suada probata fuit.

Non est, è cathedrâ, cujusvis, fundere verba,
& MEDICIS operâ posse placere suâ.

Hancce TIBI tribuit laudem WITEBERGA
celebris;

Hanc TIBI nec JENAM posse negare scio.
Nam satis est locuples præclara LICENTIA testis,
quâ licet in summo, si libet, esse gradu.

Hanc TIBI non fictô congrator Amicus amo-
re,

quam peperit virtus, assiduusque labor.

Sit DECUS hoc faustum! sit terque quaterque
suave!

Tertium id ex animo nostra Thalia fovet!

Ita

fama & honori

NOBILISS. DN. DOCTOR ANDI,

*amici sui integerrimi, ac Consalini quondam
exoptatissimi, gratulaturus scribebat*

WITEBERGÆ

Johannes Jacobus Sindner /

Notar. Publ.

•§(o)§•

